

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HÉTILAP.

II. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1872, FEBRUÁR 1.

57—5. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — **Szerkesztőségi** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmentve** küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

A „cameraticum beneficiumok.“

(Folytatás.)

Helyesen mondják, hogy „*contraria, juxta se posita, magis elucescunt*“; és éppen ezért, jogi nézeteinkkel szemben, tekintsük meg azon ellenállásokat is, melyeknek alapján az akkori kormány az érdekelt javadalmaknak tetemes elvonását, a jogkorlátai közt végrehajtottak hitte és állította.

Az általánosságban fölemlített adománylevelek között „*ad bene placitum nostrum*“ megszorító záradékkal bíró adományok is találtattak. Ezeket az osztrák kormány szolgálatában álló kincstárnok, s a kir. gubernium, a *productio* alkalmával, csak ideiglenes *conventio*knak tekinté, melyeknek érvénye az adományozó fejedelem halálával megszűnván, az abban foglalt javadalmak kiszolgáltatására magát kötelezettnak nem érzé. Igaz, hogy az ilyenü adományok ideiglenes természetűek, s az adományozó fejedelem tetszésétől függők voltak; mert a ki adományozta, vissza is vonhatta.

Ugy de, miután azokat nem csak az adományozó fejedelmek vissza nem vonták, hanem ellenkezőleg, fejedelmi utódaik is megerősíték, mit a megerősítő okmányok, és a fejedelmek alatt soha kétségbe nem vont élvezet is eléggé tanusít; miután továbbá a Lipót-féle hitlevél 2-ik pontjának idézett szavai, kivétel nélkül, erősítenek meg minden, a fejedelmek által megelőzőleg vissza nem vont adományokat: önkint lehet érteni, hogy amaz „*ad bene placitum*“ záradékos adományok is (*perennalis*) örökre szóló, nem is annyira adományos, mint inkább nemzet és uralkodó között létrejött szerződésen alapuló javadalmakká váltak. Hogy ez kezdetben az osztrák kormány által is ekképp értelmezett, kellőleg igazolja a *beneficium*oknak, az Apur kincstárnokságra jutása előtti időben, megcsontatlanul történt kiszolgáltatása.

Mind ezekből kitűnik, hogy miután az erdélyi ref. státus kamarai jövedelmeiről szóló adomány-

levelek az adományoknak, általunk röviden felemlített, minden belső, és külső kellékeivel birtak; miután a Lipót-féle hitlevél azoknak élvezetét a státus részére félremagyarázhatlanul biztosította: a megrovidítés, több adomány-levélnek ideiglenes *conventio*ra elkeresztelése által, jogtalanul történt.

Még szembeötlőbb jogtalanság történt azon adomány-levelekre vonatkozólag, a melyek a *productio* nalis lajstromból láthatólag semmi kifogás alá nem vétettek volt; de folyóvá a *productio* után sem tétettek. *) Sem pedig a további vizsgálat alá vétel be nem következett; holott az idő szerint a bizonyítás státusunknak könnyen módjában állott volna.

Nem kerülheti ki figyelmünket azon eljárás jogtalansága sem, mely a terménybeli javadalmaknak egyoldalú, és önhatalmu pénzre átváltoztatása által követtetett el. Azon viszony, mely az állam-kincstár, és az erdélyi ref. státus között eme javadalmakra nézve fennállott: köteletség szerű viszony volt, és az jelenben is; melyben a ref. státus, mint jogositott, az állam-kincstár, mint kötelezett fél jelentkezik. Változás a köteletség tárgyában csak a jogositott, és kötelezett felek kölcsönös megállapodása folytán történhetett volna. Annál is inkább, mert itt a terménybeli tartozásoknak pénzre változtatásával, nem csak a kötelelem tárgyában, hanem tartalmában is tetemes változás állott be: midőn a só, s más termények helyett kiszolgáltatott pénz koránt sem képviseli azon értéket, mit ama termények megértek, s ma megérnének.

De feltéve, meg nem engedve hogy azon idő szerint a kérdéses pénzmenynyiség ama terményeknek egyenes értékét képezte volna is, miután annak megállapítása a jogositott fél meghallgatása, és beleegyezése nélkül történt: kötelező nem lehet. Azon körülmény pedig, hogy a kisebb érték elfogadtatott, csak akkor praesjudikálhatna a ref. stá-

*) Például, a kolozsvári egyházat illetőleg, Apafy Mihálynak 230 mfrtos, Bethlen Gábornak 300 mfrtos, Brandenburgi Katalinnak 900 mfrtos adományaiak sat.

tusnak, ha a kötelem tárgya, és tartalmának fent jelzett változásába legalább utólagosan beleegyezett volna. Ezt azonban soha sem tette.

Éppen annyira jogtalanok kell tekinteni azon kormány-rendelkezést is, melynek értelmében a ref. clerus javadalmaiból a tordai, kolozsi, és bőződ-ujfalusi r. hath. lelkészeknek 177 frt. 55 kr. ki. kiszakított. Ezen javadalmak, úgy az adomány-levelek értelmében, mint a Leop. diploma megerősítése folytán, evang. reformált egyházakat, és iskolákat illetnek. Ennél fogva, azon helyeken rom. hath. egyházak keletkezése nem szolgálhatott jogalappal a tulajdon megtámadására, és elvonására; ha csak az erőt, a hatalmat jogalappal el nem ismerjük. Mit sem eredményezhet jogilag e tekintetben a hosszú időnek lefolyása nevezett r. kath. lelkészek javára, mert a „quod initio vitiosum est, tractatum temporis non potest convallescere“-elv alkalmazásán kívül is, a ref. státusra nézve a jogvesztő elévülés csak akkor állhatott volna be, ha a nevezett rom. kath. lelkészek javadalom élvezete jogos címen (justo titulo) kezdődött volna. Egyfelől, ez nem történt; s másfelől, a ref. status nem volt azon helyzetben, hogy jogát érvényesíthesse, miután éppen azon hatalom rendelete folytán következett be a jogkérdés, a mely hatalom a sérelem orvoslására lett volna hivatva.

Végül, ilyen egyoldalú, s az említett viszony természetével össze nem egyeztethető jogtalan eljárás volt az is, melynél fogva az ezüstben fizetendő, de pénzre változtatott beneficiumok — minden pótfizetés (agio) nélkül — papir pénzben fizetnek. Itt is a tartozás tartalmában történő változás a jogosított ref. státus beleegyezése nélkül; miért is az e miatt ejtett jogsérelem orvoslása mellett követelhető.

Mindezeknél fogva, jogosan követelheti az erd. ref. státus

a) hogy a Leop. diploma által megerősített nyert fejedelmi minden adományai hiány nélkül kiszolgáltassanak;

b) hogy a terménybeli javadalmak pénzbeli értéke kölcsönös beleegyezés folytán állapíttassék meg;

c) hogy a kolozsi, tordai, és b.-ujfalusi lelkészek részére kiszakított összegek, a ref. státust illető összegekből, továbbra el ne vonassanak; s az eddig tényleg, de jogtalanul elvont összegekért kárpótoltassék;

d) hogy az illetmény vagy ezüstben fizettesék, vagy pedig, ha papirban fizetnének, census sze-

rinti árkülönbözet (agio) adassék a névértéken felül. Végül:

e) hogy a multa nézve a szenvedett megrövidítésekért legalább méltányosság szerinti kárpótlás adassék.

Dr. Kolosvári Sándor.

(Vége következik.)

Szerény vélemény, nyilvános isteni-tiszteletünk érdekében.

(Folytatása és vége.)

Lenditsünk hát mi is valamit e téren. Ama terv, melyet ajánlani bátor vagyok, és a mely Magyarországon a tiszán-inneni kerület egyes egyház-községeiben, legalább némileg, életbe lépett, röviden ez volna:

„I. Elő-ének (invocatio).

II. Gyülekezeti közének, csak hogy valóban megfelelő legyen nevének; tehát, működjek közre minden tagja a gyülekezetnek, tehetsége szerint; ne úgy, mint ez — fájdalom — nálunk szokásos, hol t. i. az énekvezér szóló, vagy legjobb esetben egy-két iskolás gyermekkel énekel. Igen mert a férfiak közül nem egy gondolkozik így: „hadd énekeljen a mest'uram, hisz, azért húzza a fizetést; a nők megint (kivált a leányok) álszeméremből; vagy talán, mert nem gyakorolták magokat, általában nem énekelnek; sőt nem egy van, ki még száját is elföldi. Pedig ők tehetnének legtöbbet.

Milyen szépen megy az éneklés itt Sweicban, hol a nők kivétel nélkül közreműködnek, és a férfiak csak mintegy kísérik a gyönyörű női hangokat. Megjegyzem, hogy a közéneket mindig a lelkész jelölje ki: mert csak így lesz egység ének és tanítás közt, s csak így lesz elkerülve azon gyakran előfordulható ellentmondás, hogy p. o. a gyülekezet éneke aratási, a predikáció pedig közönséges.

Ezt a kis fáradságot, úgy hiszem, minden lelkész szívesen megteheti a maga, hivei, és az isteni-tisztelet érdekében.

III. Elő-ima; de mindig az urasztalától, és nem a szószékről, mert itt a lelkész is még együtt imádkozik hiveivel, ő is csak gyülekezeti tag, tehát a közösség eszméje nyerjen kifejezést.

IV. Az elő-ima után (hol szokásban van) közép ének; de óhajtandó volna, egy pár újat szerkeszteni, mint hogy nekünk ily énekünk csak kettő van, és így mindig ugyanazokat kell hallanunk, s ez által — még ha legszebbek volnának is — elvégre nagyon megszokottak lesznek; sőt elvesztik kellő hatásukat, mint ezt tapasztalatból jól tudhatjuk.

V. Most — az eddigi általánosról átmenve a különökre — jőne a predikáció; mely legméltóbban közép foglalkozást helyet, mint az egész isteni-tisztelet köz- és gyupontja. Ekkor lépjen a lelkész a szószékre; mert most már mint gyülekezeténél főlebb álló, mint tanító jelenik meg, és mint ilyennek feladata: a választott alaptételről úgy

beszélni, hogy annak igaz voltát hivei ne csak elhiggyék, hanem kövessék is.

VI. A vég-ima (lehet hosszabb, vagy rövidebb); már természeténél fogva, a menyinyiben most ismét az általánosra térünk, szintén az urasztalánál volna mondandó.

VII. Az uri ima; de csak itt, és nem az elő-ima után is. Ez ima, kétség kívül, egyike a legszebbeknek, nem csak azért, mert ebben röviden mind az be van foglalva, mit az ember, mint földi véges lény, istentől a mindnyájunkat szerető édes atyától — kérhet; hanem becstét még az is emeli, hogy közvetlenül maga idévítőnk mondotta tanítványainak: „ti azért így imádkoztatok: Miatyánk sat.

Igen, de éppen azért, mert oly magasztos és fontos, hogy azt úgy is minden jó keresztyén számtalanszor elmondja, s mert ez ima az isteni-tiszteletben is mintegy az egészét összefoglaló, abban kulmináló pont: teljességgel nem látom az okot, melyért azt ugyanazon egy alkalommal kétszer kellene elmondani. Én azt hiszem, hogy az egyszeri elmondás tökéletesen elégséges; sőt, az ismétlés nem csak hogy fölösleges, hanem véleményem szerint nem is igazolható.

VIII. Rövid áldás, melylyel a hiveket családi tűzhelyeikhez bocsátjuk.

Csak ezután következhetnek a hirdetések, melyek nem tartoznak az isteni-tisztelethez, s így helyet csak legvégül foglalhatnak.

IX. Vég-ének; ez lehet az elő-ének folytatása, vagy más is.

Ime, ez azon isteni-tiszteleti terv, melyet mindenben igazolhatónak, és helyesnek tartok. Ebben föl tudom lelteni a logikai összefüggést, az egységet, kerékdedséget, és a teljes őszhangzást az egész cultusban.

Azonban, elfogult nem vagyok, és ha bárki egy jobbat, helyesebbet ajánl, én szívesen elfogdom.

Természetesen, ily változtatásokat cultusunkban egyes ember nem tehet a nélkül, hogy az legalább is visszatetszést ne idézzen elő, a mit pedig mindenekben kerülni kell.

Nekem az elmondottakban főcéloom az volt, hogy reá mutassak arra, a min javítani kellene.

És legvégül, legyen szabad kifejezni azon — talán többektől táplált — óhajást, miszerint a folyvást készülőben levő egyetemes convent tárgyai közé isteni-tiszteletünk rendtartási szabályozása is fölvétessék, hogy a közös megállapodás alapján, az egység létrejöhessen. *)

Bod Károly.

TÁRCA.

Az ördögről, és a reformátusok ördögüzéséről.

Igazhitű őseink nem voltak oly válogatosak a dogmák körül, mint azok, kik ma köztünk az orthodoxia feddhetetlenségével büszkélkednek. Egyebek közt, a régiek oly őszintén hitték az ördög lételet, annak miveleteit, kísértéseit és rontásait; s ezen hitet az üdvességre oly mulhatatlanul szükségesnek itélték, s oly jóhiszeműséggel vetették alá magokat az ördögüzés cselekvényeinek: hogy e részben, hozzájuk hasonlítva, ma még azok rengeteg hitetlenségben, eretnokségben, és nagy testi bátorságban élnek, a kik ugyan csak feljogosítva érzik magukat kimustrálni a szentek közösségéből a szegény „moderneket“, kik merészelnék nyilvánosan beszélni és írni a symbolicus könyvek tanai ellen.

Heltai Gáspár abban az ördögben, ki személyesen a földön jár, mint 1559-ben megjelent „Agendá“-jában több helyt kifejezi, őszintén hitt. Ez „hatalma alá veti az embert“, valahányszor csak vétkezünk. Mélius szerint: „sok pápa ördögös, szemfényvesztő volt. Mikor pápával csenalták, azt tette, hogy szin menydörgő jó alá az égből... A sátánt szoltatta kebeléből a rejtekből... több sokféle hamis csodát is tettek, mint most amaz ördögös deákok, a krakai lator papok.“ (Válogat. predikációk. Jel. 13. Concio 2.) Bornemisza Péter szerint, az ördög különösen paráznaságra készíti az embert, de egyéb bűnökre is. „Immár“, úgy mond, „mióta amaz erdeikan, a nagy

agaras pokolbeli ördög beszalada közinkbe, azóta sokakat nagy sok különb-különbféle vétékbe ejt... Jaj annak a ki ingyen se hiszi, hogy ördög legyen, avagy ha azt elhitte is, semminek tartja az ő titkon való leselkedéseit.“ (Másik része az evangyeliomokból, és epistolákból való tanoságoknak 1574. 237. lev.)

Ily körülmények közt könnyű volt bárkire is ráfogni, hogy az ördöggel cimborál. Így Pázmán' a maga Kalauzában, egyebek közt, Lutherről és Zwingliről állítja ezt, s előbbikre vonatkozólag négy érvet hoz fel, melyek a következők:

a) Luthernek születése, és felnövelkedése ördögi társalkodással volt. Ugyanis, ő „nem mindenestől a természet folyása szerint született, hanem ördög szerelmeskedett Lidérc módjára az anyjával. Mikor pedig fölnevekedett volna, és barátta lett volna, azt írják róla, hogy egy vásárnap a néma ördögről olvasván az evangyeliomot, eldüle hirtelen Luther, mintha földhöz csapták volna, és azt kezdé kiáltani, hogy nem ő az. Végezetre, midőn immár valami szikrája támadott volna szakadásának, bemene egykor Luther az I. Maximilián császár palotájában Augustában. A császár őtet meglátván, egy Erpach, nevű urat szóléta, és kérdé tőle, mit látna ama barát mellett, mert

*) Eszme-csere végett közöltük e cikket; egyelőre megjegyezvén: hogy Kolozsvártt mindenben az ajánlott módon megy végbe az isteni-tisztelet, kivéve az urasztalánál mondandó imát, melyet meghonosítani — kivált szerfelett nagy templomokban — nem is volna célszerű.

éu — úgy mond — egy iszonyu ördögöt látok mellette“ ;

b) Luther a maga tudományát, protestáns írók szerint is, az ördögtől vette .

c) Luther, saját vallomása szerint is, tanult az ördögtől, mert „ezerötszázharminchárom esztendőben egy könyvet nyomtata: De missa privata, melyben azt írja, hogy egy éjjel álmából felserkenvén, az ördög ő vele disputálni kezdte, és egy néhány bizonyosságokat támasztván, erősen állatja, hogy a mise merő bálványozás .

d) Luther ördögi halálai halt meg. Ugyanis „azt olvasom felőle, hogy 1546. eszt. 13. febr. mikor vacsorán vigan lakott volna, azt beszélé több asztali trágársági között, hogy egy éh ember ördögnek ígéré lelkét, ha őtet jól tartaná, és midőn kedve szerint jól tartotta volna, kéré tőle lelkét. Azt felelé az ember, hogy várja el halálát, mert ő csak lelkét ígérte, nem testét. Az ördög azt mondta, hogy a ki lovat veszen, a féket is vele viszi, és elragadá nyavalyást véletlenül. Efféle sok tréfák után, lefekvék Luther, és éjjél után halva találtaték, a szája félre fordulva.“

Ez érvelésben, azon kor gondolkodás-módjára nézve, nem volt semmi valószínűtlenség ; legfőlebb a tanuk lelkiismeretessége jöhetett számításba. Erről az oldalról támadja azt meg Pósa-házi János is, ki az érveket az Igazság Istápjá-ban (I. köt. 441 s köv. II.) sorra cáfolgatja egyenkint hamis tanubizonyosságból eredetteknek nyilvánítván azokat, a b) pont alattinak kivételével, melyről annyit beismer, hogy reformatus írók haragból igen is állítottak olyasmit, miután Luther Zwinglit indulatoskodás közben szintén ördög tanítványának nevezé.

Pósa-házi szerint, a bűnnek benső okai vannak : s az ördög az eredeti bűnnél is nem kényszerítő, hanem csak „javalló, tanácsló ok“, a külső cselekedet szerinti bűnök pedig valamenynyien csak a szívből veszik eredetüket (II. 92. s köv. II.) ; e szerint, itt az ördögnek meglehetős kicsiny szerep jut. Ugyanő azonban hátrább (II. 711. II.) az urimabeli „kisértet“-ről szólván, a szöveg értelmében, hiven azt tanítja, hogy ez alatt főkép „az ördögi kísértet“ értetik, melynek többféle módját leírja.

Mindezen szerzőknél azonban, hasonlíthatatlanul kimerítőbb az ördögről szóló tan tekintetében Samorjai János, kinek 1635-ben ily című könyve jelent meg : „A helvécziai valláson levő ecclesiáknak egyházi ceremonijokról, és rendtartásokról való könyvecske.“ Innét látjuk, hogy az ördög által előidézt tünetek neve volt röviden : „jelenségek“ ; a gonosz szellem által véghez vitt különösség pedig „tétémén.“ Ezekről ő komolyan tárgyal. Előadása röviden ide megyen ki.

A sátánnak istentől szabadsága van az embereknek különféle cselekedetekben jelentgetnie magát, s azokat megszállani, mint ezt bibliai példák is igazolják. „Bocsátja pedig isten az emberekre a késértőt, avagy hogy megpróbáltassanak állhatatosságokban“ (Jób és sz. Péter), „avagy valami nagy bűnöknek büntetéseért. . Szándéka a sátánnak ez : hogy az embert elveszesse mind testében, s mind lelkeiben. Még az oktalan állatokon is kegyetlenkedik.“ Az embert hitetlenségre, bálványimádásra, fertelmes vétkekre,

hazugságra, gyilkosságra, paráznaságra, s több effélékre vezérli. Némelyek pedig tétémény által alkalmatlanok a házias életre. Az ördög retteg az istentől ; de hazudik, és csalárdkodik beszédeiben, s a szentírást elcsavarja. A sátán „tündéres“, a menyinyben „maga természet szerint való ábrázatját eltítkolván“, különféle formákban (kigyó, sárkány, ember sat.) jelenik meg. Néha igazat mond, hogy aztán a hamisat is elhitesse, de soh' sem kell neki hiinni ; „még igazmondása is tilos az istentől!“

Természetes, hogy az egyházi kegyesztár nagyon hiányos lett volna, ha ezen az emberiséget kizozó hatalmasság ellen fegyvert és oltalmat nem nyújtott volna. Samorjai nem is késik, leírni az ördögüzés módját, a miről egyébiránt sem az előbbi, sem a későbbi magyar ref. ágendás könyvek nem tesznek említést ; bár valószínűnek tartom, hogy lelkész-öseink szeltire exorcisáltak, miután Samorjai számos egyéb egyházi közszokást és szertartást is jegyzett fel, melyekről a többi ágendairók szintén hallgatnak, melyek azonban, főleg öregeinknél, még ma is érvényben vannak.

Szeremlei Samu.

(Végo következik.)

Egyházi és iskolai élet Németalföldön.

Utrecht, január 14-én, 1872.

Általános ismert dolog, hogy Németalföldön az egyházi és iskolai ügyek a legfontosabb országos érdekű tárgyak közé tartoznak. Mióta a törekvés az egyház és állam elkülönítésére megindult: e kérdések az országos pártok alakulására igen hajhatósan befolytak. Tudva van az is, hogy ez ország az első közé tartozik, hol úgy az alsóbb, mint felsőbb oktatás szorosabb értelemben vett állami ügygyé lett. Már többször ismertették hazánkban is azon heves pártküzdelmet, mely a felekezeti, és felekezet-nélküli népoktatás pártolói között folyt le, ugy szintén az 1857-iki népiskolai törvényt is ; s nem ismeretlen, hogy még ma is a felekezeti, és felekezet-nélküli népiskola a képviselő választásoknál a legfontosabb sibolet, és sibolet. Mellözve a történelmi bevezetést, a jelenből kívánok egy rövid tudósítást összeállítani,

Először is, lássuk az oktatásügyet. E mezőn a népiskolák ügye most is a legfontosabb, s habár ama tűz, melylyel e kérdést néhány évvel ezelőtt tárgyalták, némileg csillapult is : mindazáltal, a küzdelem most is elég érdekes, s a népnevelés barátjainak figyelmét méltán megérdemli. Az 1857-iki törvény a felekezeti vallásos oktatást a községi népiskolákból kizárja, s az illető felekezetek magán intézkedésére bizza. Ugy látszik, hogy ez elv oly általános elismerésben részesül, miszerint az ellenpárt többségre-jutása nehezen remélhető. Dicséretes buzgalommal fáradoznak ugyan némelyek, hogy társulati uton, u. n. keresztyén iskolákat létesítsenek, de mint a vezetők nyilatkozatából láthatni, az eredmény a reménynek teljesen nem felel meg. Annál nagyobb, és szebb a felekezetek fáradozásának sikere a szegények, és árvák gondozása körül.

A folyó évi költségvetés tárgyalásakor élénk vitát vártak a népiskolai kérdés felett; azonban, a kormány azon nyilatkozattal, hogy nem az alaptörvény megváltoztatásáról, hanem az abban elrendelt költségek megszavazásáról van szó, mindjárt elején útját vágta, s a tárgyalás, úgy szólva, vita nélkül folyt le.

A nyilvános téren, a népiskolákra vonatkozólag, jelenben leginkább három dolog ad foglalkozást: a tankötelezettség behozatala; a kweekelingek (képezdét nem végzett tanító növendékek) elzárása a tanítástól, s a munkás kérdés megoldásának könnyítése. Az elsőre nézve, miután a hibásan értelmezett szabadelvűség a szülők jogát érintetlenül hagyta; s miután társulati úton a legnagyobb erőmegfeszítés mellett is a kívánt cél későre érhető el: a tankötelezettség kimondása szükségesnek mutatkozik. A másodikra nézve, sokan helytelen paedagogiai elvnek tartják, hogy a pusztán gyakorlat valakit valódi jó, s a mai igényeknek megfelelő tanítónak tennie. A harmadik kérdést a párisi commune, és az internationale ébresztette föl. Ugy a sajátban, mint más téren, komolyan foglalkoznak vele. A ref. synodus is a múlt évben leiratot intézett az egyház községekhez, melyben a tárgy fontosságát fölfejtve, azt figyelemükbe ajánlja.

Nem régen egy egyesület Utrechtben gyűlést tartván e tárgyban, voltak sokan, kik a tankötelezettség kimondása által e kényes kérdés megoldását igen megkönnyítve vélték; míg mások a gyárosokra akarnak befolyjni, hogy 12 éven alól gyermekeket ne alkalmazhassanak, s fennebb a 14 évesekig csak megszorítva, hogy így egyfelől a nagy emberek kapjanak munkát, másfelől a gyermekeknek legyen alkalmuk iskolába járni.

A közép oktatást szabályozó törvény 1863-ban hoztatott. E törvény szerint a közép-tanodák alá tartoznak: az alsóbb-, felsőbb polgári iskolák, polytechnicum, és gazdasági intézetek. A latin iskolák, és gymnasiumok sok helyen a polgári iskolákkal kapcsolatban állnak. A felsőbb polgári iskolákban a tandíj évenként 60 frtnál több nem lehet (30 frtnál kevés helyt kevesebb, rendszeren 50—60 forint); az alsóbb polgári (estveli és nappali) iskolákban a maximum 12 frt. A költségvetés tárgyalásakor a minisztert interpellálták a leányok bebocsátását illetőleg a fiaknak rendezett középiskolákba. A miniszter feleletében a szülők jogára hivatkozott. A nyilvánosság terén a vélemények megoszolnak. Némelyek semmi középoktatásban sem akarják részesíteni a leányokat; általánosabb nézet azonban, külön leány iskolák felállítása mellett van; mutatja az, hogy a városok közgyűlései egymásután hozzák a határozatokat középtanodák felállítására vonatkozólag leányok számára.

A felsőbb tanodák kérdése még függőben van. Az erre vonatkozó törvény meghozása azonban sokáig késni nem fog. A három országos egyetemenél most a théol. fakultások a ref. egyház szolgálatára állanak; hogy ez így maradni nem fog, bizonyos; de kétesebb az álláspont, melyet az állam egyáltalában a theológiával szemben elfogalánd.

A költségvetésben a belügyminiszter tárcájába tartozó kiadás az oktatás-ügyre 1.719,629 frt. 40 cent. Ebből nagyobb tételek a három egyetemre 390.516 frt. 40 c.; a latin-iskolákra és gymnasiumokra 40,223 frt.; az ind nyelv tanítására 24,700 frt.; a középiskolákra 739,205 frt.; a népoktatásra 349,960 frt.; különös kiadások, jutalmak sat. 120,175 frt. sat. Megjegyzem, hogy a közép, és alsóbb oktatásra megszavazott költség inkább a felügyeletre, s némileg segélyezésre fordítatik; a teher óriási részét az egyes városok, és községek hordozzák *)

Ide jegyzem ugyancsak a belügyminiszter tárcájából a művészetre, és tudományra előirányzott kiadást, 172,765 frtot, s a szegényügyét, mely 451,300 frt.

Az egyházi élet mezején a pártok közt most némi nyugalom mutatkozik; de nemsokára a régi harc valószínűleg felújul. A synodalis bizottmány november végén, s december elején összeült volt, s a synodus által hozzátett tárgyakat bizottságoknak kiosztotta, hogy jelentésüket a tavaszi gyűlésre készítsék el. E tárgyak közt több igen kényes természetű, s kivált némely szabályzati tervek a fontosabb pártkérdéseket is érinteni fogják, minek következtében — tekintve a pártok állását, s magatartását — a régi harcok ismét megjelennek. Említést érdemel bizonyára az is, hogy a synodus leirata az egyházakhoz a papi fizetések felemelése tárgyában nem hangzott el a pusztában. Több egyház tette közzé már eddig is, hogy a papi fizetést 150—200 frttal, s némelyik még többel is megjavította. Másfelől, szomorú jelensége a betű-orthodoxianak, hogy egy pár egyházközségben az egyháztanács új tagjai baiktatásakor némelyek a pap által intézett kérdésekre a feleletet megtagadták, mert azok a szokott formula betűitől némileg eltértek.

A költségvetés tárgyalásakor az országgyűlésen, a vallásügyet illetőleg, nevezetes vita nem folyt. A vallásügyi miniszterium eltörölve levén, menynyiben ez ügy még az államot érdekli, a különböző miniszteriumokhoz van bocsátva. Az alaptörvény 168-ik cikkében a felekezetek papjai és egyház kormányai fizetését az állam magára vállalván, e tételek a költségvetésben, s éppen a pénzügyminiszter tárcájában helyet foglalnak. A folyó évre előirányzott összegek:

a) A prot. egyházaknak (ref., luth., ó-luth., baptista és remonstrans **) 1.431,208 frt. Ebből 1513 ref. papot

*) Álljon itt egy pár példa a tanárok fizetését illetőleg: egy leidai egyetemi tanár kap 2800 frtot; az utrechtai és gröningai 2200 forintot. A tandíj is az illető tanároké, s némelyik még külön pótlékban is részesül. Az ind-nyelv tanárai közül egyik kap 7000 frtot, a más három egyenkint öt-ötezer frtot. Az utrechtai állami felsőbb polgári iskolánál: az igazgató, ki tanít is, kap 3000 frtot; öt más tanító egyenkint 2500 frtot; három tanító, egyenkint, 2000 frtot; két tanító, egyenkint, 1800 frtot; meg négy tanító, egyenkint, 1200 frtot; egy tanító 600 frtot; még egy tanító 150 frtot. Néhol a fizetés még nagyobb. A népiskolai törvényben a miniszterium a főtanítónak 400 frt., a segédtanítónak 200 frt.; pótlék 25 frtnál kevesebb nem lehet. A pályázati hirdetésekben a minimum igen ritkán fordul elő; láttam azonban nyilatkozatot a felemelés szükségéről is.

***) Nem mindenik felekezet van felvéve, pl. a különváltak.

illet 1.135,447 frt. *) At öbbi tételek összevegyítve vannak a más prot. egyházakat illető tételekkel, s így az egyház kormányzat, templomok sat. költségeit külön nem irhatom meg.

b) A rom. kath. egyháznak	595,582 frt.
c) Az ó kath. egyháznak	11,600 frt.
d) Az izraelitáknak	35,700 frt.
e) Egyházi nyugdíjak sat. kivéve a rom. katolikusokat	321,750 frt.
Összesen 2.395,840 frt.	

A tárgyalás alkalmával kérdést intéztek a miniszterhez, hogy nem lehetne-e valami módot találni, mely szerint e tételek a költségvetésből minél előbb kimaradjanak, s így az állam, és egyház teljes elkülönítése lehetőleg siettesék. A miniszter maga is óhajtja ugyan a különválasztást; de azt az alaptörvény revideálásával tartja kapcsolatban levőnek. A közvélemény is az elkülönítés felé hajlik. A szabadelvűek, s az orthodoxok nagy része egy összeget kíván a felekezetek részére kiszakítani egyszer, s mindenkorra. Vannak ugyan, kik hangsúlyozván, hogy nem könnyő-adomány, hanem az állam köteles tartozása, a kiszakításról hallani sem akarnak. A katolikusok természetesen az utóbbi véleményt pártolják. Egy prot. egyházi lap tervet ad, mely szerint az állam a kiszakítás által még nyerne is, s aztán rövid idő alatt a költségvetésben az egyházi rovatnak hire-pora sem maradna. Prot. lapok nehezen vették, hogy a ref. egyháznak 889 frttal kevesebb, a katolikusoknak 1333 frttal több vétetett fel, mint a múlt évben.

Nem hagyom említés nélkül azon érdekes jelenséget, hogy Németalföld egyike azon országoknak, melyek a római követség (pápa mellett) eltörlésében előljárnak. A külügyminiszter költségvetése tárgyalásakor e tétel a második kamarában élénk vita után elvetetett. Voltak ugyan protestánsok is, kik a tétel mellett szavaztak, azzal indokolván, hogy nem tartják helyesnek, ha e kis ország a nagy hatalmakat megelőzi. Azonban, a sajtó terén az orthodoxok közül is tekintélyes egyének nyilatkoztak ellene; így pl. dr. Doedes, utrechti theol. tanár, nem csak nevetségesnek, hanem éppen a pápa kigunyolásának mondá, ha világi hatalma megszűnése után is követekkel veszik körül. A katolikusok természetesen máskint gondolkoznak. Az ultramontánok nagyon érzékenyen vették; a főpapok feliratot is intéztek a királyhoz, melyben kérik, hogy a költségvetést e tétel nélkül ne erősítse meg. Azonban, ennek nem lett semmi eredménye, s már a költségvetést a király is aláírta. Sokan remélték, hogy a király más költségből fogja fentartani; de e remény is teljesen alaptalan. Kuriozumként megemlítem, hogy a lapok a múlt hónapban egy egyén ajánlatáról beszéltek, ki a követség fentartási költségeihez

3000 frttal kívánt járulni. Mindezen erőlködések dacára is bizton elmondhatni, hogy a németalföldi követség a római pápánál elvégezte teendőjét.

Nagy Béla.

VIDÉKI ÉLET.

Háromszék, jan. 12-én, 1872.

Örömmel értesitem e lapok t. olvasó közönségét, hogy „a magyarországi protestáns-egyletnek“ Háromszéken egy tekintélyes fiók-egylete alakult.

Demeter Samu, mint a kit egyfelől a pesti központi bizottmány; másfelől, a sepsi ref. egyházmegye pap-mesteri értekezlete kolomposnak választott: öszszegyűjté a nyáját.

A Sepsi-Szent-Györgyön, Kézdi-Vásárhelyt, és Kovásznán tartott előleges értekezletek után, folyó hó 8-án, a sepsi-szent-györgyi városháznál ült össze az alapító, és szervezkedő közgyűlés.

E lapok szűk tere miatt meg kell fosztanom magamat azon örömtől, hogy e gyűlés folyamát részletesen leírjam; kénytelen vagyok, csak vázlatos jelentésre szorítkozni.

Demeter Samu, ihletett beszéddel nyitá meg a tanácskozást. Ezután, korelnöknek Kis Mihály, unitárius esperes; jegyzőnek Révay Lajos kiáltatván ki, a gyűlés szervekedéséhez fogott; megválasztá:

a) központi tisztviselőit; elnök: Székely Gergely; alelnök: Demeter Samu; titkár: Révay Lajos; pénztárnok: Kis Sándor.

b) Kerületi tisztviselőit:

1. Sepsii-kerület; elnök: Nagy Sándor; titkár: Molnár Sándor.

2. Kézdi-kerület; elnök: Kovács István; titkár: Borbát Pál.

3. Orbai-kerület; elnök: Zaturecki Gyula; titkár: Vékás Lajos.

4. Erdővidéki-kerület; elnök: Bartha Károly; titkár: Sebestyén Károly.

Az így megalakult gyűlés, mint szép reményű kis csecsemő szülői, az egylet keresztneve fölött kezdett versengeni; elvégre, az irás szavai szerint „kődben és felhőben“, t. i. a félreértések kődben és phrazisok záporát öntő, megdörgő szónoklatok felhőjében, szavazat-többséggel megkeresztelkedtünk: „Háromszéki protestáns fiók-egylet“-nek.

Az egyleti alapszabályok szerkesztésére kerülvén a sőr, elhatározottatott, hogy a központi és kerületi tisztviselők — az esperesekkel együtt — egy folyó hó 22-én tartandó bizottmányi gyűlésen készítsenek javaslatot, és terjeszszék a hushagyókedd utáni első hétfőn, S.-Szent-Györgyön tartandó közgyűlés elébe, hova a barcasági protestáns testvérek is meg fognak hivatni.

Az egylet tagjainak száma — kik az előleges értekezleteken és a közgyűlésen beiratták magukat — 100 körül áll; tekintélyes szám a kezdetnél, reményünk szerint, még 2-3-szorta nagyobb lesz, rövid időn. De mit ér a nagy szám, ha nem leszünk mindnyájan élő, munkás tagok?

*) Ez öszszeg nagyon különbözőleg van felosztva; de a papi fizetéseknek nem egyedüli forrása. Legtöbb helyen nagy, és jelentékeny egyházi jószágok, és alapok vannak még az egyes egyházközségekben e célra.

Tagsági díj nem határozottatott, mindenkinek szabad jó tetszésére van bízva, menynyi anyagi segélyvel járuljon az egyesület céljainak előmozdításához.

Végre, kimondá az egyesület: mindenik tagjától elvárja, hogy mentől több élő tagot, pártfogót, és az egyesület közönségének, a „Keresztény család“ című lapnak mentől több előfizetőt, mentől nagyobb olvasó közönséget igyekezzen mindenki szerezni. *)

Ha tért nyit e lapok t. szerkesztősége, örömmel fogom majd az olvasó közönséget egyesületünk munkásságáról értesíteni. A viszontlátásig! **)

Lázár.

Gernyeszeg, jan. 20-án, 1272.

Egyházmegyénk múlt hó 14-én tartotta meg rendkívül azon közgyűlését, melynek feladata volt, az egyházfőtanács leirata következtében, választó-kerületekre osztani az egyházmegyét, annak idejében megválasztván mindenik egy-egy képviselőt az egyetemes közgyűlésre.

A görgényi egyházmegye négy képviselő választásra levén jogosítva, a négy választó-kerület ekkint alakult meg:

I. 1. Magyaró. 2. Disznajó. 3. Holtmaros. 4. Vécs. 5. Falfalu. 6. D. Széplak, Ludvég. 7. M. Régen. Összesen 5089 lélekkel.

II. 1. Szentpéter, Zutor, Pagocsa sat. 2. M. Ölves. 3. M. Ujlak, Septér. 4. Kőbölkut. 5. Oroszfája, Nyulas. 6. Komlód, Erked. 7. Teke, Ida. 8. N. Ercse, Unoka, Bala. 9. Póka. 10. Keresztur, Toldalag. 11. Tancs. Összesen 4527 lélek.

III. 1. Sárónberke, Szengyel. 2. Gernyeszeg. 3. Csinnád, Ilye. 4. M. Jára. 5. M. Péterlaka. 6. Körtefája. 7. M. Bólkény. Összesen 4908 lélek.

IV. 1. Sárpatok. 2. V. Szentivány. 3. Abafája. 4. M. Fülöpös. 5. K. Fülöpös. 6. Beresztelke. 7. Sz. Régen. 8. Radnóthfája. 9. Görgény-Szentimre. Összesen 4810 lélek.

A presbiteriumok egy az esperesi hivatal által kitűzendő napon lepecsételt levélben teszik meg választásaikat, mindenik presbiterium egy képviselőre szavazván.

Azóta járt körlevélben e nap febr. 25-re van határozva, a mely napról a mesterek is megteszik szavazatukat külön egy képviselőre. Az eredményt annak idejében tudatni fogom.

Mint ritkán történő dolgot kívánom tudatni, hogy a gernyeszegi egyházközségben a múlt 1871. évben született 28: fiu 11, leány 17. Meghalt ugyan 28: és pedig férfinen 11, nőnen 17. Házassáletté lépett 10 pár.

Elekes Kálmán,
egyházm. aljegyző.

*) Hát, a mi lapunkról, mely a prot. egyesület ilyen megalakulásáról elmondhatja: quorum pars magna fui, hallgatót a főkör egyesület? Vagy, édes sajátunkat mellőzzük? Holott „hoc faciendum, illud non omittendum!“ Szerk.

**) A múlt év első számában volt szerencsénk; reméljük, hogy a jövő év első számáig ismét feltám ad.

Szerk.

K Ü L Ö N F É L É K.

— A képviselőház jan. 27-iki ülésében, képviselő Vecsei Tamás, interpellatiót intézett a cultus-miniszterhez a tekintetben, hogy a rom. kath. papok, megfelelően hivatásukról, mely a szeretet terjesztésében áll; sőt a fennálló országos törvényekbe ütköző hatalmaskodást gyakorolnak, midőn vegyes házasságok alkalmával térítvények kicsikarását, vagy ezek tartalmának eskü alatti szóbeli megígérését eszközlik, miből később a zaklatott házastársak közt egyenletlenség, a felekezetek közt békétlenség, a polgárok közt ellenségeskedés fejlődik ki. S elbeszél egy konkrét esetet, mely Szepes-Bélán történt, s kérdéseit így formulázta: 1. Van-e tudomása a miniszternek a szóban levő esetről? 2. Mit tett ilyféle esetben; s mit szándékozik tenni szemben a jelen esettel? — P a u l e r — mint minden jó lélek könnyen kitalálhatja — azt felelte előre is, hogy a kérdéses esetet megvizsgáltatja, s valamint eddig, úgy a jövőben is minden ily esetben azt fogja tenni és rendelni, a mit a törvény megkíván. Természetesen, erre aztán egy dörgő „h e l y e s“ hangzott el az országházban, s mi bátran hozzá tehetjük, hogy marad minden a régi ultramontán üzelmeknél. Ezt a hydrát szelid interpellatiókkal és még szelidebb feleletekkel ösztetörni nem lehet; olyan, mint a pestis, ha megindul, mindent magával sodor. Mi eleget irtunk a miniszteriumhoz e tárgyban, világos eseteket hozván fel, kérve az orvoslást; kaptunk is feleletet, hanem nagyon is érzett rajta a szentelt víz. Javítsatok meg az 1868-ik LIII-ik törvénycikket; szabjatok anyagi és erkölcsi lehető legnagyobb büntetést, és azt minden tekintet nélkül hajtsátok végre mindenkin: így tán segítve lesz valamenynyire azon az abnormis helyzeten, melyben a kath. papok határozottan, és nyíltan lábbal tapodják az ország törvényét.

— Vajasdi egyházunk népiskolája, megyei főtanfelügyelő és kir. tanácsos mélt. Gáspár János urtól következő taneszközöket nyert ajándékba: 1. Rasch természetrajzi ábrák: 2. Gönci fali olvasó-, és szépírási táblák; 3. Magyar birodalom vászonra húzott nagy mappája, és kis kézi mappája; 4. Európa vászonra húzott nagy mappája; 5. Egy számláló gép; 6. Egy szép földgömböt. Mely nagybecsű ajándékozásért, a főtanfelügyelő urnak, illetőleg a m. kir. vallás-, és közoktatásügyi magas miniszteriumnak, egyházam köszönetét nyilvánosan kifejezni, szoros kötelességemnek tartom. Vajasd, január 20-án, 1872. Tókos Sándor, lelkész.

— A bécsi ultramontan kath. casino is megjárta. Egy küldöttséget menesztett gr. Andrássy birodalmi külügyminiszterhez, élén br. Stillfrieddel, hogy eszközöljön a — szerintök: szorongatott — pápa érdekében valami könnyebbséget. Andrássy jó katolikus, és minden képpen magyarázta, hogy az olasz kormány mindazt megtette, a mi kötelességében állott; de a küldöttség elnöke nem látszott elégtűntnek, s minden nemű ellenvetésekkel ostromolta Andrássyt. Végre, a külügyminiszter e kérdéssel fordult

hozzájok: „Hát, betörjünk Olaszországba?” E váratlan kérdésre az ajtó felé kezdett nézni a küldöttség; Andrassy pedig megjegyezte: hogy könnyebb bírálni, mint jó tanácsot adni. — E történetke a magyar államférfiúnak oly népszerűséget szerzett, mely felett csak örvideni tudunk, miután a szabadelvűségnek kedvez.

= Ez is az idők jele. Bismarck országában megbukott a kultusz-miniszter. Mühlér, ki tiz esztendeig bírta a tárcát; ki orthodox principiumairól volt általános ismeretes; és a caesaro-papismus hatalmának ajánlotta fel hűséges szolgálatát: helyet kellett hogy adjon Dr. Falknak; ki szabadelvű, és a kultusz, és az oktatásügy teljes reformjának buzgó híve. A szabad eszmék barátja annál inkább örülhet e változásnak, mert éppen Poroszországban történik, hol köztudomás szerint, az 1817-ik év után következő unio-törekvések nem sikerülvén, az utóbbi husz esztendő egyenesen a reactionnak kedvezett, melynek Hengstenberg és consortiuma volt a pápája; azon korszak volt ez, melyben az ördögűzés, szellem-megjelenés és inquisitio űlte szégyenletes diadalát, s melyben Mühlérnek is volt anynyi része, hogy most bukása felett örvidhetünk. Az új oktatás-ügyér azon kezdi, hogy megtisztítja a hivatal-szobákat a pénzváltóktól, kik a lelkiismeret szabadságával kufárkodtak, s csak azután fogja inauguralni az új aerát, mely — jó reménységben vagyunk — kedvezni fog a szabadságnak, s azon szellemnek, mely mindenütt követeli jogát, hol józanság és az emberiség magasabb céljai töltik be a nemesebb sziveket.

= A bajor kamarában is nagy harc foly már több nap óta a felett: hogy az augsburgi püspök, Dinkel, panaszt emelt, hogy az államkormány az alkotmányos jogokat megsértette. A dolog pedig tulajdonképpen a körül forog, hogy az infallibilisták, vagy anti-infallibilisták maradjanak-e győztesek? Mi hiszszük, hogy München, hol az első magvak voltak elsősorva Döllinger által; s hol Lutz a kormány vezetője: nem fogja engedni, hogy megszegyennitessék; hanem diadalt ad annak a törekvésnek, mely ma már egész Európában kelendő, s mely az ó-katholicismus zászlója alatt egy szebb jövőnd számára munkálkodik.

* Egyházi hírek a külföldről. Bajorországban, Kissingen városában, közelebről protestáns-egylet alakult, 500 taggal. Működését ki fogja terjeszteni egész Németországra, s célul tűzte a szabadelvű elemek tömörítését, az orthodox párttal szemben. — Coquerel Athanase, a jeles francia egyházi szónok, közelebről körutat tett Amerikában, s a franciaországi inségre jutottak javára 48 beszédet tartott. Ott tartzkodása alatt az amsterdami ref. egyház lelkészéül választatott, de hivatkozva a párisi ref. egyház szomorú helyzetére; s főleg azon szakadásra, mely annak kebelében az orthodox párt erőszakos túlkapásai miatt jelenleg dúl, s mely ott maradását elodázhatlan köteleességévé teszi: a meghívást nem fogadta el. — A quakkerek, egy év lefolyta alatt, 4 millió frankot gyűjtöttek, s adakoztak Franciaország fölsegállítására. — A siami ki-

rály egész birodalmában eltörölte a rabszolgaságot, ez év első napjától kezdve. A megváltási árt a rabszolga tulajdonosokra kivetett új adónemek fedezik. — A New-York Tribune a protestánsok létszámát következőleg állítja össze: Egyesült-Államok 33.000,000; Anglia és Irland 25.000,000; német birodalom 25.000,000; Svétia, Norvégia, Dánia 7.500,000; Hollandia, Belgium, Franciaország 5.000,000; Magyarország, Ausztria, Románia 6.000,000; Sweic, Oroszország, s Európa többi részei 5.000,000; Amerika angol része, s az Antillák 4.000,000; Liberia, Natal, Jöreménység foka 1.500,000; Egyiptom, s Afrika többi része 1.000,000; Armenia, s Azsia többi része 5.000,000; Dél-Amerika 1.500.000. Összesen 119.500,000.

= Mai számunkhoz mellékelve veszik olvasóink a „Kiházásitási biztosítás” című felhívást. Ajánljuk lelkész-társaink figyelmébe, mely úgy családjaik részére, mint saját maguk számára — ha mellette buzgolkodnak — nem csekély előnyt helyez kilátásba.

„ARANY-KÖNYV.”

= A belső-farkas-utcai templomunkban felállítandó új orgonánk költségeire adakoztak:

Körösi Csoma János ur gyűjtő ivén: idősb Bodor Pál, két évig évenként 1 frt. 50 kr.; K. K. két évig évenként 1 frt.; Fekete Mihály ur, két évig évenként 1 frt.; Kadácsi Dániel ur, egyszer mindenkorra 1 frt.; Gothárd József ur, három évre évenként 1 frt.; Nesztor Jánosné, egyszer mindenkorra 1 frt. Összesen 6 frt. 50 kr.

A Somlyai Lajos ur gyűjtő ivén: Szigeti Zsigmondné, egyszer mindenkorra 20 kr.; Szilágyi Lajos 50 kr.; Gombos Károly, két évre évenként 50 kr.; Totmájer János, három évig évenként 1 frt.; Trandafir Katalin, két évig évenként 1 frt.; özvegy Pap Györgyné, egyszer mindenkorra 50 kr.; Szentiváni Gyuláné hasonlólag 1 frt.; özvegy Kiss Lajosné hasonlólag 50 kr.; Sallai István 2 forintot; özvegy Jäger Mihályné 50 kr.; Hurtay Dániel 30 kr.; Molnár Samuné 15 kr.; Ferenci József 33 kr.; ifj. Becsek Samu 50 kr.; özvegy Krémerné 20 kr. Összesen 9 frt. 18 kr. (Betétettek a takarékpénztárba.)

= A tűz által károsult bogáti lelkész-társunk javára adakoztak:

1. Kocsis Dénes — túri pap — és nője 2 frt.
2. Szöllösi Juliánna 1 frt.
3. Kassai Károlyné 1 frt.
4. Kassai Titi — 50 kr.

= A boldogfalvi ref. lelkész kárai enyhítésére:

Kocsis Dénes — túri pap — és nője 2 frtot.

Fogadják köszönetünket.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein J.-nál, az év. ref. főtanoda betűivel, Kolozsvárt.

Mai számunkhoz van mellékelve a „Kiházásitási biztosítás” című felhívás.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1872, FEBRUÁR 8.

58—6. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 ft., félévre 3 ft., negyedévre 1 ft. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

A „cameraticum beneficiumok.”

(Folytatása és vége.)

Elősoroltuk azon követeléseket, melyeket az erdélyi ref. status, nézetünk szerint, jogosan emelhet, s melyeknek teljesítését nemzeti kormányunktól annál is inkább méltán elvárhatja, minthogy ama javadalmak célja és alapítvány szerű rendeltetése: állam feladatot is képező közmívelődés előmozdítása, illetőleg, ennek eszközlésében fáradozó némely egyházaink életének biztosítása, s iskoláink fentartása körül feltalálható. S szabadságot veszünk magunknak még azon mellékes megjegyzést is kockáztatni, hogy miután a magyar államnak, e több nyelvű és nemzetiségű elemekkel biró, sok viszontagságot keresztül élt Királyhágón-inneni részében, reformált egyházaink és felekezeti iskoláink — némely, s éppen azon vidékeken, hol legnagyobb volt a veszély — nemzetiségünknek egyedüli, és sok ellenmüködést hatálytalanító védelmi és fentartó eszközei voltak, s azoknak tekinthetők jövőre is még a kétségtelen jogialapok nélkül is, a magyar állam kormányának érdekében, és kötelességében állana, hogy az állam politikai fogalmának megfelelő magyar elemnek, viszonyaink között, jobbat aligha helyettesíthető védő és fentartó eszközeiről lehetőleg gondoskodják. Nem a felekezetiesség csökönös védelmezése vezetett e megjegyzésünk tételére; mert jól tudjuk, hogy a közművelődés és eszközeinek ügye nem kizárólag felekezeti, hanem állami, sőt mondhatjuk, általános emberiségi ügy de a konkrét viszonyok sajátos szövdése, vajmi sokszor lehetetlenné, vagy legalább célszerűtlen né teszi a különben legszebb elméleteknek gyakorlati alkalmazását is.

Az a hatalom, mely a ref. statut egyházi és iskolai javadalmaiban jogtalanul megrövidíté, jól tudjuk, hogy nem magyar állami, s még annál kevésbé specialiter magyar nemzetiségi érdekek által vezetett. De jelen magyar kormányunktól, a jog tisz-

teletben tartását, s amaz érdekek megóvását bizton hisszük, és elvárhatjuk.

A mint alább látni fogjuk, a cameraticumok ügye a lehetőség megnyíltával, 1867-ben ismét felszínre került, s az elmondottak után áttérhetnénk annak jelenlegi állása ismertetésére; ha egy nem ugyan hivatalosan, de privatim felvetett ellenvetés még az ügy jogi oldalánál megjegyzéseinket kiválólag nem igényelné.

Ezen ellenvetés: az elévülés. A mint láttuk, az erdélyi ref. status kérdéses javadalmi a 17-ik század végén innen kezdettek elvonatni, s a mi kiszolgáltatót is időnkint, gyakran felmerülő kérdés tárgyát képezte. A mi pedig teljesen elvonatott, vagy az önhatalmu reductio által tetteleg elveszett: arra vonatkozólag, a jelzett ellenvetés szerint, statusunk joga, állítólag, elévült volna, s így követelése érvényhez nem juttatható.

Ámbár, megcáfolhatatlanul áll, hogy ez ügyben elévülésről szó sem lehet, miután a kormány gyakran kilátásba helyezett végleges határozatának kimaradása azt folyton függőben tartá; s ha elévülésről szó lehetne, az csak a sokszor ígért, de soha nem teljesített végleges intézkedés után vehető vala kezdetét; mind azon által, megteszszük a következő észrevételeinket.

Azon ellenvetést csak a roszakarat, vagy pedig az elévülés lényege, és kellékei ismeretének hiánya folytán tehette valaki. Az elévülés lényegében, s utolsó elemzésében nem egyéb, mint egy tételes törvény szerint bekövetkezett jogváltozás. Eme jogváltozás jogszerzésben (praescriptio aquisitiva), és jogvesztésben (praescriptio extinctiva) szokott, egyik a másikat nem szükségkép feltételezőleg nyilatkozni. Bekövetkezésére azonban, a törvények előírják ama kellékeket is, melyek hiányában a jelzett változás be nem következhetik.

És pedig, statusunkkal szemben a jogvesztő elévülés hozatván fel, erre nézve meg kell jegyeznünk,

hogy az elévülés valamely jognak tényleges, s a törvényben kiszabott idő alatt nem használatát által csakugyan bekövetkezik. De eme nem használatnak szintén megvannak a maga lényeges kellékei, és pedig a) hogy a jogozott fél joga gyakorlatára képes legyen; azaz, azon helyzetben, hogy ha akarata megvan, a jog gyakorlatában semmi sem akadályozza őt; b) hogy a képesség mellett alkalma is nyílt legyen a használatlanul hagyott jog gyakorlatára; és c) hogy az arra megkívánt idő letelt legyen. Eme kellékek közelebbi megfigyeléséből mindenki rájöhet, hogy ezen elévülés lényegét, és alapját a jogozott fél, jogáról való lemondása vélelmében (praesumptio) bírja.

És már most kérdezzük vélelmezhető-e e lemondás statusunkról? Képes volt-e statusunk az ellenséges indulatu kormány önhatalmu, és jogtalan eljárását megakadályozni? Volt-e alkalma, míg a magyar kormány életbe nem lépett, jogát érvényesíteni? Mindezekre, az ügy történeti oldalának ismerete folytán, könnyű eitalálni az egyedül helyes „nem“ feleletet. Ha tehát, nem csak lemondás nem vélelmezhető; sőt ellenkezőleg, a joghoz való szoros ragaszkodásnak példái láthatók; különben is „praesumptio cedit veritati“ az elévülésnek lényeges kellékei hiányozván, az be nem következhetett, ha még egyszer két századdal öregebb volna is a nem használat: mert az idő pusztán magára jogot sem nem teremt, sem nem enyésztet.

De tekintsük a kérdésnek másik oldalát, és tegyük fel, a mit meg nem engedünk, hogy t. i. statusunk a nem használat által jogát elvesztette volna: vajjon, az ama javadalmak kiszolgáltatására kötelezett kincstár megszerezhetette-e az elvont összegekre a jogot; más szókkal, vajjon az aquisitiva praescriptio (elbirtoklás) javára bekövetkezhetett-e? Ennek kellékeiül, a törvényes idő megzavartalan lefolyásán kívül, úgy Verbőci, mint törvényszéki gyakorlatunk a múltban, és nem különben az életbe léptetett osztr. polgári törvénykönyv is feltétlenül megkívánják a jogos címet (justus titulum), és a jóhiszeműt (bona fides). És most ismét kérdezzük: zavartalanul folyt-e itt le a törvényes idő? Ellenkezőjét bizonyítják statusunknak gyakori panaszos kérelmezései, s eredménytelenül maradt követelései, miket az akkori kormányhoz felterjesztett. Volt-e a kincstárnak, s illetőleg, a kormánynak jogos címe az elvonásra? Ellenkezőt bizonyít a Leop. diploma második pontja, s a vallás ügyben ki-

adott suppletorium Leop. diploma s még az azután is az egy ideig tartó háborítatlan élvezet. Az erőszak itt címe ugyan az eljárásnak; de kinek jutna eszébe, azt jogosnak tekinteni. Végül, volt-e a megrövidítő kormánynak jóhiszemű? A felelet könnyű, mert a cselekvény jogtalanságának tudata kizárja a jóhiszeműt.

Ezekből láthatólag, nem sok juris prudentia kívántatik annak megítélésére, hogy az aquisitiva praescriptio a kincstár részére be nem következett; s így, az elől jelzett ellenvetés vagy roszindulat, vagy az elmondottak kellő ismeretének hiányából eredhetett. A mint ezt még akkor megjegyeztük.

Sokat felhozhatnánk még e kérdés körül; de többnek még most sem szükségét nem látjuk, sem „Közlönyünk“ tere nem engedi, hogy a különben is elég hosszúra nyúlt fejtegetésekkel, az olvasó közönséget tán inkább érdeklő cikkeket olvashatásától megfoszszuk. Legyen szabad azonban még befejezésül, az ügynek jelen állását röviden ismertetnünk.

III.

1867, augusztus 28-ról 1355 sz. alatt erdélyi ref. anyaszentegyházunk tisztelve szeretett főpásztora főt. és mélt. Nagy Péter püspök ur, a kolozsvári egyház megye lelkes és buzgó főgondnoka mélt. Ince Mihály urnak egy a nevezett püspök urhoz felterjesztett terjedelmes, okadatolt, s az erdélyi cameraticum beneficiumok keletkezésit, viszontagságait, s mai állását is eléggé kitüntető felterjesztését tette át, további intézkedés végett, az állandó egyházi főtanácsához.

Ezen felterjesztésből is láthatólag, a kolozsvári egyház a cameraticum beneficiumokra jogosítottak közé tartozván, abban, miután részére sem az Apafy Mihály által adományozott 230 frt., sem a Bethlen Gábor által adományozott 300 frt., sem pedig a Brandenburgi Katalin által adományozott 900 frt. ki nem adatott; dacára, hogy az 1698-iki productionkor ezen adomány-levelek nem kifogásoltattak: ezen összegek kiadásának eszközzése, a folyamatban levőknek vagy ezüstben, vagy agio melletti fizetése, a terménybeli javadalmak csekély ároni egyoldalú megváltása által szenvedett károk kárpótlásának kieszközlése sat. kérelmezettek.

Ezen felterjesztés 1867 évi szept. 15-én az állandó egyházfőtanács előtt tárgyalatván, mellék-

teivel együtt másolatban a m. kir. vallás- és közoktatási miniszteriumhoz az egyházfőtanács részéről azon kérelem mellett terjesztetett fel „misperint a vallás- és közoktatásügyi miniszterium méltoztassék kieszközölni, hogy az államtól semmi segédelmet nem vevő, s a lefolyt rendszer alatt csaknem minden vagyonukból kivetkötötett szegény egyházaink és iskoláink, mindazon javadalmakat, melyek a mellékelt kimutatásban foglaltak, s melyek részint leszállítottak; részint teljesen elvonattak, más felekezetű egyházak részére; részint teljesen jogtalanul kiszakasztottak: jövőben háborítatlanul teljes mértékben élvezhessék; a termények csekély megváltási ára, a méltányossághoz képest, állíttassék meg, és az eddig szenvedett megrövidítés méltányosan pótolttassék” sat.

Két évnél több folyt le az idő kerekén a nélkül, hogy az egyházi főtanács eme felterjesztésére csak egy betű válasz érkezett volna nevezett miniszteriumtól. Nem volt más, mit tenni, mint a kérelmező sürgetés, s 1869 évi nov. 14-ről. 629. sz. a. az egyházfőtanács az 1867-iki kérelmére, s az abban foglaltakra ismét terjedelmesen hivatkozva, az igazságos és méltányos elintézést kérve, sürgette.

Ugyanezen év december 4-ről, 23,014. sz. a. az előbb érintett sürgető kérvényre érkezett kultuszminiszteri leirat arról értesíté az egyházfőtanácsot, „hogy a kolozsvári, s több más erdélyi ref. egyházközségeknek kincstári javadalmak (beneficium cameraticum) folyóvátétele iránti ügy, illetékes elintézés végett, a hozzá tartozó, és az illető hatóságoktól pótlólag bekívánt tárgyalási iratok, és egyéb okmányokkal együtt a m. kir. pénzügyminiszteriumhoz még 1868. év aug. 6-án áttétetvén, a nevezett miniszterium ez évi 4484 és 20,715 kelt itteni átiratokkal megsürgettetvén egyszersmind felkérte, hogy e fontos és behatóbb tárgyalást igénylő ügyet mielőbb elintézzni, s az eredményt annak idején közölni méltoztassék.”

Ime, az első válasz, mit két év múlva nyert

statusunk, mely csak arról tanuskodik, hogy ezen ügy a pénzügyminiszterium elintézése alá adatott, mely miniszterium az áttevő kultusz-miniszteriumtól is már kétszer megsürgettetett. Az egyházi főtanács ezen leiratra hivatkozással 1870. évi január 2-ről 2. sz. alatt egyenesen az eljárásra utalt pénzügyminiszteriumhoz fordult sürgető kérésével. Mire a megsürgetett pénzügyminiszterium 1870. ápril 22-ről a kolozsvári m. kir. pénzügyigazgatóság útján $\frac{8645}{870}$ sz. a. arról értesíté egyházfőtanácsunkat, hogy az ügy továbbí tárgyalás végett áttétetett a vallás- és közoktatási miniszteriumhoz.

Eképpen, hogy egy igen találó, hallott hasonlattal éljek: a cameraticumok ügye a két miniszterium között forgatott lapdává válván, az egyházi főtanács 1870. évi május 8-ról 203 sz. a. ismét a kultusz-miniszteriumhoz fordult sürgető kérelmével, hogy ezen tetemes kárral járó, s már úgy is felette hosszúra nyult ügyet végre érdemileg elintézzni méltoztassék.

A kultusz-miniszteriumnak 1870. évi szept. 13-ról kelt 19,584 sz. a. kelt leiratából láthatólag, az ügy ismét visszakerült a pénzügyminiszteriumhoz, még pedig megküldvén egy uttal a kultusz-miniszterium e tárgyban, általa a pénzügyminiszteriumhoz küldött 19,073. számú átiratát. Ez átirat kiválólag igénybe veszi figyelmünket, mert abban ama felhívás foglaltatik, melynél fogva egyes jogosult egyházaink felszólítandók lennének, hogy a járandóságok jövőre pontos kiszolgáltatásának ígérete mellett, a multa formált igényeikre nézve egyezkednének ki.

Az egyházi főtanács kijelentvén, hogy az egyes egyházakkal való egyezkedés célra nem vezethet; 1870 szept. 18-ról 462. sz. a. a pénzügyminiszteri elnökséget kereste fel megsürgetésével. Az erre adott pénzügyminiszteri válasz okt. 13-ról, 4322 sz. alatt azzal odábbozta el az ügyet, hogy ez ügyben még több rendű ügyiratra és felvilágosításra van szüksége. 1871, ápril 30-ról, 323 sz. a. újból sürgetés intéztetett nem csak a pénzügyminiszteriumhoz, hanem egyszersmind az egyházi főtanács felkérte gróf Mikó Imre, gr. Bethlen Gábor, és br. Kemény Domokos status főgondnok urakat, hogy hathatos befolyásukkal oda hatni igyekezzenek, hogy a kérdéses ügy statusunk érdekében végre valahára végleges eldöntést nyerjen.

Mindezek a lépések azonban eredményre nem vezetvén, az egyházfőtanács 1871. évi n.év. 19-ről. 776. sz. a. egy terjedelmes, s az ügynek multját és jelenét teljesen kimerítő, és feltüntető kérést készített a törvényhozó testülethez. Mely kérést id. gr. Teleki Domokos, főgondnok, és képviselő ur által benyújtatván: a jogban vetett bizalommal; de egyszersemind a körülmények nyomásának sulya alatt óhajtván várja a kedvező elintézt.

Dr. Kolosvári Sándor.

Demeter Samu beszéde,

(melylyel a „Háromszéki prot. fiók-egylet“ alakuló közgyűlését, Sepsiszent-Györgyön 1872, január 6-án megnyitotta.)

„Uraim! engedjék meg nekem, egyik társuknak, hogy ha már egyszer üdvözöltem is mindnyájukat, üdvözöljem még egyszer — most együttesen, s nem a magam, hanem azon nagy és szent ügy nevében, melynek szép zászlója Magyarország világosság, s szabadság szerető földén a mint kibontatott, mindenfelé oly életvidoran, oly biztatólag leng.

Legyenek hát, szívből üdvözölve! hogy meghallották, szívökre vették, lelkesen felfogták a kiáltó szót, s eljöttek: munkára vetve kezeinket, tisztítani, és egyengetni az utat az előttünk oly meszsi távolban látszó, de minket is oly biztatólag hívó nagy cél felé.

Magasztos, dicső cél az, mely felé törekedni, felhívott mindenkit a magyar prot. egylet szózata: a vallásos-erkölcsi életnek Krisztus, és az evangélium szellemében megújulása! Lehet-e ennél valami nagyobb, dicsőbb cél? Hisz ez egy az emberiség lételének általános céljával, jelentése egyre megyen ki amaz isteni szózáttal: „teremtsünk embert a mi képünkre, és hasonlatosságunkra,“

Minden, a mi az emberiség általános üdvére nézve, mint eszmé, valaha született, mint tény véghez ment, s a mi most emelkedett lelkek világában életrevaló jogosultsággal megállhat: benne van a protestáns egylet kitűzött céljában. Egyeseknek személyi, társadalmi, közéletbeli békéje, jólléte, boldogsága; a családi élet szépsége, erényeinek szentsége; a társadalmi lét nemessége, nemzeti dicsőség, polgári szabadság, közmiveltség, általános értelmi, és erkölcsi tökéletesedés; a becsület szentsége, a jog ereje, a jellem tiszteletre méltósága — minden, a mi általános jó, szép, és nemes — mind ez előttünk áll most, mind ennek megvalósítására, életre hívására, megteremtésére indulunk, midőn a prot. egylet zászlója alá állunk.

Törekvésünk nem kevesebb, mint az, hogy a hová munkásságunk kiterjedhet, ott minden ember erkölcsös, becsületes ember legyen; a társadalomban mindenütt jog- és igazságérzet uralkodjék; egyeseket, családokat, népeket szeretet kapcsoljon össze, hogy elhagyatva magát senki ne érezze: a könnyező könnyét velök könnyező könnye száritsa fel; az örvendő örömet velök örvendő öröme édesítse meg, s tegye széppé; egyeseknek, társadalomnak, az összes emberiségnek életét, munkásságát, törekvését isten

neve, isten törvénye, és buzgó tisztelete nemesítse, s szentelje meg

Nem kevesebb célunk annál, hogy oda világosítsuk, oda miveljük az embereket, hogy mindenki azt a helyet, melyet az életben elfoglal, lelkiismeretesen töltsse be, nevét mocsoktalanul, emlékeztét áldásban igyekezzék hátrahagyni; hogy valódi munka, szorgalom, vagyoni, értelmi, elkölcsi tekintetben előretörekvés anynyira foglalják el idejét mindenkinek, hogy abból hivalkodásra soha semmi se jusson.

Nem kevesebb akaratunk, mint mindennek a mi e nagy célokkal ellenkezik, s azoknak elérésében gátul áll, különösen a vallásos közönységnek és erkölcsi romlottságnak megtörni fejét, szétzuzni tagjait; mert erős léptekkel kezdenek ezek, mint átok hordó vad, köztünk is mozogni, hogy megvesztegessék szép magyar erkölcsünket, a nemzeti törvény és jogtiszteletet kilopják, az isten félelmét kiölik szívéből.

Célunk — látni való — roppant nagy; oly nagy, hogy nagysága, s azzal egyértelmű nehézsége megdöbbenhetett, de elcsüggedett-e Mózes, midőn Kanaán felé indulva, a végtelen pusztaság kietlen síkján vesze el tekintete: s Luther, midőn világra kiható kezdeményezésében egyedül egy óriás táborral, társaival együtt a félvilággal áll szemben? Nézd, az elsőnek megragadó képét, a mint Kanaán kapuinál áldólag kiterjesztett kezekkel megifjult népe fölött eltekint, s az elért cél felé mutat; halld, az utolsónak az egész protestáns világ ajkain folytonosan hangzó dicsértését: s megtanulod, hogy valódi munkára hivatott, s lelkesülni tudó lelket a cél nagysága és nehézsége buzgóságában el nem csüggeszt soha.

Nem csüggedünk el mi is, tudom. Sőt, a mint itt egymásnak kezét adva, e férfias nyilatkozattal a magyar protestáns egylet zászlója iránti törhetlen hűségre esküt teszünk megsokszorozódik keblünkben a buzgóság, melynek feltörő lángja e kezdeményező gyűlés tekintetében oly szépen előnkbe tűnik.

Uraim! Csepp legyünk bár mérhetlen tenger özönében: felülről hullott csepp az, mely a mint leesett, gyűrűző mozgást indít meg maga körül, és a mozgás önkénytelenül tovább-tovább megyen, míg nem az egész tenger felülete lelket gyönyörködtető hullámmásban áll előtted. Szive vagyunk egy nagy testnek, uraim! meleg vértől dobogó szív, mely minden dobbanásra tovább-tovább löki az élően friss vért, míg majd az egész testet megújult viruló egészségben fogod láni.

Im! Pesten megalakult a protestáns egylet, minden tagja újabb-újabb fiók-egylet alakításán dolgozik; majd ezek ismét tovább oszolnak, mindenik sokszorozódván, míg nem az egész ország nagy részét az egyleti működés tere befoglalja.

Kik ott kezdeményezték e szent ügyet, azok aunk szívvvel, lélekkel fiai; olyanok, milyeneket akar az egylet nagy célja; mi, kik itten tagjaivá leszünk, hasonlólag szent elhatározással teszszük ezen lépést; kiket tovább tagokká megnyerünk, azok is bizonyosan a mieink lesznek; és így

az eleven tiszta életvér tovább-tovább foly, s majd a protestáns egylet, mint megelevenült Krisztus, álland a világ előtt, s nem csak isteni szelidséggel hív, hogy jöjjetek ide mindnyájan, kik megfáradtatok, vagy meg vagytok terhelve — im! itt békét és megnyugvást találtok: hanem megerősült ereje és a világon vett diadalma érzetében, fennen hangoztatja azt is, hogy a ki velem nincsen, ellenem van a z.

Igy tekintvén a magyar protestáns egyletet és annak

jövőjét, természetes, hogy kezem, fejem, szívem, lelkem e szent ügyé. S midőn megindultam, hogy másokat is ez ügynek megnyerjek, buzgó óhajomásom az: hogy annak lelkes munkásai között buzgóságban én csak az utolsók egyike legyek.

Igy, kijelölt helyemre itt vissza is lépek, s várom az elsőbbség által részemre is kimérendő munkát.

Közli Lázár.

TÁRCA.

A főconsistorium üléseiből.

Kolozsvár, febr. 4-kén, 1862.

A mai ülés közérdekűbb tárgyait a következőkben soroljuk elő.

A pénztárnok, korábbi megbízatás folytán, jelentést tesz az özvegy tanárnék segélyezésére rendelt Kendeffy-alap pénzügyi állásáról; a kolozsvári főtanoda és özv. Régeni Istvánné ugyanezt illető kérései eldöntetése végett azonban még más adatok is szükségesek levén: azok megszerzésével megbizsa a titkár, addig nem kívánván érdemileg határozni ez ügyben.

A kultusz-miniszter tiltó leirata következtében, a főtanács az iránt folyamodott korábban, hogy engedjék meg az államszegély egy részének közigazgatási célokra, illetőleg a titkári fizetés javítását fedező tőke képezésére, leendő fordítása; az indokolt fölterjesztésre most az oktatásügyér megengedi ezt, azonban csak is a folyó évre. A főtanács annak idején fogja megjegyzéseit e megszorításra megtenni.

A titkár beadja jelentését az Alsó Zsigmondné-féle hagyaték iránti tárgyalásra történt kiküldetésében követett eljárása felől. E jelentés szerint, az igazolt örökösök egy három tagu bizottságot választottak, mely a hagyományos intézetekkel érintkezésbe tegye magát a már említett kiegyezési feltételek iránt jövő márc. 15-ikéig, azontúl a kérdéses javak törvényszékieleg adatván haszonbérbe, s a kiegyezésnek helye nem levén. A főtanács a főt. püspök, Szász Béla, ig. tanácsos, és a titkár személyében bizottságot nevez ki az előleges értekezletek folytatására; a titkár kimutatott költségeit pedig útalványozza.

Kibédi volt lelkész, Szász János, özvegyével amaz egyház a zab-kepe megváltása iránt 75 frtban kiegyezett, s ez összeg az egyház pénztárában (állam-kölcsön kamatokból befolyva) meg is van; de az özvegynek csak a tanító állítólagos egyházi szolgálataiért járó remuneratio levonásával akarják kifizetni. A marosi egyházmegye e hozzá felebbezett ügyben szintén 25 forintnak a tanító javára történendő levonását határozó, azonban minden indokolás nélkül úgy, hogy a főtanács az özvegy által ide felebbezett, s a consistorium által felterjesztett ügyben, teljesen tájékozatlan levén: visszaküldi azt a m. egyházmegyéhez kiegészítés végett; kérdést tevén egyszersmint az iránt is, hogy miként eshetik az, hogy a kibédi egy-

ház, az egyházmegye hallgatólagos tudtával, saját pénztárából fizeti a kepe-váltás egy részét?

A székely-udvarhelyi egyház főgondnoka, Nagy Lajos, ez állomásáról lemondván, a lemondás elfogadtatik, az új főgondnok választást pedig — mint erre illetékes — az idei egyház-kerületi közgyűlés fogja megejteni. Ugyancsak a közgyűlés elhatározása alá halasztatik a székely-udvarhelyi főtanoda az iránti kérelme, hogy miután a földhitelintézeti papirokbá fektetett tőkék csak 5 (?) százalékot hajtának: engedjék meg e tőkéknek, biztosíték mellett, 10 százalékra magán feleknek leendő kölcsönadása. A népes főtanács gyűlés eziránti határozatát anynyival kevésbé tartá célszerűnek ez ülés megváltoztatni, mivel a telekkönyvezés még egészen befejezve nincs, s így, bár elvben helyesli a tőkék minél előnyösebb kamatoztatását a kérelem eldöntését az idei közgyűlésnek tartja fön.

Szintén az udvarhelyi főtanoda jelenti Szakács Mózes, újon választott tanárának székfoglalását. (Kissé elkéstek e jelentéssel, a tanár m. év májusában választatván, s mult szeptemberben köszönvén be.)

Az egerbegyi egyház kéri iskolája részére állam-kölcsöne kamatainak útalványozását a tanítói fizetés javítására, nem különben jutalom-illetéke hátralékainak kiszolgáltatását. Amaz még nem levén folyosítva; ennek ügye még a kir. biztos előtt állván: a főtanács nem határozhat a kérelem tárgyában.

A pénzügyér egy már régi föltetjesztésre azt választja, hogy a cameraticum beneficiumok ügyét azonnal tárgyalni fogja, mihelyt az ez iránt megindított „puhatolozásokat“ bevégzi. A főtanács ismételve megkéri a pénzügyért, hogy ez égető kérdést ne odábbozza már tovább, anynyival is inkább, mivel az oktatásügyér az ügyet, mint már teljesen fölszereltet, tette át jó régen a finánc-miniszterhez.

Almási Sámuel esperes fölszóllitattik, hogy a tötöri tagosításhoz, főtanácsai biztosul, ajánljon föl valakit.

Az algyógyi iskolatanító, ki sorozási kötelezettségének idején andrásfalvi (Moldva) tanító volt, s így nem állott sorozásra: mint szökevény soroztatott be mostan; Dáné István, esperes, arra kéri a főtanácsot, hogy legyen munkás e jó tanító kiszabadításában. A főtanács folyamodik tehát az oktatásügyérhez, hogy közbenjárásával eszközölje

ki a nevezett tanítónak az egy évi önkényesek sorában leendő felvételét, kegyelem útján.

Végül, a számvevő teszi meg több hozzá utalt ügyre nézve jelentését és véleményezését, melyek változatlanul elfogadtatnak.

Az ördögről, és a reformátusok ördög- üzéséről.

(Folytatás.)

Az ördögüzést csupán jó erkölcsű, isten irgalmában bizó lelkész eszközölheti, nem pénzért, hanem „ingyen.“ „Ne avassa magát ebben minden idéttlen tanító, hanem a megrögzött vénnek, kik mind életekben, s mind erkölcsökben emberek előtt bocsületesek, s istennél kedvesek. Azért a régiak is ugyan arra való egyházi embert választottanak“ és nevezték exorcistának. A melancholiában, vagy eszelősségekben szenvedő embert meg kell tudni választani attól, kiből gonosz lélek vagyon. Ez utóbbiaknak tünetei; „sok idegen nyelven szólani, avagy idegen nyelveken szóló embereknek szavakat megérteni, távol való, és titkos dolgokat tudni és kijelenteni, embernek ideje s állapotja fölött való nagy erőt mutatni, nem imátkozni, káromkodni sat.“

„Hogy pedig ezeknek“ (a lelkész) „jobban végére mehessen, egy vagy két kényszerítés után kérje meg a nyomorult embertől, mit érzett testében vagy elméjében, hogy megtudhassa, minémű igékre iszonyodtanak meg leginkább a gonosz lelkek. Vigyázzon az ördögnek álnok mesteriségére is, melyekkel csalni akar; mert gyakorta csalárdul felelnek, és igen nehezen jelentik ki magukat, hogy avagy az ördögüző elfáradván, unva hagyja el őket, avagy hogy ne hidje el a nyomorult, hogy ő benne ördög volna. Néha, minekutána kijelentették magukat, meg ellapannak, és nem gyötrik az embert, hogy már azt higgye maga felől, hogy megszabadult azoktól; azért ne szűnjék meg az exorcista mind addig is, míg nem látja a megszabadulásnak jelenségét. Néha, akárminémű akadékokat is szöröznek, hogy a nyomorult ne adja kezébe magát az exorcistának. Néha azt akarják elhíttetni véle, hogy ő neki csak természet szerint való nyavalyája vagyon. Néha az erőltetés és imádság közben elalutják a beteget, és valami oly látást mutatnak neki, magokat akkor elrejtve, hogy a beteg láttassék magának megszabadultnak lenni. Némelyek valami ördögi tétémént mutatnak, és megjelentik, hogy ki által lett és mi módon állhatni ellene. De meglássák a nyomorultak, hogy a miatt ördögös, varásló emberekhez, avagy boszorkányokhoz ne folyamodjanak, mert egyik ördög a másikra nem támad és a Belzebub által nem üzettenek el az ördögök. Néha a gonoszság hagyja nyugodni a beteget, és megengedi, hogy élhessen az oltári szentséggel is, hogy láttassék eltávozottnak lenni. Egyéb számlálhatatlan csalárd mesteriségi is vannak a sátánnak, melyekkel az embert megcsalja“, azért nagy óvatosságot kívánatlik.

„A szentegyházban kell afféle nyomorultakat vinni,

(és ha oly kegyetlenek, megkötöztesse nek), hogy ott közönséges könyörgések legyenek érettek, és köll magokat is erőltetni, ha ezeken vannak, hogy magokért imádkozzanak, böjtölve és bűnöket meggyonván, éljenek az oltári szentséggel is; de azt csak fejekre tenni külsőképpen, avagy testeknek valami részét azzal megilletni, nem illendő s a sacramentomnak méltósága s becsületi ellen való dolog. Köll őket biztatni és hátoréztani, hogy az istennek segítsége s megszabadítása fölül ne essenek kétségbe, még mikor legkegyetlenebbül gyötörtetnek is.

„Az ördögüző heában való sok szót ne szaporétson, főképpen jövendő s titkos dolgokról való kérdéseket ne tegyen, inkább csigesse a tisztátlan lölköt és csak a maga kérdésre feleltesse, és ne higyen neki, ha angyallá tüntetné is magát. Lehetnek pedig ilyen kérdések: mennyen vannak? ki nevek? micsoda időben és mikoron mentek az emberben? Az ördögnek egyébféle heában való cselekedetét, ha hotálását tiltsa“ vagy semmibe vegye. „A parancsolatokat és kényszerítéseket olvassa az egyházi ember méltósággal, erős hitből, alázatosságból, és nagy buzgóságból, és midőn látandja, hogy az ördög igen gyötrettetik, annál inkább kényszerítse s erőltesse; a mely igékre leginkább megretten az ördög, azokat annál gyakrabban mondja, és midőn a fenyegetésre jut, kétszer-háromszor is mondja azt, öregbétvén mindenkör a büntetést, s ha látja, hogy hasznos cselekedeti 3 s 4 óráig s több ideig is egy izben munkálkodjék abban, miglen győzedelmet veszen rajta.“ A „köröszthányás“, szentelt víz, tömjénezés, feszülethordás, idegen bötük írása haszontalan dolog; imádság, böjtölés, bibliaolvasás, isten és Jézus nevével való kényszerítés azok, melyekkel az újtestamentomban, s a régi keresztyén egyházban az ördögöket üzték.

Szeremlei Samu.

(Vége következik.)

VIDÉKI ÉLETT.

Háromszék, jan. 25-én, 1872.

A sepsi egyházmegye folyó hó 25-én, az ujjá alakulásnak egy új processusán ment keresztül: a „világi“-ak és iskola-tanítók részéről új képviselők választottak. Az új képviselő testület a házassági, és köztörvényszék restaurálásánál kiegyenlített mindazon hézagokat, melyek a pártok hullámlásai miatt még eddig a közjónak, ezen egyházmegye előhaladottságának hajóját elnyeléssel fenyegették. A pártok összesimultak, a hajó kormányossai közt, mint közügy igazgató, ott van Nagy Sándor barátunk is.

Használják fel a vezetők a szél-csendet! A szél-csendet tespedést is idézhet elő; de az újabb kor hajóssai nem szorultak a „szélre“, és a pártok „vitorlá“-ira: gözörövel kell haladni, hogy utolérjük a mulasztásokat.

Óvatosan előre!

Lázár.

Nyílt levél.

Kr. Mihályfalva. jan. 11-én, 1872.

Az „Erdélyi Prot. Közlöny“-ben megjelent érdekes cikkek között, az 52-ik számban, a sz. szolnoki ev. ref. egyházmegye pénztárait érdeklő nyilvános felszólamlást tettek „Többen“, azon 700 frt. iránt, mely a két pénztárból előlegeztetett a közzsínat tartási költség fedezésére; felemlítik, hogy többszöri bizottmány is ez ügyet tisztázni képes nem volt, vagy össze sem űlve, vagy eredmény nélkül oszolván szét; hogy az őszi gyűlésen ismét egy új — nem tudjuk hányadik — bizottmány küldetett ki, a közügy igazgató elnöklete alatt, de működésének ez ideig semmi eredménye.

A felszólamlás következtében, felhiva érzem magamat, a felszólamló uraknak nyílt levélben felelni. Hogy a fentebbi összeg valósággal előlegeztetett, az igaz; ezen összeghez járult még azon összeg, mely azon nyomtatványok fedezésére adatott ki, melyben felhivattak a rovatallal tartozó egyházak, lelkészek, tanítók tartozásuk tisztázására, hol a gondnokok tettek felelősekké, hogy a lelkészek, tanítók tartozását foglalják le bérökből, s vele számoljanak be, melynek az a nevetséges eredménye lett, hogy az illetők oly egyéneket jelöltek ki tartozások tisztázására, kik hivataloskodások alatt vagy semmit, vagy nagyon keveset fizettek, s így a felszólításnak eredménye, a 700 frt. tőkére, egy kis kamat fizetés.

Hogy ez ügy évenként ismételtelen felmerült, igaz; s a számadást vizsgáló bizottság a számadásra tett véleményében mindig beszötte e záradékot: tétessék helyére a pénz; de ez haladt, maradt. Hogy egy bizottmány volt kinevezve ez ügyben, az előttem is rémlik; de a tiszteltes atyafi, kit közelebb ez ügy érdekel, útal is egy számoltató bizottságra, melyről kezeskednek egy hivatalos hozzáam intézett levél e szavai: „felszólítottam az illető urat, s ő úgy nyilatkozott, hogy már rég fel van oldozva, s a feloldoztatási okmány kezénél van“, ez lett volna az első bizottság. Ezen nyilatkozatot tudva már, midőn e tárgyban az illetőt felszólítottam, hogy irományait küldje el hozzám, mely felszólításom, hivatalos naplóm szerint, 88—1871 h. sz. alatt volt küldve, felemlítettem, hogy tudtommal van, hogy feloldoztatásra hivatkozik, s azt tevém utána: anynyival nyiltabb homlokkal léphet fel, és mutathatja be számadását: azon hivatalos felszólításomra választ nem nyertem; de midőn az irományok megküldését kértem, másfelől egyházmegyénk aljegyzőjéhez is fordultam, s felkértem, nézze meg jegyzői könyvét, nem találná-e nyomát e bizottmány kiküldésének, s ha csakugyan volt kiküldve, munkálatát beadta-e? s ha be, mit eredményezett a munkálat? S ezen felhívásomra t. jegyző urtól e szavakat nyertem: az N. N. vonatkozó felhívásnak eleget teszek. A 88—1871 h. sz. alatt felszólításomra hogy választ nem nyertem, ismét felhívást intéztem 2—1872. kelt hivatalos levelemben. Ha hát a felszólamlók semmi neszt a bizottmány működésének nem vették is észre, de hogy a bizottság elnöke az irások megkaphatása, és az ügy tisztázása

iránt tétlen nem volt, a fentebbi nyilatkozat tanusítja. Ez a második bizottság ez ügyben.

Költő László,
a kinevezett bizottság elnöke.

(Folytatása következik.)

Felhívás.

A „Háromszéki protestáns fiók-egylet“, f. hó 8-án megalakult; eddigelő mintegy száz tagot számlál. Az alakuló közgyűlés határozatából, folyó évi hushagyókedd utáni első hétfőre (febr. 19.) S.-Szent-Györgyre közgyűlést hívunk össze: az alapszabályok megállapításáról, s ezeknek alapján, az egylet életműködésének megkezdéséről tanácskozni.

Reméljük, hogy főként egyházi gondnok, lelkész, és iskola-tanító aa.-i felekezeti különbség, és kivétel nélkül fognak a kibontott zászló alá sorakozni; nem csak, de magukkal fogják hozni értelmesebb hitbuzgó hiveiket is. S.-Szent-Györgyön, január 16-án, 1872.

Székelly Gergely,
egyleti elnök.

Révay Lajos,
egyleti titkár.

K Ü L Ö N F É L É K.

— A kolozsvári egyházmegye képviselői legközelebről megválasztattak. A superintendentialis közgyűlés a megválasztott képviselőnkben Szabó Károlyban, és Szász Bélában oly tagokat nyert, kiket meleg buzgóság, erős akarat, és tiszta meggyőződés szokott vezetni.

— Az Eötvös-ünnepély oly nagy részvét mellett tartatott meg az akademia által, mint a minő méltó volt és lesz — mig egy magyar él — annak emléke, ki költői szelleme, philosoph-lelke, méjj tudománya, nemes kedélye, szerető szive által tiszteletet szerzett nemzetének, minden mivel népek előtt. Ugy gr. Lónyai emlék-beszéde, mint Szász Károly dicsőítő költeménye a legméjebb benyomást tették az által, hogy a maguk nemében teljesen színvonalán állottak az ünnepélynek.—Nem szeretnők, hogy teendő megjegyzésünkkel disharmoniát költsünk föl a kegyelet e szép ünnepén, midőn ide jegyezzük, hogy az akademia hivatalos személyzete, mely a zöld asztal körül helyét elfoglalta, mind kálvinistákból tölt ki: Lónyai, elnök; Csengeri, alenök; Arany és Gyulai, mint tikárok és Szász Károly, mint működő tag. Honysoit, qui mal y pense!

— (Pályázat.) A Kraszna- és Közép-Szolnokmegyék tanfelügyelőségénél üresedésbe jött tólnoki állomásra ezenel pályázat nyittatik. Ezen állomással évi 500 frt. fizetés, és 120 frt. laktér van egybekapcsolva. Folyamodók, kik ezen tankerületben divó magyar- és román-nyelvben oly foku jártassággal bírnak, hogy ezen nyelveken helyesen tudnak írni, s fogalmazni, tartoznak kimutatni életkorukat, végzett tanulmányaikat; nevezetesen, hogy felgymnasiumot, vagy képezdei tanfolyamot tanképesítéssel végeztek, s eddigi alkalmaztatásukat. Tanférfiak előnyvel bírnak.

A vallás- és közoktatási m. kir. miniszterhez intézett kérvények, a nevezett tanközületi felügyelőségénél, f. évi márc. 15-ig nyújtandók be. Kelt Zilahon, január 30-án, 1872. Kerekes József, tanfelügyelő.

„ARANY-KÖNYV.”

= A belső-farkas-utcai templomunkban felállítandó új orgonánk költségeire adakoztak Barta János ur ivén:

Barta János ur három évig évenként öt frt., mind a három évre egyszerre 15 frt., Medvés Mihály 2 frt., Csiki Imre 1 frt., Vastag György 1 frt., Vakár Antal 1 frt., ifj. Cec Péter 1 frt., Florián Antal és fiai 4 frt., Gelteh Jánosné 2 frt., Csapó Sándor 5 frt., Aszlán János 1 frt., Farkas Gergely 1 frt., Buday Károly 1 frt., Dobál Izsák 1 frt., Kovács Gyuláné 1 frt. Összesen 37 forint. (Betétetett a takarékpénztárba.)

Kovács József ur gyűjtő ivén adakoztak: Kovács József 2 frt. 50 kr. Bányai György 2 frt. Pál András 16 kr. Bartha József 20 kr. Tóth Ferenc 2 frt. Ujfalvi Sándor 20 kr. Összesen 7 frt. 6 kr. (Betétetett a takarékpénztárba.)

= Nagytiszteletű szerkesztő ur! Tisztelettel kérem, nagyra becsült lapja „Arany-könyv”-ében alábbirt jóttevőink becses neveit is megörökíteni, kik ker. jótékonyágukkal sokat nélkülözö családom inséges állapotán enyhítendők, kezeim közé következő könyör-adományaitkat juttatni sziveskedtek:

Gál Sámuel, v.-hunyadi ev. ref. lelkész, gyűjtő ivén: Bucsai Lipót 1 frt. Bucsai Béla 1 frt. Nemedi Mihály 1 frt. Arday Antal 1 frt. Kottler Sámuel 50 kr. Kompoti József 1 frt. Gál Sámuel 2 frt.

Jánó Albert, ó-brettyei ev. ref. lelkész, gyűjtő ivén: Gilyén Ilonci 1 frt. 50 kr. Zöld János, rom. kath. 2 frt. Csongrádi Miklós 5 frt. Buda Ádám 1 frt. Vadas Lajos 1 frt. Pogány Albert 1 frt. Buda Imre 2 frt. Buda Elek 1 frt. Bácsi Károly 1 frt. Bán János 2 frt. Ifjabb Herceg Ferenc 1 frt. Buda Károly 1 frt. Szilvássy László 5 frt. Jánó Albert 1 frt.

M. Záhról egy magát meg nem nevezett küldeménye 15 frt. Zemplénvármegyéből Szmrecsányi Paula urnó 10 frt. Mara György 3 frt.

Fogadják a könyörületessé szivü emberbarátok, keserü sorsunkat enyhítő munkás részvétükért, legforróbb hálánk nyilvánítását. Óralja-Boldogfalva, febr. 1. 1872. Fábri József, ev. ref. lelkész.

124—1872.

Köröztetnek.

1. Vajda-hunyad-zarándi egyházmegyénkben a hódolati kántor-tanítói állomás; javadalmi:

- a) készpénzben 160 frt. o. é.
 - b) 40 kalangya búza.
 - c) 2 hold 804 □^o szántó.
 - d) 937 □^o kaszáló.
 - e) Alkalmos lak, gazdasági épületekkel.
 - f) A templomon felül levő besáncolt temető füve.
- Pályázati határnap március vége.
- A folyamodványok v.-hunyad-zarándi esperes t. t. Dáné István aa.-hoz, Szászvárosra küldendők.

2. Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben a szilágy-szegi kántor-tanítói állomás; javadalmi:

- a) 145 frt. 68 kr. o. é. tized-kárpótlási kamat.
- b) 32 véka gabona.
- c) 14 véka férőjü szántó, melyet az egyháztagek szántanak meg.
- d) 3 szekér szénát termő kaszáló; kaszálják és behordják az egyháztagek.
- e) Tandij kezdőktől 1/2 véka gabona és 20 kr.; olvasóktól és könyv nélkül tanulóktól 1/2 véka gabona és 40 kr.
- f) Temetési stola: énekszóval 20 kr, búcsuztatásért 40 kr.

Pályázati határnap március vége.

A folyamodványok szilágy-szolnoki esperes t. t. Dombi Lajos aa.-hoz Bogdándra (u. p. Hadad) küldendők. Kolozsvárt, február 3-án, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

129—1872.

Szilágy-szolnoki egyházmegyénkben a széri kántor-tanítói állomás; javadalmi:

- a) 116 kis véka elegybuza.
- b) 58 veder bor.
- c) 2 hold 450 □^o szántó, melyet a tanító maga miveltet.
- d) A temető gyümölcsösének és szénatermő helyének 20 o. é. frtra tehető jövedelme.
- e) 15 szekér tűzifa.
- f) Kezdőktől 20 kr, olvasóktól 40 kr. tandij.

Pályázati határnap március 20-ika.

A folyamodványok sz.-szolnoki esperes t. t. Dombi Lajos aa.-hoz Bogdándra (u. p. Hadad) küldendők.

Kolozsvárt, február 5-én, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Hiba igazítás. Az 57—5. számban sajtó hibák: A 33-ik lap, 2-ik hasáb, 19-ik sorban, köteleesség helyett **kötelem**; a 34-ik lap, 1-ső hasáb, 17-ik sorban, tractatum helyett **tractatu**; a 34-ik lap, 1-ső hasáb, 25-ik sorban, jogkérdés helyett **jogsértés**; a 34-ik lap, 1-ső hasáb, 49-ik sorban, census helyett **cursus** olvasandó.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felölös szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

Nyomatott Stein J.-nál, az év. ref. főtanoda betűivel, Kolozsvárt.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1872, FEBRUÁR 15.

59—7. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — **Előfizetési** ára: a egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — **Szerkesztési** iroda — hová a kéziratok és előfizetések **bérmertve** küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

A lelkészi eskümintá.

A mult évben Nagy-Enyeden tartott közssinat jegyzőkönyvének 43-ik száma alatt ez olvasható:

„Kolozsvári esperes, Szász Gerő aa. indítványozza: mondassék ki, hogy az eddig gyakorlatban volt lelkészi eskümintát és kibocsátási formulát, mely már avultsága miatt is megújítandó, közssinatunk felcserélni óhajtja olyannal, mely hitelveinknek megfelel ugyan, de ki akar kerülni minden olyan kifejezést, mely netán összeütközést idézne elő valamely dogma és a lelkiismeret-szabadság közt; neveztessek ki egy bizottság, mely püspök atyánkfia elnöklete alatt mindkettőt elkészítse, hogy már a jövő évi lelkészi kibocsáttatás alkalmával gyakorlatba vétessék.“

A közssinat ezen indítványt elfogadta, s ennek értelmében a bizottságot kinevezte azon meghagyással, hogy ez igyekezzék munkálatát oly korán elvégezni, hogy az a legközelebbi egyházkerületi gyűlésig még az egyházmegyék által is tárgyalathassék.

Mint azon bizottság egyik tagja, ígéretet tettem volt e lap t. szerkesztőjének, hogy a fenforgó tárgyról, még a bizottság összejövetele előtt, írni fogok; hogy az által alkalmat adva az irodalmi úton való megvitásra, a bizottság feladatának megoldását megkönnyítsük, s némileg a közvéleményt is előkészítsük. Valóban, eljött már az ideje, hogy ez irodalmi megvitáshoz hozzá kezdjünk, miután a halasztás eddig is bizonyára nem a szerkesztő hibája, hanem az enyém.

— A mily kevés fontosságot tulajdonít a prot. egyház bármely külső vallásos cselekvénynek önmagában. véve: épp oly nagy jelentőségűeknek kell tartania azokat, midőn úgy tekinti, mint a belső hitélet egyes mozzanatainak részint kifejezőit, részint felébresztőit. Ezen cselekvények között összehasonlíthatlanul legfontosabb, legjelentőségtelesebb az ünnepélyes pappá avatás. A protestáns egy-

ház ugyan nem ruházza fel lelkészeit varázs-erővel; nem teszi áldozárokká; nem állítja közvetítővé isten, és ember közé; azonban, mégis tudatával bir annak, hogy a lelkész az, a kinek hűségétől leginkább függ a dolog természeténél fogva, és a tapasztalat szerint is, a vallásos érzés varázs-erejének a hívek lelkében való felébresztése és vezetése; hogy a lelkész az, a ki leginkább eszközölheti, hogy a hívek összesége istennek tetsző élettel áldozzék; a ki a híveket istenhez vezet. Ha fontossá teszi ezen körülmény magát a lelkészi hivatalt: fontossá kell hogy tegye azon fogadalmat is, melyet az új lelkész az egyház előtt tesz. De különösen, nevezetes azon fogadalom azért, mert abban meg van szabva — legalább főbb vonásaiban — a lelkész működésének iránya is; miután pedig ezen irányt az illető egyház vallásos tudatának főbb elvei határozzák meg: annál fogva, a papi fogadalom vagy kifejezetten magában kell hogy foglalja azon egyház vallásos tudatának főbb elveit; vagy legalább azzal minden tekintetben összhangzó-nak kell lennie. Alig van fontos dogmatikai kérdés, a melylyel azon fogadalom közvetve, vagy közvetlenül össze ne függene, s a mely ennél fogva a fogadalom minőségére befolyással ne volna; úgy, hogy egy papi fogadalom teljesen kifejtett igazolása csaknem egy teljes dogmatika volna. Ily terjedelemben a kérdés egy hírlapi cikkben természetesen nem tárgyalható. Azonban, gondolom, hogy a hosszúság elvi fejtegetést némileg ki fogja pótolni, és sok tekintetben meggyőző és megnyugtató hatással fog birni annak felmutatása, hogy mikint áll ezen kérdés jelenleg azon hitokonainknál, kikkel minket nem csak a hit-egység tudata köt össze, hanem a gyakoribb szellemi érintkezés, és sok tekintetben rokon helyzetünk is. Értem különösen Sweicot és Hollandiát. Németországon e kérdés az unio kérdésével van elváhatlan kapcsolatban, s így oly körülménnyel, a mely nálunk — legalább azon alakjában — merőben idegen, s így minket jelenleg kevésbé érdekel.

Hollandban, 1816-ig, a lelkésznek kötelezően kellett magát (aláírás, nem pedig eskü által;

miután ott a nálunk szokásos zsinati szentelés nincs divatban) a hitvallomás minden pontjaira. Mint Scholten kimutatja (De leer der herv. Kerk. 4-ik k. I. k. p. 15—32.) 1816-ban tán egy theologus sem volt, a ki jóhiszeműleg vallomást tehetett volna, hogy „szívében érzi és hiszi, hogy minden hitcikknek és tantételek, a melyek a ref. egyház hitvallomásában és katechismusában befoglaltatnak, valamint a dordti zsinat némely pontokra vonatkozó nyilatkozata mindenben megegyezik isten igéjével.“ Az 1816-ban összehívott zsinat érezte, hogy ezen aláírási formulát, a melyet jó lélekkel egyik is alá nem írhat, többé fenn nem tarthatja; azonban, másfelől a ref. egyház tanának lényegéhez és alapelveihez való ragaszkodást sem akarván meglagadni, miután egy teljesen kielégítő új aláírási formula készítésére sem általában a korszellem nem volt eléggé fejlett, sem a különös helyi körülmények nem voltak eléggé kedvezők megelégedett a régi formula némi szelidítésével, határozatlaná tételeivel, a melynél fogva az új lelkész nyilvánítá, hogy „azon tant, a mely isten igéjével megegyezőleg, a németalföldi ref. egyház elfogadott egységi formuláiban foglaltatik: jóhiszeműleg elfogadja, s szívében hiszi.“

E formula határozatlan volta évtizedeken át tartó vitára adott alkalmat. A vita főleg a „megegyezőleg“ szó jelentése felett folyt; t. i. a felett, hogy a formulában foglalt tant elfogadja, mert (=quia) megegyezik isten igéjével; vagy pedig: elfogadja, a **menynyiben** (=quatenus) azzal megegyezik. Az 1835-ben összeült zsinatot felszólították a kérdéses pont magyarázatára. Azonban, ez — valószínűleg lelkeben sem a quia, sem a quatenus által kielégítve, sem pedig egészen új formula megállítására elkészülve nem lévén — vonakodott, a kérelemnek eleget tenni, s a kérdés magyarázatába bocsátkozni. Nem így, az 1841-iki zsinat. Ez nyilvánítá, hogy: „a jelen formula viszonylagos tökéletessége épp abban áll, hogy az aláírótól nem kívánja meg, mint az előbbi, a symbolikus könyvekben foglalt minden hitcikkkel és tantételekkel való egyetértést, mintha azok mindenben egyeznének isten igéjével.“ A zsinat ezen nyilatkozatában azon feltevésből indult ki, hogy „a formulázás csalatkozható összeállító egy, vagy más helyen tévedhettek; magukat nem a legvilágosabban, vagy nem a leghelyesebben fejezhették ki“, s ennek alapján kijelenté, hogy: „teljességgel nem tartható

hűtlenségnek ily esetekben a symbolikus iratoktól eltérni.“ A zsinat ezen nyilatkozata által mind a quia, mind a quatenus jelentésében vett értelmezést elvetette; miután a quia a formula eredeti megállítóinak sem volt szándékában, a quatenusról pedig Royards tanárral együtt azon véleményben volt, hogy: „az sem mitsem jelentő, s mint puszta formalitás, mint üres hang, teljességgel nem illő egy ünnepélyes fogadás-tételhez.“ A zsinat elfogadta a kiküldve volt bizottság azon véleményét, hogy: „a jelen formula, jóllehet nem kívánja a hitvallomások egész tartalmával való egyezést, az még sem elégszik meg csak egyik, vagy másik azokban foglalt igazság elfogadásával, hanem megkívánja, hogy a lelkész általában azon tannak legyen hiva, a mely a maga természete és szelleme szerint, a ref. egyház hitének lényegét és alapelveit alkotja.“ *) Nézetünk szerint, a zsinat ezen magyarázata alig jöhet kifogás alá. Határozottan kifejezi, hogy nem kívánja a ragaszkodást minden egyes hitcikkhez; de épp oly határozottan megköveteli azt is, hogy a ki a ref. egyházban lelkész akar lenni, az a ref. egyház jellemző alapelveit higgye és vallja, s működésében is azok szellemét kövesse. Oly követelmény ez, a melyről a ref. egyház — ha ugyan, mint compact testület fenn akar maradni — soha le sem is mondhat. Ha például, a ref. egyház azoknak egyesülete, a kik vallás-erkölcsi életre törekvesznek, még pedig azon szellemben és irányban, melyet nagymestertinktől, hitünk vezérétől és bevezetőjétől, Jézustól nyerünk örökségül: ugy a ref. egyházban senki olyan lelkész nem lehet, a ki akár általában a vallásos-erkölcsi élet feltételeit megtagadja (pl. isten létele, az erkölcsi világrend, az ember vallásos és erkölcsi életre hivatott lény sat.); akár különösen nem Jézust, és az ő vallását tartja a vallás-erkölcsi törekvés legmagasb eszményképének. De másfelől, az ezen alapelvek által szigorúan meghatározott körön belől, teljesen jogosítottnak kell elismernie a meggyőződés egyéni alakulását, és annak nyilvánulását is; még pedig nem csak saját alapelveinél és lételének, ugy szólva, első alapfeltételénél fogva, a mely szerint a vallásos meggyőződés felett semmiféle emberi tekintély — még az egyház tekintélye sem — uralkodhatik; hanem hasonlóra van kötelezve saját multjánál fogva is, a mely arról tesz tanubizonyságot, hogy az egyház tagjai, és tanítói

*) A holland szövegnek szó szerinti fordítása, a tán némileg szándékos határozatlanságra való törekvés által előidézett bonyolultság miatt: csaknem lehetetlen volt.

ezen körön belől soha teljesen egyet nem értettek (valószínűleg, ezután sem értenek), s mégis, a hitközösség köztük fennállhatott, és fenn is állott.

Dr. Kovács Ödön.

(Folytatása következik.)

A népiskolai vallástanításról.

A népiskolai vallástanításról szólni, már régen kellett volna; de megvallom — oly röviden, s könnyűszerrel szólni e nagy tárgyról, mint tették azt némelyek, nem tartottam méltónak; teljes, alapos komolysággal venni fel a tárgyat, nem láttam még tanulmányomat elégségesnek. Azonban most, a mint látom a „Prot. egyházi és iskolai lap” 48-ik számában, hogy a dunán-tuli kerület hogy fogja fel a dolgot, nem tudok hallgatni; a tárgy iránti belső érzésem kényszerít, hogy szóljak hozzá.

A népiskolai vallástanítás célja teljességgel nem az, hogy a növendékeknek valami pozitív vallást, vallási tételeket, hitigazságokat, egyes felekezeti megállapodásokat betanítsunk, mint tették ezt eddig nagy részben a vallástanítók, s teszik még ma is, az úgy nevezett, kátéztatással: hogy t. i. a 6-8 éves gyermekkel magoltatják, s mondatják a kátét. Ez az eljárás nem csak tökéletes elvesztegetése a reá fordított időnek, hanem egészen veszedelmére van a gyermeki lélek rendszeres fejlődésének. Elvesz a ráfordított idő; mert egyetlen egy igazság, egy tétel sem marad meg a gyermek lelkében az így betanultakból; a mi nagyon természetes, mivel az mind felül van az ő fejlettségi körén. Veszedelmes a rendszeres lelkifejlődésre; mert olyan táplálékot ad a léleknek, melyet nem tud feldolgozni, a mi oly forma állapot, mint a gyermeki gyomor megterhelése; vagy olyan szerencsétlenség, mint a szántóföldnek lágyságában megtapodása. Értelmes nevelő és tanító ma nem is gondol többé arra, hogy a vallástanítást a kátéval kezdje.

A vallástanítás célja a népiskolában az sem, hogy vallásosságra és erkölcsösségre vonatkozó tanulságokat elvonni, s elvontan előadni tudjon a növendék. S pedig a hol jobban kezelik is a vallástanítást, legtöbb helyen így kezelik, hogy t. i. szent történetekből, és más erkölcsi elbeszélésekből, melyeket a gyermekek jól betanulnak, kérdezik: mi a tanúság? Pl. elmondják a Kain és Abel történetét: s abból tudni kell a gyermeknek azt az elvont igazságot, hogy a testvér-gyilkosnak a föld nyugtot nem ad. Ugy de, ezt az igazságot az a kis gyermek csak úgy vonja el a történetből, ha a tanító betanította neki; a mit számtalanszor tapasztalhat akárki abból, hogy a gyermek elmondja a szent történetet, s elvonni abból nem tudja a tanulságot. Ha tehát az elvont tanulságot is csak úgy tudja ő, ha betanították neki, ez az eljárás kevéssel jobb az elsőnél: ez is magoltat; ez is olyannal terheli a gyermeki lelket, a mi ki fog onnan hullani, mert nem belőle nőtt ki; ez is rontja azt természetes fejlődésében.

A népiskolai vallástanítás célja még az sem, hogy a növendék lelkébe vallásos-erkölcsi érzést ültessen be; a mit

értelmes tanítók próbálgatnak az által, hogy a gyermek előtt maguk buzgón imádkoznak, a gyermeket templomba viszik, ott, vagy máshol is imádkozókra, alamiznaadókra, egymáson segítőkire figyelmét főlhívják. Mind ez jó; de ha azzal a gondolattal teszi ezt a tanító, hogy ez által a jó példa által azt a vallási, vagy erkölcsi érzést a gyermek lelkébe beültesse: nagyon csalódik. Megtörténhetik az vele, hogy egy koldushoz kiviszi a gyermeket, s clötte alamizsnát ad annak, s a gyermek úgy megirtózik a nyomorult koldustól, hogy futva fut távol tőle, ha vagy egyet hall, vagy lát még. A vallásos-erkölcsi érzést beültetni a gyermek lelkébe éppen úgy nem lehet, mint nem lehet egy szép búza szálát átültetni valamely földbe úgy, hogy az ott megéljen.

A népiskolai vallástanítás célja egyenesen és határozottan az: hogy a gyermekek lelkét a vallásos-erkölcsi érzés megtermésére alkalmassá tegyük, elkészítsük úgy, mint a gondos, értelmes jó gazda elkészíti földjét a jó gabona megtermésére. Ez, határozottan s kizárólag csak ez a célja, az én véleményem szerint, a népiskolai vallástanításnak; úgy, hogy én azt mondom, hasonlatomat folytatva, hogy az egész népiskolai idő a vallástanítás folyamatára nézve csak szántási idő — ott vetés még nincsen — s a ki ott vetni akar, mint tették s teszik mindazok, kik a vallást úgy tanítják, a hogy én előbb kimutattam, s a hogy tanítani nem kell: az oly forma munkát teszen, mint a hozzá nem értő olyan gazda tenne, a ki mikor megugarolja a földét, akkor a búzát belé is vetné; tudni való, hogy aratása nem lenne.

Ki kell mondanom, hogy így járnak a dunán-tuli superintendens tagjai, ha a vallástanítást most körözött tervök szerint kezelik. Így jártak azzal egyáltalában minden rendű és felekezeti vallástanítók, t. i. ugarba vetettek, és sehol egy lelket megörvendezettő szép aratást felmutatni, nem tudnak. Menynyit tanították katolikusok, protestánsok a különböző című, s anynyiféle kiadású kátékat, szent hisztóriákat, s elfogulatlan érzéssel feleljen akárki: leghiresebb, s legkitünőbb tanítványaikkal a vallásos-erkölcsi érzés tisztaságában, szépségében, buzgóságában nem versenyez-e egy-egy egészen tanulatlan ember, a ki soha kátét nem is látott, szent históriát nem is hallott? Hány kitünő tanítványunk volt nekünk is, a ki úgy tudta a kátékat, mint mi magunk, s nem hogy vallásos-erkölcsi érzésben kitünő emberré lett volna, hanem lett éppen vallástalan, erkölcstelen érzésűvé, jellemtelen életével a tiszta természetes érzésű miveletlen emberek megrontójává, a társadalom mételevővé.

Nincs miért példák fölemlegetésével vesztessen a drága időt. Gondoljon csak mindenki jól utána az elolvastottaknak, kérdezze meg azokra nézve lélektani tudományát, hasonlitsa össze a lélektannak ide vágó tanításaival a legszebb s legnemesebb lelki termésnek, a vallásos-erkölcsi érzésnek természetét: s igazat fog adni nekem abban, hogy a vallástanítás eddig követett útja egyáltalában tévelygő volt; mert a vallástanítás célja (népiskolában) nem az, hogy pozitív vallási igazságokat, hittételeket, felekezeti vál-

tanokat magoltassunk be; még az sem, hogy vallásos-erkölcsi érzést tárgyazó tanulságokat elvontan tudjon elmondani növendékünk: sőt még az sem, hogy a vallásos-erkölcsös érzést beültetni akarjuk lelkébe, hanem egyenesen és kizárólag az: hogy készítsük el lelkét a vallásos-erkölcsi érzés jó termő földjévé.

A mit eddig mondtam, arról akárki kézzel foghatólag tapasztalást szerezhetett, s szerezhet magának. Nézzük most, hogy vajjon elméletben mikint áll ez a dolog?

Mi a vallás? Akár úgy feleljek, a mint szokás e kérdésre, hogy t. i. a vallás istennek ismerete és tisztelete, jól értve e kifejezést; akár úgy, a mint kellene felelni, hogy t. i. a vallás belső lelki érzés, melylyel én a mindennél hatalmasabb, a legjobb, legszentebb fő-lényhez, istenhez teljes bizalommal kapcsolodom: mindenik esetben — látni való — a vallást meg kell hogy előzze a hit; vagy is, a hit kell hogy legyen a vallásnak kútfeje; hinnen kell előbb, hogy van az isten, s csak azután lehet ismernem és tisztelnem őt. Így van az erkölcsiség is.

Mi az erkölcs? Felelhetek a kérdésre úgy, hogy az erkölcs olyan gondolkozásmód és magaviselet, melylyel istent tisztelem, az ő akaratát követem: s ekkor a vallással öszszeesik; vagy feleljek így, hogy t. i. az erkölcs oly belső érzület, s abból folyó gondolkozásmód és magaviselet, melynek célja az általános jó, szép, és nemes: mind a két esetben az erkölcsnek kútfeje a hit; azon hit t. i., mely megmondja nekem: mi az isten akarat; vagy azon hit, mely mondja nekem: mi általános jó, szép, és nemes.

Hol van már az ember fejlődésében az a kor, midőn megteremhet benne az a hit, hogy lenni kell istennek; és az a hit, hogy isten akarat, vagy az általánosan jó, szép, és nemes az, mit erkölcs néven az élet tanít?

Ez nem a népiskolai pálya éretlen kora; nem lehet a fejletlen gyermekség ideje. Az első emberek sokáig éltek a paradicsomi tudatlanságban, míg — ki tudja, hány század, tán ezredév lefolyása után — legelsőbben megszólalni hallák a világ urát. S mikint az emberiség általános életében: úgy — kétség kívül — egyes ember életében is bizonyos foka kell az érettségnek: bizonyos mértéke a fejlődöttségnek arra, hogy képes legyen, hinni istent, s tisztelni az általános jót. Ez az érettség a népiskolai korba nem esik belé.

Tanulmányom nem elég arra, hogy pontosan kijelöljem azon idő pontot az ember fejlődésében, a mit itten keresek. De hosszszas utángondolás, és a kezem alatt felnöttek fejlődése körül való észlelés nyomán, körülbelül a 15-ik évet mutatnom ki. Itt látom, hogy kezd a gyermekiség legtöbb növendékben elmosódni, s lassankint helyet adni az érettebb kornak; itt kezd a fejlődő lélek szélesebb mezőt keresni, melyen mind inkább erősülő szárnyait bátran megpróbálja; itt próbál alantól magasra is szállni, s tudakozódni olyan dolgokról, a melyek nem látatnak.

Ezen elmélet szerint is, látni való, hogy a népiskolai vallástanítás célja nem lehet egyéb, mint csak az, hogy a gyermeki lelket készítsük el arra, hogy abban a vallásos-

erkölcsi érzés maga idejében mint jó földben a mag — megteremhessék.

Ha ezen tétellel egészen tisztában vagyunk: akkor mehetünk a második kérdésre, t. i. miképpen készítsük hát a gyermek lelkét a vallásos-erkölcsi érzés jó termő földévé? Ez éppen a kérdések kérdése.

Fejtegetéseimből világosan kijön az, hogy a vallásos-erkölcsi érzés természetére nem szükséges valami kiváló meszterfogás a növelésben; nem kívántatnak másutt — nem, csak itt használandó eszközök; csak kiváló egyének által gyakorolható eljárások. Nem, én azt mondom, hogy egy helyesen, alaposan, rendszeresen fejlődő lélek a lelki termések között a legnemesebbnek, a vallásos-erkölcsi érzésnek megtermésére épp úgy alkalmas lesz; mint pl. a jól szántott, s készített föld a gabonák között legnemesebbnek, a búzának megtermésére alkalmas. És én nem hogy hibáztatnám, sőt helyeslem azon országoknak, s országrészeknek eljárását, melyek azt mondják, hogy a vallástanítás kihagyandó a népiskolából; mert a vallástanítás, úgy a hogy most gyakoroltatik, csak zavar, és rontó a lélek rendszeres, öszhangzatos fejlődésében; a mi nem lenne, ha kihagyatnák.

Azokban, ha a vallástanítás reformáltatik — a mint kell is, hogy reformáltassék — akkor nem hogy kihagyandó volna, hanem éppen — mint egyike a nagy célra vezető legjobb, s legalkalmasabb eszközöknek — nagy gonddal és figyelemmel felhasználandó. Ugyanis, az emberi lélekkel is oly formán van a dolog annak mentől termékenyebbé mivelésére nézve, mint a földdel. Minden növény csak bizonyos, az ő alkatelemeinek megfelelő táplálékkal élván, s fejlődvén biztosan: mentől inkább s gazdagabban trágyázuk ilyen elemekkel a földet, annál szebben tenyészik abban azon növény. Így a lélek is: mentől gazdagabban látatatik el oly fogalmakkal, melyek a vallásos erkölcsi érzés alkatelemei lehetnek; annál szobben és egészségesebben fogja majd megteremni ezen szép növényt, e nemes lelki-termést. Kell hát minden esetre vallásra tartozó dolgokat tanítani a népiskolában; csak helyesen, s alapos beillesztés útján úgy, hogy ezen tanítás is nem célnak, hanem eszköznek tekiintvén, a lélek rendszeres, fokozatos, öszhangzatos fejlődésébe gyarapítólag találjon be.

Itt már közel értünk magához a tulajdonképpeni kérdéshez, mely ez: mit és miként tanítsunk hát a népiskolában, hogy ez által közvetlenül és egyenesen arra hasson tanításunk, hogy a gyermek lelke a vallásos-erkölcsi érzés megtermésére alkalmassá legyen?

Demeter Sámuel.

(Folytatása következik.)

Kérdés a pecsét-ismo érdekében.

(T. Szeremlei Sámuel urhoz.)

T. Szeremlei ur a „Prot. Egyh. és Isk. Lap” múlt évi 49-ik számában, a hazai pecsét-ismo érdekében kibocsátott felhívásában így szól: „tiszteletteljesen kérem fel prot. lelkész-társaimat” sat. Ugyan

tárgyban az „Erdélyi Prot. Közlöny“ mult évi 49-ik számában megjelent felhívása már másképp hangzik: „tisztellettéljesen kérem fel mindkét vallásu prot. elkész-társaimat“ sat.

Miután t. Ferenc József unitarius pap ur a „Ker. Magvető“ mult évi utolsó füzetében így ír: „Tény, hogy tekintélyes egyházi és politikai írók még csak tegnap, sőt ma is megjelent irataikban a protestáns név alatt rendezen a helvét, és ágostai két hitfelekezet tagjait, leggyakrabban pedig csak református atyánkfiait ér-

tik“ sat. Kérdés: t. Szeremlei urnak van-e szüksége az unitárius egyházak, iskolák peccsétjeire is?

Vajjon, az „Erd. Prot. Közlöny“ idei 2-ik számában „Csak egy pár szót“ cikk értelmében, nem lenne-e célszerű **„mindhárom“** vallásu protestáns lelkészeket felhívni“?

Méra, február 2-án, 1872.

Timár Lajos,
mérai ref. pap.

TÁRCA.

Az ördögről, és a reformátusok ördögüzéséről.

(Folytatása és vége.)

Ennek a módja már a következő:

Miután „közönségesen imádkoztatott a nyomorultért, magán is imádkozzék érte töredelmes szívvvel és elvegyesen“; imádságok után olvassa a szentírást, u. m. Zsolt. 31, 10, 12, 21, 30, 34, 53, 67, 69, 90, 117, részek. János 1, 1—15. Márk. 16, 13—19. Luk. 10, 17—21. Ezek után „mondhatni a Boldogaszszony dicséretit, Magnificat és Athanas-symbolumját is.“ Ezután egy fohászt közöl a szerző, melyben a lelkész kéri az urat, „ki ama kegyetlen irégy kégyót, a föld elpártolt gonosz angyalát Gehennának tüzeire ítélte, és egyetlen egy szent fiát a végre bocsátá a világra, hogy ama sivó rivó oroszánt megroztaná“, hogy „erősen viaskodhassék az ártalmas sárkány ellen.“ Ekkor a „tisztátalan léleknek“ és „minden társainak“ előlegesen „parancsoltatik“, hogy az illetőből „ki Atyának, Fiának a vigasztaló Szentlélek uristennek nevében megkeresztelkedett“, távozzék el, s a lelkésznek mindenben szót fogadjon. E felszólítás után, mely az imával együtt egy lapra terjed, „a nyomorultnak fejére olvastatik az evangyeliom.“ Ezután ismét ima következik, melyben a lelkész istentől és Jézustól, ki neki az ördögüzésre hatalmat ígért, újra segélyt esd, s kéri saját bűneinek megbocsátását, „állhatatos hitet, bizodalmat“ sat. Amen. Miatyánk. Hiszekegy. Ezután, „Exorcismus. erőltetés, avagy kényszerítés. Miatyánk. Hiszekegy. Ismét imádság, melyben isten és a Jézus kértik, hogy „roantsa meg hatalmát az ördögnek“, ki az ő szolgáját (szolgálóját) „félelemmel, röttögéssel megkörnyékezte, kinek elméjét elvette, okosságát megbolondította, s szüntelen való félelemmel s iszonyu rettegeésekkel kinozza.“ Ily módon váltakozva, közöltetik összesen 4 ima, és 3 „exorcismus“, oly utasítás mellett, hogy ezeket, ha végig mondattak, ismételve elől kell kezdeni, „és mindaddig mondani, valamig a nyomorult ember az ördögtől meg nem szabadul. Azért, nem csak két-három napot, hanem heteket is köll ebben tölteni.“

Az utolsó „exorcismus“ egészben ez.

„Kényszerítlek azért tégedet tisztátalan lélek, erőltetlek tégedet kegyetlen ördög, a názáretbeli Jézus Krisztus

nevében, ki a Jordán vízében való keresztsége után a pusztaiba vitetett, és tégedet a te lakó helyedben meggyőzött; kényszerítlek, mondom, tégedet az ur Jézus hatalmával, hogy ez embert, kit ő szent felsége az ő dicsőségének tisztességére formált, szünjél meg immár te azt nyomorgatni, és a nyavalyás emberben nem az emberi romlandóságot féljed, hanem a mindenható istennek képét, és ábrázatját rettegjed. Engedj tehát az élő mindenható istennek, ki tégedet és a te ártalmas gonoszágodat Pharaóban és az ő vitézlő seregében, az ő szolgája Mojzes proféta által a mélységben elmerített; engedj az erős és hatalmas istennek, ki tégedet az ő hiv szolgája Dávid által Saul királyból lölki zöngedezésekkel kiűzött; engedj az örökkévaló istennek, ki tégedet az áruló Iskariotes Judásban elkárhoztatott. Mert isteni vereségekkel az illet tégedet, a kinek színe előtt a te ezeriddel egyetemben félvén és reszketvén, nagy kiáltással mondotta: „Mi közünk vagyunk nekünk teveled Jézus, a magasságban lakozó istennek fia, azért jöttél-e ide, hogy idő nap előtt kinozz bennünket?“ örökkévaló tűznek lángjával az éget tégedet, ki az utolsó napon ezt fogja mondani az istenteleneknek; távozzatok el én tőlem, én atyámnak átkozottai s menjetek az örökkévaló tűzre, mely készítettett az ördögnek s az ő angyalnak. Mert te néked, istentől elszakadott ördög, és a te angyalidnak, léznek oly férgek, melyek soha meg nem halnak. Tenéked és a te angyalidnak készítettett a megoldhatatlan tűz, mert te vagy első kezdője az átkozott öldöklésnek, te vagy találója a fertelmes életnek, te vagy kutféje a szentségtörésnek, te vagy mestere minden gonosz cselekedetnek, te vagy tanétojok a hittől szakadott eretnekeknek, te vagy első találója minden fajtalanságnak. Menj ki tehát istentelen, menj ki halálos bűntevő, menj ki minden te csalárdasággal: mert a fölséges isten magának lakó helyévé választotta e keresztyén embert! De mit késel itt enynyi ideig? Adj dicsőséget az atya mindenható istennek, a kinek minden térdek meghajolnak; adj helet az ur Jézus Krisztusnak, ki az emberért az ő drágalatos szent vérét kiontotta; adj helet a szentléleknek, a ki szent Péter apostol által tégedet nyilván a földhöz vere a Simon Magusban, ki a te álnokságodat Ananiásban és Safirában kárnoztatta és megbünteté, ki tégedet Herodes királyban, a ki nem ada az istennek dicsőséget, megvere, ki tégedet az Elimás Magusban világtalansággal s vaksággal megbünteté

és ugyanazon apostol által egy jövendőmondó leánzóból parancsoló igével kiűze. Távozzál tehát mostan, távozzál te csalárd ördög, tenéked helyed a pusztá vadon erdő, tenéked lakó helyed a kigyó; aláztassál meg és mind a földig vettessél le. Immár nincsen időd a halogatásra, mert imhol elközelget az uralkodó ur Jsten, és tűz ég ő előtt, előtte jár, és minden környülváló ellenséget megemészti; mert ha szintén az embert megcsalhatod is, de az istent meg nem csalhatod. Az űz ki tégedet, a kinek szemei előtt semmi nincsen elrőjtve; az kerget tégedet, a kinek hatalmassága alá vettettek mindenek, az rekeszt ki tégedet, a ki tenéked és a te angyalidnak készítettette az örökké való Gehennát, a kinek szájából éles fegyver származik ki, a ki eljő itélni eleveneket és holtakat és e világot tűz által. Amen. Miatyánk. Hiszekegy."

Ezen kénszerítés után a lelkészhez következő utasítás intéztetik: „Minekutána isten megszabadította a nyomorultat az ördögnek késértetől“, háláadás mondassék istennek, s kérjük tőle, hogy „a csalárd ördögnek ne legyen többé hatalma“ az illető betegen. Amen. Miatyánk. Végül, „megintessék a megszabadult ember, hogy istenes életben és kegyes erkölcsökben foglalja magát, és az ur istennek mindenféle jó cselekedetek által igyekezzék kedvében és kegyelmében lenni.“ (Lásd: az említett ágenda 201—224 ll.)

Szeremlei Samu.

VIDÉKI ÉLET.

Héjjasfalva, febr. 6-án, 1872.

Nagytiszteletű szerkesztő ur! 1849-ben a héjjasfalvi ev. ref. egyházban, mint rendesen megválasztott lelkész, elfoglaltam papi székemet. A beköszönés alkalmával zivatar dühöngött, és az imaháznak egyetlen ablakja sem állott épen; a szél süvöltött az ablakon, meg-megrázva iratomat a szószéken; a nőknek egyetlen ülőszékük sem volt, a férfiaknak is csak olyan, hogy minden percben recsegést, ropogást lehet hallani. Egy szóval, imaházunknak belseje nagyon nyomoruságosan nézett ki, meglátszott azon a forradalmi napok pusztító keze. Birtokos urainkat is elűzte volt a viharos idő tüzhelyüktől, s csak midőn csendesült a vihar, kezdtek lassankint visszatérni. Első volt a visszatérték között tks. özv. Cseh Józsefné — kinek férje a forradalmi napokban az oláhok által meggyilkoltatott látva a nagy nyomort, elhatározta imaházunk jobb karba vételét, s annak javítására időszakonként a következő adományozásokat tette: 1. Templomi szószékre 80 frt. 2. Ablak farostélyokért 20 frt. 3. Templom renoválás 30 frt. 4. Ablakokra 40 frt. 5. Egy koronára 200 frt. 6. 5 darab urasztali keszkenő 60 frt. 7. Szószéktakaróra 32 frt. 8. Két urasztali kannára 10 frt. 9. Egy újtestamentom magyarázat 12 frt. 10. Egy biblia 4 frt. o. é.

Kenyeret és bort 30 év óta szünet nélkül küld, s küldeni is fog haláláig. Mindezeket tette egy alig 32 holdra terjedő birtok jövödelméből. Két birtokán a legszebb gazdaságot folytatja, s a legszebb eredményt tudja, mint özvény is, felmutatni; ezen kívül, helységünk szegényeinek

diakonissája, a betegek gyógyítója; számtalan szegénységben elhaltak nyugágyuk deszkáját, s szemfedőjét kiállítója; az egyházi szolgák pártfogónje, kiknek képét kétszeresen fizeti, s a pap számára minden évben egy fél hold földet kukoricával bévettet, s egyházunkon most is minden bajaiban a legnagyobb készséggel segíteni kész.

Enynyi áldozatért, ily nemes lelkű adományaiért reformált egyházközséggemmel együtt a legnagyobb, s legméjebb köszönetemet a nyilvánosság terén is kifejezni köteletségemnek tartottam. Vajha, ily nemes szívű pártfogók minél többen támadnának ref. anyaszentegyházunkban! E kegyes, és vallásos nő pedig még sokáig éljen! *)

Balás Gergely,
ref. pap.

Nyílt levél.

Kr. Mihályfalva. jan. 11-én, 1872.

(Folytatás.)

Az igen tisztelt atyafiaknak pénztáraink állása, hogy sziveken fekszik, azon nagyon örvendek; és vajha, ezen felszólamlás azt eredményezné, mit én régen pengetek, hogy a pénztári számadások vizsgálása, s a t. visitator urak beszámolója mindig a gyűlés elején történjék, midőn a t. atyafiság jelen van, s hozzá is szólhat; akkor, hiszem, a t. visitator urak készen lennének kimutatásaikkal, s nem számolnának a pénztárnoknak pusztá szóval így, 60 frtot N. N. adtam kölcsön, a többi a pünkössti gyűlésen átadott az esperesi hivatalnak; bizony, ily figyelem tartás mellett nem vesztek volna el több helyen pénztárunk tőkái. Hogy vesztek el tőkeink, azt ifju erélyes közpénztárnokunk Molnár Miklós ur, derítette ki, a menyinyiben ő ismételt panaszolt nyíltan a kötlevelek hiányossága, a tőkék elveszése iránt. Az ismételt panaszt én hallva, hogy tiszta tudomást szerezzek az ügy állásáról, magamhoz vettem a közpénztár kötleveleit, s a dolog állásáról hogy meggyőződhettem, példákat hozok fel.

Marossy György neve alatt áll egy kötlevél. A leltár szerint, ezen kötlevél kelt 1790-ben, szent Mihály havában, Erdődi Anna neve alatt; a nevezett nő Kovács Gergely, menyői lelkész neje volt; ezen férjet túlélve, férjhez ment lelei lelkész Marossi Györgyhez, s ezen uton szált az adósság mocsolyai lakos Marosi Györgyre, talán mint a fentebbinek fiára. Ez elszegényedvén, a pénzt elveszettnek nyilvánította a részletes zsinat 1857-ben, s 141 szám alatti határozatában kimondta: hogy ha Marossy György vagyonosságra vergődik, ellene a kereset megindítandó; vagy ha gyermekei vagyonosságra vergődnek, azokon veendő fel a tőke. Marossy György elhalt, kérdem: van-e halandó, ki egy minden vagyonát elvesztegető apának adós-

*) Sajnálattal jegyezzük meg, hogy az egész udvarhelyi tractusban, mely 35,000 lakóst számlál; van benne két város, 53 anya-egyház, és főtanodával dicsekszik, csak 19, olvasd: tizenkilenc előfizetők levél: ez áldozat-kész és nemes keblű nőt éppen egyházmegyéjében fogják megismerni legkevesebben; egyháza pedig éppen — nem. „Valami rothadt van Dániában“ — mondja Shakespeare.

Szerk.

ságát oly gyermekeken felvehetné, kik apjokról nem örökölve, önszorgalmuk által emelkednek fel; szóval, a pénz el van veszve.

Erszentkirályi Papp Mihálynak adatik ki pénz váltóra; a váltó megvan, de Papp M. nem létezik. Hol a pénz? Felelet, elveszett.

Tokaji Zsigmond kötlevele kellett 1808-ban. Felteszem, leszármazás utján, ezen adósság szált Virág Dániel, Virág Miklós, surányi Nagy Károly récsi lakosokra; a varsolci lelkész által felszólítottam az illetőket, hogy adósságuk, a melylyel az egyháznak tartoznak, kiről szált reájok? s az illető tiszteletestől azon nyilatkozatot vettem, „nem tudják ők“, valamint nem tudják az összeget is; így én irtam meg nekik a reájok szált adósság menyynységét: s az adósság be lön fizetve.

A kezeim közt levő leltárból azt látom: Balogh István adósa egyházmegyénknek, de kötlevele nincsen; látom, hogy 1819-ben Balogh György neve alatt kel egy contractus; s ma ismét nem létezik Balogh István is; tudtommal, van azonban Somlyón Székely Jánosné, ki egyházmegyének közkassájának adósa; irtam hát somlyói lelkész, t. Nagy László urnak: ez a Székely Jánosné nem Balogh Istvánnak, illetőleg Balogh Györgynek utoda-e? felkértem egyszersmind, hogy Székely Jánosnéól vegyen contractust. A nevezett tiszteletes ur tudatta velem, hogy csakugyan a fentebbiekről szált reá az adósság; de eddig kötvény nincs.

Költő László,

a kinevezett bizottság elnöke.

(Folytatása következik.)

Nyílt levél az „Erd. Protestáns Közlöny“ szerkesztőjéhez.

Az „Erdélyi Protestáns Közlöny“ 58—6 számában, az akademia által tartott Eötvös-émlék-ünnepély alkalumból egy megjegyzés foglaltatik, mely — legszeledebben szólva is — elmaradhatott volna. De miután nem maradt el, engedje meg szerk. ur, hogy reá én is egy megjegyzést tegyek.

Roszul palástolt dicsekvéssel — egy „hony soit qui mal y pense-sza“ is körül árkolva — emlittetik, hogy az akademia hivatalos személyzete, mely a zöld asztal körül helyet foglalt, mind kalvinistákból telt ki: Lónyay, Csengery, Arany, Gyulay és Szász. De azt elfelejti a megjegyzést tevő, hogy az ünnepély főszemélye, ki az elősoroltakat; ha egy az öt ellen kisebbségben van is, súlyban egyensúlyozza; a dicsőült s megtisztelt báró Eötvös József katolikus volt.

De ki kérdezi, oly embereknél, mint Eötvös, Arany, Lónyay, Csengery: kalvinisták-e, vagy katolikusok? Ki kérdezi, főleg az akademiában, mely a vallási, hittauí, felekezeti vitákat s különbségeket, természeténél fogva is, alapszabályilag is kizárja köréből. Hol volt akkor a „Prot. Közlöny“ megjegyzést tevője, mikor az akademia elnöki székén Dessewffy Emil, alelnökül Eötvös, titoknokul Szalay László ült, a felolvasó asztalnál pedig egy Toldy,

vagy Ipolyi aratta a közönség megérdemelt tapsait? Jutott-e eszébe valakinek, hogy azok mind katolikusok, mint Széchenyi is, az akademia alapítója az volt.

Az „Erdélyi Prot. Közlöny“ nem egyszer hangosan panaszkodott bizonyos oldalnak felekezeti türelmetlensége, s szűkkeblősége fölött. Igaza volt; de ne adjon hasonlóra példát maga is. Nem von ugyan konsequentiákat megjegyzéséből; de talán csak még sem tette ezt ok nélkül? s ne féljen, majd kivonják ellenségeink.

Részemről, mint egyike a fölemlített kálvinistáknak, de ugy is, mint az akademia egyik választó tagja, kinek — ha csak egy szavazattal is — tényleges befolyásam van az akademia minden, ugy elnöki választásaira is: tiltakozom az ellen, hogy e választások felekezeti, s éppen kálvinista combinatiók gyanánt tüntessenek föl. S igen sajnálom, hogy e tapintatlanságot éppen az „Erdélyi Protestáns Közlöny“-nek kellett elkövetni.

Egyébiránt béke velünk, s hony soit qui mal y pense! *)

Pest, február 11-én, 1872.

Szász Károly.

KÜLÖNFÉLÉK.

= A sárospataki főiskola eszthetikai muzeumot akarván felállítani, hogy általa a szép és fenségös iránti érzék az ifjúságban kifejlesztessék: a közönség részvételéhez is folyamodik, s adakozásra szólítja fel. — Szerkesztőségünknel is van letéve egy iv; melegen ajánljuk olvasó közönségünk figyelmébe. Az összegeket nyilvánosan nyugtázni fogjuk és rendeltetése helyére elküldeni.

= Egy alig elhíhető esetről ezeket írja a „Hon“: „Nyáregyházán egy már megtelt temetőben, hová leginkább katolikusok temetkeztek, a mult évben szerencsétlenül kimult Nyáry Pál teteme is örök nyugalomra tétetett. E temető, mint néhai Nyáry Pál birtoka, köztudomásulag jelenlegi birtokosa által Pestmegyének tulajdonjoggal általadatott. Mindezek ellenére Vághely János, irsai plébános, mult január hó 21-én Nyáregyházán megjelenván, (mely

*) Közöttük e cikkekét az író iránti azon őszinte tiszteletből, a melylyel viseltetünk személye és irodalmi érdemei iránt; a nélkül, hogy egyetlen csillagot tettünk volna, holott minden sorát kényelmesen ropostirozhatjuk vala; közöltük azon meggyőződésben, hogy olvasóink közt egyetlen egy sincs olyan, ki ama perenyi ötletünk ből, melynek csak curiosunkint adtunk hangot, oly konsequentiákat vont volna le, a minőket annak, igen tisztelt barátunk és munkatársunk tulajdonitni látszik. De nem nyomhatjuk el sajnálatunkat, hogy ily konsequentiát éppen Szász Károly erőszakol ránk, ki tudhatja, hogy mi magunk éppen oly kevésé vagyunk megcsontosodott kálvinisták, mint ő maga; hanem, vagyunk protestánsok, s mindenek felett, emberek, kik az embert megbecsülni és tisztelni akarjuk és tudjuk is. — Cikkeknek hangja különben, reméljük, oly hangulatot fog kelteni minden olvasónkban, mely nekünk azon előnyt nyújtja, hogy magunkat mentegetni, tökéletesen felesleges; — s ez által feleslegessé válik a cikkekében említett tiltakozás is Hony soit, qui mal y pense!

Szerk.

A reformált **Sweicban** a 17-ik század végéig több konfessio jött létre; a baseli, a két helvét, a consensus Tigurinus, a consensus pastorum Genevensis, a helvét consensus formulae, s végül, a berni zsinat határozatai. Ezen hitvallomások közül némelyik előre is csak helyi tekintéllyel birt, mások kevés ideig vétettek számba. Csak kettő tartotta fen magát hosszasan: a baseli, mely még jelenleg is nagy tekintéllyel bír, és a második helvét hitvallomás, a mely Sweicban hosszú időn át symbolikus könyv gyanánt szerepelt, s ilyen gyanánt irták alá 1642-ben Baselben is. Neuenburg már 1568-ban aláírta, azonban a nélkül, hogy a papjelölteket kötelezte volna rá, a mit Baselben 1642 óta darab ideig tettek; míg hallgatólagos megegyezésnél fogva eltöröltetett. A többi kantonokban a konfessiokra való kötelezést az idők folytán mindig szelidítették, míg végül eltörölték, kivéve Bern, Schaffhausen és Graubünden kantonokat; ugyanis Schaffhausenben kötelezik a lelkészek magukat az ev. ref. egyház „**alap tanaira**“, a mint azok befoglaltatvák a helvét hitvallomásban; Bernben, és Graubündenben az ev. ref. tanfoglalom, vagy ev. ref. egyház „**alap tételeire**“, melyek befoglaltatvák a helv. hitvallomásban. Zürichben, a hol a hitvallomásokra való köteleztetés eleitől fogva nagyon szelidített alakban volt szerkesztve, jelenleg a beavatandó lelkész ígéretet (tehát nem esküt) tesz, hogy Jézus Krisztust, mint isten fiát és emberek megváltóját, mint hitünk megalapítóját és bevezetőjét, a szentírás, és az ev. ref. egyház alapelvei szerint hiven fogja hirdetni. Glarusban ígéri, hogy „isten igéjét“ a ref. egyház alapelvei szerint az isteni iratoknak, különösen az új szövetség iratainak megfelelőleg, hamisítatlanul **akarják** tanítani és hirdetni; Aargauban és Thurgauban ugyanezen formula van érvényben, csekély jelentéktelen szerkezeti eltéréssel. Sz. Gallenben kötelezik magukat, hogy a „keresztényen vallást“ az ő és új szövetség isteni iratai szerint az ev. protestáns egyház „**szellemében**“ fogják tanítani; Appenzellben: hogy isten igéjét, a mely az ő és új szövetség irataiban foglaltatik, az ev. protestáns egyház „**szellemében**“ tanítják; Freiburghban: a „**tiszta evangéliumot**“ (a „szentírás“ említése nélkül); Baselben: „**Jézus Krisztus evangéliumát**“, mint az a szentírásban benne foglaltatik; csupán az „evangéliumi igazságra“ törekvő bibliakutatás alapelvei szerint. Neuenburgban kötelezik ma-

gukat tanításaikat és életüket illetőleg az „apostoli kanonokra (a melyek a pásztori levelekben találhatók). Genfben, hol a helvét hitvallomást már 1728-an kezdve kihagyták, ígéretet tesznek: hogy az evangéliumot hamisítatlanul hirdetik, s a hit és az élet egyedül csálhatatlan sinórmértékéül isten igéjét ismerik el, a mint az az ő és új szövetség szent irataiban foglaltatik. Waadtban, 1839 óta, hogy „isten igéjét“ tisztán és hamisítatlanul hirdetik, a mint az befoglalva van a szentírásban. Waadt eddigelő az utolsó kanton, mely a konfessio zászlója mellől elállott; még pedig a konfessionalistákkal vívott nem csekély küzdelem után. *)

Dr. Kovács Ödön.

(Folytatása következik.)

A népiskolai vallástanításról.

(Folytatás.)

Mit és mikint tanítsunk tehát iskoláinkban, midőn vallást akarunk tanítani?

Ezen kérdés tanulmányozásában s fejtegetésében — kétséget nem szenved — legtovább ment az újabb időben a magyarok között Szász Domokos. És az ő „vallásos eszmék történetéről“ írott könyve e tárgyban olyan munka, melyet nekünk arannyal kellene megvennünk, ha szegények vagyunk is. S csodálatos, hogy ámbár már harmadik év óta él ez a könyv: mégis — tudtomra — egyedül a közösvári főiskola használja nagy Magyarországon; sok iskolában pedig a vallástanítás abból áll, hogy „Kisebb konfirmatioi káté, kecskeméti káté, Baló Béni káté, nagyobb konfirmatioi káté, Bodola káté“ az osztályokon felváltakoznak; míg e sort befejezi aztán még Dierner egyháztörténelme. Ez a vallástanítás sok iskolában. Tökéletesen olyan forma eljárás, mintha egy gazda földjét bevetné búzával, néhány hét múlva tán egyéb dolga nem lévén — vetné rá török buzát, ismét néhány hét múlva, ugyan abba a földbe, vetné rozstot; majd csakhamar árpát, sőt nem sokára zabot is; s azután — gondolván, hogy már eleget vetett, már várhatja a termést — egy vagy két évben nem vetne semmit. Vajjon, mit teremne ennek a szorgalmas

*) Ezen adatokat Herzog (Herzog Real-Encykl. XIV. p. 123—125.) után közlöm. Herzog (erlangeni tanár) az inkább az orthoxia felé hajló közvetítő theologusok közé tartozik. Ennél fogva, érdekesnek találok, megjegyzésképpen a sveici állapotokra mondott ítéletét is közölni: „Miután jelenleg az egyház külső fennállása biztosítva van, s miután azon körülmények többé nem léteznek, a melyek a reformáció idejében a konfessiok szerkesztését szükségessé tettek: nem látható be, hogy azon egyházak, a melyek a symbolumokat feladták, miért fogadnák azokat újra vissza; vagy miért szerkesztenének ujakat. Ha azonban, minden „hitvallomás nélküliség“ (a mely azonban Sweicban sem mondható abszolútnak, miután a sz. írásra való kötelezés mindenütt megvan), (kivéve Freiburgot, hol csak a „tiszta evangélium“ említetik. K. Ö.) hiányának vétetik is; abból még nem lehet azon következtetést vonnunk, hogy a sveici ref. egyház tagjai hitét illetőleg hátrább állana azon egyházak tagjainál, melyek symbolumaikat megtarták.“ K. Ö.

vető gazdának földje, melyre ekkora gondot fordított? Természetes, hogy burjánt.

E hasonlat keserősége siettet visszátérnem a tárgyhöz. Nem beszélem azért hosszasan azon szomorú igazságot, hogy az ilyen vallástanításnak mindenütt kézzel fogható eredménye az, hogy gyermekeink megcsömörölnék a vallástanítástól, és semmi vallásos érzéssel nem bírnak; hanem megyek s folytatom tárgyammat.

Szász Domokos tehát alaposan tanulmányozta az előfeltett kérdést. Azonban, az általa programjában kifejtett rendszer arra nézve, hogy mit tanítsunk, s tanítmányunkat miképpen osszuk be az osztályokba, az én nézeteimnek nem felelven meg mindenütt, habár én csak a népiskolai vallástanításról írok is: mégis kiterjeszkedem itt egy kissé, s általában véve fel a vallástanítást iskoláinkban, véleményemet, a Szász Domokosétól eltérő nézeteimet kifejtem.

Nem veszem észre, hogy Szász Domokos a szent történetek beosztásánál mi alapot tart; ellenben azt látom, hogy ő és új szövetségi szent történeteket összevegyit; továbbá, külön erkölcsani kézikönyvet kíván; külön biblia ösmertetést veszen fel, s ezekkel egy-egy évet foglal el; végre, az egész vallástanítást igen korán bevégez; mert ő a 6-ik gymnasialis osztályban már mindennel végez.

Mindezen pontokra nézve ellenkező nézetem van. És én

1. Ó és új szövetségi szent történeteket össze nem vegyitek. Az ó és új szövetségnek meg van történeti sorrendje, de megvan magában a dolog természetében fekvő egymásutánja is; mert előbb be kellett végződni az ó szövetségi időnek, eljöni az idő teljességének, s csak akkor szülehetett az új szövetség szerzője. Miért vegyem én hát előbb Jézus születését, mint Mózesét? Miért tegyem előbb Sault, mint Ábrahámot? Én a vallásnak szép renddel fejlődését, fokonkint emelkedését az isteni bölcsesség rendet tartó eljárásának nézem, mely alkalmazkodott örökké az emberiség rendre emelkedő mívelődéséhez. S mivel ezen mívelődési rend az egyes személyekben éppen úgy van meg, mint megvolt az összes emberiség életében: eltérni attól, s megbontani azt a rendet épp úgy nem látom jónak, a mint szeretem és tiszteltem azt az isteni bölcsesség eljárásában.

Nem csak ó és új szövetségi szent történeteket össze nem hányok azért, de magában az ó szövetség szép történeteiben is a sorrendet megtartom, úgy a mint a dolog természete, és az emberiség emelkedő fejlődése hozza magával, s pl. előbb tanítom a világ teremtését, mint Kán és Ábel történetét; előbb az özvizet, Ábrahámot, mint Mózeset sat.

Általában, a szent történetek beosztásánál, vezérlő nézeteimnek egy határozott alapot kerestem, s találtam ezen itt röviden kimutatott elméletben: a vallásnak, azaz: az istenről tudásnak fejlődése, az emberiség fejlődési folyamában bizonyos kiálló korszakokat mutat. Így legelsőben, míg az emberi ismeretnek s gondolkodásnak köre szűk volt, csak a családra terjedt ki: isten a család védője,

gondviselője, őrzője; ez a patriarchák szép kora. Majd kissé szélesedik a látkör, észreveszik az emberek, hogy nem csak a tagokat a családias szeretet, hanem a családokat is bizonyos egymáshoz vonzódnak, nemzeti szeretet kapcsolja össze: itt az isten a nemzet védője, ura; ez a zsidóság kora. Még szélesebb lesz az emberi gondolkodás köre, tovább lát a lélek, bé kezdi látni, hogy népek, nemzetek testvérként élve, könnyebben megküzdnek az étellel, hogy az egész emberiség, bármily különböző utakon is jár, egy cél felé halad csak: itt az isten az egész emberiség atyja; ez Krisztus, és az evangyeliom emelkedett kora. Lehet még egy negyedik kor: hol isten a mindenség éltető szelleme lesz, kibén élünk, mozgunk, vagyunk mindnyájan. Ezt az utolsót hagyva a jövő időknél: a három első kiálló korra a vallásos tudat fejlődésében egyenesen rámutatnak az irások. És én, a lélek fejlődési menetének eddigi vizsgálódásimból világosan kilátzó menetéhez képest, a vallástanítás beosztásánál ezen kiálló pontokat venni biztos alapul, nagyon jónak látom.

2. Én külön erkölcsant tanrendben nem veszek föl. A mit Szász Domokos egy külön erkölcsani kézikönyv, s annak nyomán erkölcsani tanfolyam által taníttatni akar: az minden esetre tudomány, s már csak ezért sincs helye a mi iskolai vallás-tanításunk határában; mert, mint tudomáynak, tantételei vannak, azok pedig az egész gymnasiumi tanfolyamba nem illenek be; mit törődnék egy még éretlen az erkölcsiség elveivel, a cselekedetek, köteleességek indító és szabályozó okaival? sat. De nincs helye annak, hogy mint külön tantárgy, egy évet foglaljunk el vele azért; mert a mit az által elérni akarunk, t. i. az erkölcsi érzés megtermésére képesítését a szívnek, ezt sokkal biztosabban érzük el úgy, ha megragadó erkölcsi példákat állítunk tanításunkban a növendék elébe. Ezt tesszük a szent történetek tanításával folytonosan. Ezek tehát teljesen feleslegessé teszik egy külön erkölcsani évi tanfolyam berendezését.

3. Én a biblia ösmertetést sem veszem külön. A biblia ösmertetés gyermeknek oly száraz dolog, hogy ő abban teljességgel semmi érdekességet nem talál, tanítása hát csak ezért is paedagogiailag káros; ha valami érdekességet akarok adni biblia-ösmertetésemnek: az által teszem azt, hogy az ismertetendő részből szép vallási és erkölcsi példákat hozok fel, életképeket állítok elő, azaz: szent történeteket emlegetek föl. Nem helyesebb-e hát úgy, a mint a szent történeteken megyek rendre által, felhasználni az ez alatt rendelkezésemre jutandó időt a biblia ismertetésére is? Én sokkal helyesebbnek látom, mint ellenkezőleg. Nem csak nem fárasztom a lelket hozzá nem illő száraz dolog tanulatásával; nem csak időt nyerek, de érdekesebbé teszem szent történet tanításomat azzal, hogy a bibliából veszem ki azt; s erőssé biblia ismertetésemet az által, hogy a lélekbe jól bemenő szent történetekhez kapcsolom azt. Ez a tárgy később még részletesebben is tisztázódik; itt ennyit elégnek tartok.

Demeter Sámuel.

(Folytatása következik.)

TÁRCA.

A főconsistorium üléseiből.

Kolozsvár, febr. 18-kán, 1872.

A mai ülés nevezetesebb tárgyai a következők valának:

A belügyminiszterium — szokatlan gyorsasággal — válaszolt minapi fölterjesztésünkre, s megengedte, hogy a koltói, domokosi és m.-láposi egyházak vesztett dézmáik iránt, bár a határidő eltelt, per gratiam, megtehessek bejelentéseiket. Az illető esperesség ennek következtében föl szólíttatik a bejelentés idejuttatására.

A királyi biztosság, ezzel szemben, csak ismételt sürgetések után értesít, hogy az egerbegyi iskola jutalom-pénzeinek ügyét áttette, ellátás végett, a kultus-miniszteriumhoz, s így emennél lépünk föl a sürgetéssel.

A főt. püspök ur jelenti, hogy az őralja-boldogfalvi tüzkárosult lelkész jelentést tett nála, hogy az egyháznak segélyül adott 315 frtból 145 frt. az egyházi épületekre fordított, a megmaradt 150 frtból pedig a papilak fog bekerítettetni. Ez összeg azonban távolról sem levén elegendő a tűz által okozott kár helyre pótlására: a főtanács egyelőre a garasos-tökből rendelkezésre álló 200 forintnyi összeget előlegezi a nevezett egyháznak, anyag beszerzésre, úgy azonban, hogy mind ez összeg, mind a még meglevő 150 frt. Bágya Károly ur kezéhez küldessék; ő kértvén meg, hogy a szükséges költségeket felügyelje; a már elköltött 145 frtról szóló számadások feletti elhatározást pedig a főtanács, a szükséges adatok egybeállításának szempontjából, a következő ülésre halasztotta.

A kultusz-miniszter a brassó-fogarasvidéki, meg a torda-aranyos-marosszéki tanfelügyelők jelentései alapján nem kevesebb, mint 67 iskolánkat illeti első fokú megintéssel. A főtanács ezúttal értesíti az illető espereseket a megintésekről, erélyes intézkedésre utasítván őket; hangsúlyoztatott azonban azon sajnálatos tény is, mely szerint a kultusz-miniszterium részéről támogatás és buzdítás helyett inkább elnyomatást kell népoktatásunk ügyének tapasztalnia; a kerületi közgyűlésnek hagyatván fön, hogy az egyházkerület összes iskoláiról beérkezendő részletes adatok alapján, fölterjesztést intézzon a kultusz-miniszteriumhoz, eshetőleg az országgyűléshez, a népoktatási törvény hiányai iránt, miután az ország s egyház anyagi körülményei lehetetlenné teszik jelenleg a törvény szigorú keresztülvitelét; s a bár hiányos iskolák is jobbak a — semminél.

Kiáltó bizonyosságául szolgál a kultusz-miniszterium ellen fentebb emelt vádnak, a kovásznai egyház ügye. Ez egyház ugyanis 192 tanulója számára három tanítót tart, s így eleget tesz tanügyi kötelezettségének; a községben azonban ezen felül égető szükségét érzik egy fensőbb leány-iskolának is, különösen a nagyobb székely-lányok számára, a kivándorlás meggátolása céljából. Ez okon, az egyház már régebb idő óta tőkét gyűjt, mely már 300 forintnyi kamatot hajt évenként, s így egy tanítónő fizeté-

sét már körülbelől fedezné. Ez iskolának azonban nem levén telke és hajléka: az egyház folyamodott a kultusz-miniszteriumhoz 3000 frtnyi segélyért, hogy az iskola fölépíttethessék, az egyházközség kötelezvé magát, hogy a felső leány-iskolában vallás- és nemzetiség-különbség nélkül fölfogadja a növendékeket. A kultusz-miniszter azonban belekapaszkodva a törvény szavainak egér-farkába, „nem érzi magát indíttatva“ e kérelem teljesítésére; hanem föl szólítja a főt. püspököt, hogy közösitse ki Kovászna iskoláját, akkor aztán „hajlandó, tárgyalásba ereszkedni a segély iránt.“ Sonst hat er keine Schmerzen! Az egyházi főtanács értesíti a kovásznai egyházat a miniszter ez elutasító határozatáról, s egyszersmind utasítja, hogy a székely kivándorlás meggátolásának alapján, folyamodjék segélyért a m. tud. akadémia kezelése alatt álló Kralovanszky-alaphoz

Épp ily sajnós érzést keltett a főtanácsban a főt. püspök ur által beterjesztett jelentés a nagy-enyedi roskadozó torony jó karba helyezése érdekében megindított segélygyűjtés ügye, mely mint látszik, Csáky-szalmája módjára kezeltetik. Számadást ugyan maig sem lehetett e segélygyűjtésekről kivájni, s a püspök ur most is csak egy kimutatást birt szerezni, melyben azonban oly botrányos passusok fordulnak elé, hogy Houchard József és Lőcsei Sp. Lajos 604 frtból, útiköltség címén, 444 frtot vonnak le; Houchard J. másod ízben 1141 frtból 387 frtot; ez utóbbi megsarcolt összegben még az a 200 frt. is befoglaltatván, melyet mint a király aszszony adományát, a főt. püspök ur tett át a bizottsághoz; Pap Gyula ur ujságokban földicsért-gyűjtése és oly formán folyt, hogy 600 frt. gyűjtelékéből útiköltség és percent címén 261 frtot huzott le. Ezek az áldozatkész urak, úgy látszik, egész a földcsarkig utaztak gyűjtő-útjukban. De legalább az vigasztalhat, hogy nem hoztak szégyent az enyedi eklkléziára, mert enynyi pénzzel fényesen utazhattak! Az enyedi consistorium különben mind e kontókat helyben hagyá; a főtanács azonban bátorzkodott egy kissé részletes számadást kivánni, s ennek felküldése iránt rendelkezett is.

A főt. püspök ur fölhívja a főtanács figyelmét az ilosvai egyház bajaira, melyek a régi és nyomasztó kepe-rendszerben gyökerezvén: az egyháznak — átállások okozta — folytonos hanyatlásában nyilatkoznak. A régi bérlevél megváltoztatása azonban az egyház és hivatalosok joga levén — a főtanácsot csak a megerősítés illetvén — fölkéretett Berecky Gy. gondnok ur, hogy az egyházmegye utján ez egyházban célszerűbb kepe-rendszer behozatalát eszközölje.

A kézdi egyházmegye sérelmesnek találja az új törvény határozatát, mely az egyházmegyének csak két közgyűlési képviselő választási jogát adja, s a törvény illető pontját „sajtó hibá“-nak tekintvén: mint írja, ki is tűzé kettő helyett három képviselő megválasztását. A főtanács

hatáskörében azonban nem állván az alaptörvény megváltoztatása: figyelmezteti, hogy tartsa magát a törvény szavaihoz, netaláni sérelmeit majdan a közgyűlésen adván elő.

A kultusz-miniszter, a képviselőházi ismert felszólalások következtében, föl hívja az egyházkerületet, hogy, ha népiskoláiban alkotmányellenes tételeket tartalmazó tankönyvek használatnának: azokat kiküszöbölje. Bár a gyűlés tagjai előtt igen különösnek tűnt fel, hogy a kultusz-miniszter — bár köztudomásu, hogy hol használatnak ilyen tankönyvek — hozzánk is fordul e leiratával: a főtanács minden szó nélkül teszi ad acta e bureau-szagu levelet.

A szamos-ujvári egyház várbeli templomát az abszolut kormány, a vár újra építése alkalmával, brevi manu elfoglalta; több fölterjesztés alapján azonban hajlandónak mutatkozott az egyház kártalanítására, sőt építési tervet is dolgoztatott ki, 24,000 frtra terjedő költségvetéssel. A pénz kifizetése azonban nemoba maradt, míg az alkotmányos miniszterium 8000 frtnyi összeget adott e címen az egyháznak; mely ebből egy régi házát vásárolt meg, s azt most templommá alakíttatja át; még azonban 2000 frtra lenne szükség, hogy az építkezés befejezethessék. Az egyház eziránti kérelmét a főtanács, a fentebbi alapon, ajánlólag terjeszti most föl a miniszteriumhoz.

A radnóthi közhelyek szabályozásánál 20 hold föld szakíttatott ki a gör. kath. és ref. egyházak részébe; a ref. egyház földjén azonban a község kavics-bányát nyitott s az egyház sem a m.-vásárhelyi v. urb. törvényszéktől az osztályról szóló jegyzőkönyvet kikapni, nem tudta; sem a szolgabíróságnál panaszta orvoslást nem nyert. Az esperesség útasítatott, hogy a törvény rendes felebbezési fórumain keresse az igazságtételt a törvényszék ellen a k. táblán, a szolgabíró ellen a tisztségnél; a főtanács csak is a miniszteriumhoz juttatandó felebbezések ügyébe elegyedhetvén bele.

Az egyházfőtanács szolga, Nánási István, temetési költségeire a folyó hóra járó fizetése és 20 frt. utalványoztatván: helyébe megválasztatott Hajdu Bálint, egyházi.

VIDÉKI ÉLET.

Gernyeszeg, január 31-én, 1872.

Nagytisztelétű szerkesztő ur! Hogy ki a patronus: e kérdés sok fejtegetés tárgya volt szónoklatban és papiron. S valóban vannak „ugy nevezett“, és saját maguk által is annak tartott patronusaink, kik, ha keblükbe tekintenek, önmaguk átlátják, hogy ők is patronusok, de csak szóban és — papiron.

Egyházközségünknek már régideje megvan, s adja a jó isten, még soká legyen meg patronusa id. gr. Teleki Domokos személyében, ki évente tettel mutatja meg, hogy valódi patronus.

Egy szép iskola 1862-ben bevégezve, az a három hold föld adományozása, melynek jövedelme ez iskola-épület konserválására van rendelve; a templomban a grófnő és leánya által önkézüleg himzett és varrott szószelek-takaró, és szőnyegek; egy egészen kívül-belől kimeszeltetett tem-

plom; az évenként legszorgalmasabban feljáró gyermekek közt kiosztatni szokott 40—50 jutalom-könyv; az a nagy érdeklődés, melylyel az iskolai ügyeket kísérik, a vizsgákat személyes jelenlétökkel megtisztelik — mindezek egy valódi patronus ismertető jegyei, s én hálát adok istenemnek, hogy egy patronus fogalma fölül tisztában lehetek.

A mult 1871-ik évben is orgonánkat hangolni kellett, e költség felét, 40 frtot, a gróf fizette. A papírházat zsindelezni kellett, és a gróf hordozta a szükségelt 45—50,000 zsindele, s legkevesebb 200 léc árát. Itt nem kell dicséret, a tett décséri önmagát. Köszönet pedig az a hála, melylyel ezen egyházközség kicsinyje, nagyja hódol kegyurának.

Vajha, sokáig hódolhatna még!

Még kell említenem ezzel párhuzamban azon igyekezetet is, mit maga, ezen semmi jövedelemmel nem bíró ekkézsia a közlebbi években kifejtett. Protestáns életünk örvendetes jele ez, miután életfeltételünk a „segíts magadon, és isten is megsegít!“

Anynyira el valánk 1866-ban adósságba merülve, hogy már más menekvés nem volt, mint a rovatat, vagy szorgalmi uton állítani elő jövedelmet. Hallgatóim — anynyi nemű adóval levén különben is terhelve — ez utóbbit választák, s már négy éven át műveltek meg harmadában egy hét holdas törökbuza táblát, s az eredmény az lett, hogy minden adósságát kifizette; folyó szükségéit fedezte; garas-pénné váltásra 112 frtot tőkésített; pár éve fizethette a zsinatartási költség-részletet; tavall az orgona hangolás fele részét 40 frtot; s a ház fedésnél mesterembereknek és szegekért adott 125 frt. 77 krt.; leendő másod-tanítói fizetés alapul letett 100 frtot, s még megvan az 1871-iki termés, és kevés pénz maradt is rendelkezés alatt folyó szükségekre.

Ezen kívül, 1867-ben magtárt alapított kepe-váltásra, melyhez a gróf 50 vékával járult. E magtár jelenleg, egy pár kedvezőtlen év dacára, 384 kis véka törökbuzaból áll, s még eladatott 45 véka hambarra.

Távol legyen tőlem, hogy mind ennek elmondása dicsekvés lenne; elmondtam azon édes reményben: hátha a példa valamely, a miénkhez hasonló állásban levő egyházközséget utánzásra serkent?!

Adja isten, ne csalódjam meg ezen édes reményben!

Elekes Kálmán,
ref. lelkész.

Egy „intolerans“ rom. kath. lelkész. *)

Bakk Endre, oláhláposbányai r. kath. lelkész ur mult év dec. hava 10-én, 20 foknyi hidegben, reggeli 9-től 11 óráig állott őrt a sztrimbulyi iskola ajtójánál pálcáson, hogy — szerinte — ref. isteni „szolgálat“ ne tartathassék. Ez azon tény, mely miatt a nevezett lapban há-

*) Feleletül a gyula-fehérvári egyházi és iskolai hetilap dec 20-iki számában megjelent cikkre „Miért nem engedte meg az oláhláposbányai rom. kath. lelkész, hogy a sztrimbulyi rom. kath. templomban, vagy iskola és tanítói lakban református isteni szolgálat tartassék.“

rom hasábon keresztül moralizálja a kincstári erdőszeti hivatalt, és a reformátusokat.

Elmondom röviden, miféle phásisokon ment ez ügy keresztül, míg a nevezett lelkész ur ideges teste, és intolans lelkével ama hősiességet kifejthette.

Ezelőtt három évvel folyamodott egyházunk a magas kormányhoz, a főt. ref. püspökség útján, a közeli négy bányahelységben tett és teendő szolgálatom díjazása végett. Élénk színekkel van festve folyamodásunkban e kincstári helységekben levő hi'sorsosaink szomorú állapota: a keresztelendők és haldoklók katholizálása sat.; említve van, hogy községünk a végső magyar egyház Erdély északkeleti részén; tehát nem vallási, de nemzetiségi szempontból is kívánatos e lelkészi állomás anyagi megszilárdítása, mint a mely hivatva van, a környék magyarsága szétzúllását megátolni.

Tul terjedne e cikk keretén, elbeszélni, miféle lépések tétettek e kérelem érvényre emelésére mind az egyházi főhatóságtól, mind részemről; elég legyen, emlitenem, hogy végre teljesen ellátatva, a m. kir. pénzügyminiszteriumnak 36,046 szám alatt a jószágigazgatósághoz Nagy-Bányára meuesztett rendelete másolatát, a főt. ref. püspökség útján, kezemhez vettem mult év nov. 28-án, melynek egyik pontja szóról szóra így hangzik:

„Az Oláh-Láposon, Podorujon, Sztrinbulyban, és Oláh-Láposbányán lakó 27 protestáns hitfelekezetű szegény sorsu munkás család számára, az időnkinti isten-tiszteleti helyiségül átengedendő kincstári helyiségre nézve, oda utasítatik a jószágigazgatóság: hogy ezen célra a szükséghez és belátásához képest a sztrinbulyi kincstári épületeknél leginkább nélkülözhető, és egyébkint teljesen alkalmas egy szobát időnkint engedjen át, vagy ilyet az időnkinti használatra jelöljen ki.“

E rendelet vétele után, fölkerterm levél útján a sztrinbulyi erdőszeti hivatalt — mint e részben ott egyedül illetékest — jelölne ki isten-tisztelet tartására egy szobát, mert advent második vasárnapján — ha isten segít — ott lesznek. Az erdőmester engedelmeskedve a miniszteri rendeletnek, intézkedett, hogy az iskola helyiség adassék át, mint a mely vasárnap nincs elfoglalva senkitől, és a nevezett célra alkalmas is.

A kitűzött időben meg is jelentem, és láttam az oláh-láposbányai rom. kath. papot pallóssal, azaz: pálcával kezében harcolni, 20 foknyi hidegben, a felvilágosodottság és igazság ellen. Semmi közöm nem levén ő tisztelendőségével, értesítettem az erdőmester urat ott léteiről, ki — hogy a cherubbal a további komolyabb kellemetlenséget kikerülje, saját irodáját adta át isten-tisztelet tartás végett.

Ez elmaradhatlan előzmény után látszik, mint menti magát B. Endre lelkész ur, dehonostálván a felvilágosodott erdőmestert, és közbe-közbe egy-egy oldalvágást akarván adni nekünk is reformátusoknak.

Miért nem engedte meg tehát B. E. lelkész ur, hogy a sztrinbulyi iskola helyiségben isten-tiszteletet tarthassak?

„Önkint gondolható — így okoskodik — hogy nem a

vallási gyűlölet és üldözés, hanem egészen más okok, melyeket — mivel még kath. részről is meg vagyok támadva, következőkben nyilvánosságra hozni, hogy lássa a világ és ítéljen arról — hivatalommal összeforró szent kötelmemnek tartottam.“

Ez az egész főpropositio önmagától öszszeesik, semmivé lesz, a közbeszurt „is“ szócskáért, melynek erejénél fogva, port akar hinteni a t. tisztelendő ur a kath. világ szemébe; demonstrálni akarva, hogy nem csak a protestánsok, de még a katolikusok is megtámadták. Legyen nyugodt, t. ur! sokkal kisebbnek tartjuk önt és apanagyfalusi viselt dolgait, minthogy szélmalom-harcot folytassunk ön ellen! És ámbár nekem lett volna jogom, először felszólalni e tárgyban, mint sérelmesnek, de tekintve ön deliriumait, hallgattam, míg nem ön provokált a szólásra.

E bevezető sorok után 1) alatt mondja templomában meg nem engedte a r. kath. lelkész, hogy prot. isteni szolgálat tartassék, azért, mert egyházi törvényei tiltják; ezenkívül — e célból — püspöki rendelet is adatott ki. Ez elég világos; bölcsen van írva. Tiltják az egyházi törvények, tiltja a püspöki rendelet, hogy az egyedül idvezítő kath. cselekvények által felszentelt templomba imádkozni eretnekeknek helye nincs; ezt értjük! De mi szükség volt eme passus beszúrására lentebb: „Azt tudják prot. aa.-i, hogy soha a kath. lelkész másféle templomban isteni szolgálatot nem tart, sem prot. iskola, vagy tanítói lakban ez ügyben nem alkalmatlankodik; tehát magától következik, hogy a prot. lelkész se tegye ezt, s ha mégis teszi, vagy mást izgat ezek átadására: az szemtelenség; nem mondom én, hogy a domokosi ref. lelkész ur ezt tette volna“ sat. . . . Mi ez? Honnan és miért van e syllogismus nyakánál fogva előrántva? Ki, és hol izgatott effélékben? Szenteskedő képpel azt hozza ki belőle, hogy nem én; de a sorok között olvasni engedi: de bizony te voltál! Ne sajnálja fáradságát t. t. ur, kérje ki a n.-bányai jószágigazgatóságtól kérvényünket eredetiben, és győződjék meg saját — a vallási türelmetlenségtől elhomályosult — szemeivel, miszerint mi Sztrinbulyon, mint központon, egy egyszerű szobát kértünk, és nem az önök templomát. Mi az önök templomán kívül egy egyszerű kis szobában, „lélekben és igazságban“ képesek vagyunk imádni teremő és megtartó istenünket. A mi pedig azon kifejezést illeti, melyet szóval többek hallattára tett: „tartanak isten-tiszteletet a korcsma-épületben, vagy a tömlöcben“, semmi mondandóm nincs, az apanagyfalusi volt szent r. kath. paptól ez még szelid kifejezés irányunkba.

2) alatt, nem engedte meg a r. kath. lelkész, hogy prot. isteni szolgálat tartassék az iskolában is:

a) Azért, mert a katolikusoknál az iskola templomféle természettel bir. Hát nálunk, protestánsoknál, vajjon miféle természettel bir; nem templomfélével-e? Csakhogy önnöknél a betű, nálunk a szó valódi értelmében: a felvilágosodottság, az igazság, a szeretet terjesztése-féle természettel bir, mind az iskola, mind a templom.

b) Azért, mert nem közös. Nem közös iskola és mégis a kormány tartja fenn, fizeti tanítóját, és a papot is! Nem közös, és mégis a kormány illető közege a nagybányai jószágigazgatóság által rendeli 1715. 1871 szám alatt: „az isteni szolgálat és tanítás megtartására helyiségül a sztrimbulyi iskola helyiség tüzetett ki, mely vasárnap és ünnepnapokon szabad rendelkezésre álland“ (t. i. a domokosi ref. lelkésznek.)

Ime! egy pénzügyminiszteri és egy nagy-bányai jószágigazgatósági rendelet dacára nem adja át t. Bakk E. ur az iskolát isten-tisztelet tartás végett; nem csak, sőt a mindenkitől tisztelve szeretett erdőmester urat okozza mindezekért, és fejére olvassa Ciceróból: „az uralkodás, tisztelet és dicsvágy miatt feledkeznek el többen az igazságról“, saját fejére viszszaeső örök szép mondását: zokon esik: miért küldött az erdőmester háromszor embereket, hogy nyissák fel az iskola ambitusa zárát; sőt még illetani szempontból sem találja helyesnek a csalhatatlan r. kath. pap az erdőmester eljárását, mert nem csak a pesti, de a sztrimbulyi illetan is azt kívánja, hogy az ember vendégével ne gorombáskodják (értsd alatta: hogy felsőbb rendeletre se nyitassa ki az iskolát ref. isten-tisztelet tarthatására), és ismét ráolvass, de most már nem Ciceróból, hanem Plautusból: „hiába, a mostani erkölcsök nem azt tekintik, a mi szabad, hanem azt, a mi tetszik.“ Nagyszerű, szent férfiú; ide nem kell kommentár!

3) Végre, a tanítói lakban nem engedte meg prot. isteni szolgálat:

a) azért, nehogy később is jus formáltassék reá;

b) mivel a tanító azt mondotta: „tartsák ott, hol eddig tartották.“

Nem is volt szó a tanítói lakról.

Bevégzi cikket a t. lelkész ur ezen okoskodással és kifakadással: „bezzeg, Apanagyfaluban, midőn először, ment rom. kath. pap, még pénzért sem adtak hajlékot a tolerans és felvilágosultsággal kérkedő ref. atyafiak, míg itt Sztrimbulyban az iskolát, tanítóilakot, sőt a templomot is át akarja engedni a kath. erdőmester — oh megveszett erkölcsök — de nem engedte egyiket sem a lelkész“! Hogy Apanagyfaluban hogy kezdette és végezte be profétaságát t. Bakk Endre ur, nem tudom; de hogy ide jövetelével, az eddig békésen, a testvéri szeretet melegétől áthatva, szép egyetértésben éltünk mindenféle vallásfelekezett: arról tanubizonyosságot tehetünk mi, kik még e vidéket lakjuk, és azon tisztelt és mindenkitől szeretett rom. kath. lelkész társai, kik már más vidékeken terjesztik — értse meg t. Bakk Endre ur! — humanitással az ur igéjét; kiknek ön nem méltó, saruik szíjját megoldani!

Domokoson, jan. 6-án, 1872.

Szentkirályi Sándor,
ref. lelkész.

Nyílt levél.

Kr. Mihályfalva a. jan. 11-én, 1872.

(Folytatás.)

Pár példát hoztam fel, mind annak bizonyítékául: hogy a tőke elveszett; mind a kötlevelek hiányosságára;

nem azért csak kettőt, hogy több nem volna mindenikből, mert, fájdalom, sok vagyon; kötlevele pedig közkassának a mélt. egyházi főtanács által kiadott minta szerint csak azon kettő van, melyet a nyáron én készítettem. Midőn láttam közkassánk kötleveleit így állani, felsohajtottam, s e kérdést tettem magamhoz: hogy lehetnének rendben egyes egyházaink pénzkézeltése, rendben kötlevelei, midőn papi előjárásunk a magáét rendtelenségben eltűri? Azonban, adjuk meg mindenkinek az övét: ezen mulasztás, s ezen kár nem róvható fel csak is a papi előjárásnak; hanem az egyes papoknak is, kik el tudják részvéttlenül nézni és hallgatni, hogy egyházmegyénk adása szegényül, vagy éppen elhal. Hát a direktor, vagy pénztárnokok mindentudók-e, hogy az ilyeneket evidentiába tartsák, ha az illető lelkészek vele nem tudatják?

De kérde talán valaki: hát a másik kassának állásáról miért nem szólok? Aniak magam voltam kezelője 11 éven át, és midőn 1825-től 1858 végéig csak 4000 váltó forintig tudott felemelkedni, akkor 1859-től 1869 végéig felemelkedett 5000 o. é. forintig. Mindenesetre mondhatom e kassáról: ha egészben tökéletesnek nem is mondható; de igen azt, hogy meglehetősen rendiben van; szóval, halad; midőn a másik kassa nem csak marad, hanem apad. Azt sem hallgatom el, hogy a lefolyt évben mindkét kassánk pénzt nagyban elhasználtuk. Igen, levéltárunk kijavítása halaszthatatlan volt; a huzamos időn át rossz tető azt eredményezte, hogy a bolthajtás szinte bezakadott, a nyirkosság következtében az irományok rothadtak, a hivatlan vendégek az irományok egy részét használhatlanokká tevék; szakértőt kérvén fel, kijavítására azt felelte: itt kőműves munkát tenni nem lehet; itt első teendő, a levéltárt szellőssé tenni, mert csak ez által száradhat ki a nyirkosság; ezen szellősség pedig az által idézhető elő, ha az ajtó rostélyos lesz; továbbá, az irományok egy része földön, halomban hevert: annak elhelyezésére téka készítése kívántatott. Határozottá lőn a tökéletes kijavítás, a költséget pedig fedezi a kassa; én szólék fel: „e szavak, hogy a költséget fedezi a kassa, ekép módosítandók: előlegezi.“ Így lett értelmezve; meglett hát a rostélyos vas ajtó, készült két új téka, a meglevők kijavítottak, mind gyöngy színre festve, hogy a penész által elbarnult hely világosabb legyen; a levéltári irományokat is levéltárnokunk, t. Magyarósi István ur, két havi kitartó munkája után rendbehozva, a tisztelt levéltárnok ur az őszi gyűlésre be is adta a számadást a kijavításról, hogy két havi munkássága mit eredményezett S mi eljárását anynyira méltányoltuk, hogy a dictaturai beadványok mind lejárván, csak ennek átvezetésére nem juttattunk időt. Nó, de vigasztalásul, a nov. 15-ike tanácsgyűlésen lejárt, jelenvoltunk 7-en, az őszi gyűlésen jelenvoltunk 10-en.

A levéltár javítására ment ki hát kassánk pénze; de kimondom, kamatját nem veszi; a novemberi gyűlésen magamat felajánlottam, hogy az egyházakra kivetem, csak tudjam meg, hány év alatt törlesztődik, és az egyházi rovatalki kimutatását kapjam kezemhez. A tisztázás ki van mondva 10 évre, de még eddig nem kaptam kezembe az egyházak rovatali kimutatását.

Költő László,

a kinevezett bizottság elnöke.

(Vége következik.)

KÜLÖNFÉLÉK.

= Balogh Ferenc, debreceni hittanár előfizetési felhívást bocsátott közre „A magyar protestáns egyház történetének részletei“ című könyvre. Célját saját szavai legszebben fejezik ki, midőn így szól: „hadd elevenüljenek fel nevei, tettei és emlékei azon buzgó lelkeseknek, tanfériaknak, hölgyeinknek, fejedelmeinknek, egyházainknak, városainknak, tanodáinknak, s az áldozathozó nemzedéknek, kik, és melyek a legnagyobb üldöztetés közepett is 300 éven át szövétnek hordozói valának az evangyeliomi világosságnak és lelkiismereti szabadságnak; s hadd melegítsék fénylő példáikkal át a már-már hűlni kezdő kebleket!“ És tovább így szól: Hogy némi fogalmat nyujtsak a mű tartalmáról, ide igtatok néhány fejezet címet. 1. A 17-ik századi egyházi történet iróink; Páriz pápai sat. 2. A 18-ik századiak: Ember, Krman, Bod, Sinai. 3. A 19-ik századiak: Tóth, Budai, Bauhofer. 4. Egyedrajz-irók. 5. A reformáció megkezdése Budán s másutt, kemény végzések az ellen II-ik La jos alatt. 6. Ferdinánd és Szapolyai első fellépések a reformáció ellen, a mohácsi vész után. 7. A magyar reformáció terjedésének főeszközei. 8. A reformáció megalapítása Szebenben. 9. Dévai pályája. 10. A reformáció megszilárdítói Brassóban. 11. A lutheran egyház szervezkedése Erdélyben, első zsinatok, első superintendensek. 12. Az első koru reformátorok, s főpártfogóik. 13. Szegedi Kis István. 14. A reformáció egyéb hirdetői, lelkesek és tanfériak. 15. Huszár Gál pályája. 16. A helvét irányu reformáció első nyomai hazánkban. 17. Kálmáncsai Sánta Márton. 18. A két prot. fél elválása Erdélyben. 19. Az egervölgyi hitvallás eredete. 20. Eger, Várad, Debrecen. 21. A reformátusok önálló egyházzá szervezkedése a tiszai részeken, debreceni zsinat, konfessziók eredete. 22. Melius Péter. 23. Melius irodalmi tevékenysége. 24. Az unitarius egyház keletkezése. 25. Nagy hitviták, az unitarismus délpontja emelkedése. 26. A református és unitarius hitelvek, s kölcsönös hangulat a váradi vetélkedéskor. 27. Az unitarismus hanyatlása, Dávid bukása. 28. Beythe István... a két prot. felekezet elválása túl a Dunán sat. sat. Közölve lesz a magyar biblia története több fejezetben, a legújabb korig lehozva. — A könyv ára, mely junius végén fog megjelenni, egy forint, melyet ápril 24-ig Debrecenbe kell küldeni a — nagy érdemű szerzőhez. Melegen alánljuk olvasóink figyelmébe.

= Még ez sem lesz utolsó eset! Arra készülnek, hogy Romában egy vitatkozást hozzanak létre négy katolikus és négy protestáns pap között, azon thema fölött: volt-e Péter apostol valaha Romában, vagy nem? E kérdés először egy prot. lapban merült fel, s prot. részről oly erősen volt vitatva, hogy a pápa maga utasította a kath. klerust, hogy fogadja el a prot. részről ejtett kihívást. Mi azt hisszük, hogy egyik fél sem fogja meggyőzni a másikat; de az nem mindennapi dolog, hogy a csalhatatlanság idejében pápa ő szentsége (!) megvitatható

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

tónak tart oly tényt, mely a kath. vallásban két évezred óta igaznak mondatik. Egyébiránt, bár mi nem sokat adnánk e megtörténhető komédiára ma, midőn a tudományos kutatás szabadsága mindenkinek jogot ad vitatni e kérdést is: de örvendenünk rajta, mint egy régi kép fellevenedésén, mely, hiszszük, dicsfényvel venné körül Luthernek emlékét, ki hasonló disputatiókban szerezte vissza a gondolat szabadságát.

= A porosz képviselőházban is befejezték a vitát az „iskola felügyeletre“ vonatkozó törvényjavaslat felett, s a kormány javaslatát, mely szerint az az államot illeti, csekély módosításokkal, elfogadták. A vita nagyon elkeseredett volt, melyben az ellenzőket a klerikaliskok, a lengyelek és az orthodoxok képezték. Azonban, még nagy harcban kell megpróbálni erejüket; mert a felsőházban nem rendelkeznek többséggel. Hanem, könnyű Bismarcknak; egyet fordít a dolgon, kinevez még vagy n e g y v e n szabadelvű tagot a felsőházba, s ezekkel keresztül viszi. Foga s biz' ez; véleményünk szerint, nem is correct dolog, hogy ad hoc történik ily szám-szaporítás; hanem ez az ő dolguk; van nekünk elég, mi felett fejünket törjük.

„ARANY-KÖNYV.“

= Lécfalvi mélt. Gyárfás Elek ur, országos törvénytudományi titkár, alapított, s kész pénzben azonnal ki is fizetett a lécfalvi ev. ref. ekklézsiának 100 frtot o. é., mely öszszegnek évi kamatja mindig iskolai célokra fordítandó. Ugyanezen nemes adományozó ur említett ekklézsiának a g t á r i tőkéje gyarapítására adott 1 köböl rozstot.

Midőn ezen „Arany-könyv“-be iktatásra érdemes tettet nyilvánosságra hozom, egyszersmind kedves kötelességemnek ismerem, nevezett adományozó urnak a leghálásabb köszönetet fejezni ki a lécfalvi ev. ref. ekklézsiának nevében. Lécfalván, febr. 12-én, 1872. Zoltáni Elek, ref. pap.

188 — 1872.

Köröztetik.

Küküllői egyházmegyénkben a kutyfalvi kántortanítói állomás, melynek javadalmi:

1. 20 hold tagosított fekvőség haszonélvezete, a tag a helység közel szomszédságában fekszik.
2. Kepezetektől 60 véka szemes törökbuza.
3. Egy birtokostól egy kalangya búza, és egy szeker tűzifa.
4. A vasút számára az iskolatagból kisajátított föld becsára, végleges megállapítás után, legalább 1000 forint évi kamatja.
5. Minden tanulótló téli és nyári iskolázásért 84 kr. tandíj.
6. Tisztességes lak, gazdasági épületekkel, és házi kerttel.

A vasút a helység mellett megy el, s az indóház sincs messze tőle.

Pályázati határnap március vége.

A folyamodványok küküllői esperes t. t. Benedek Ferenc aa.-hoz Haranglábra (u. p. Dicső-Szent-Márton) küldendők.

Kolozsvárt, február 16-án, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

II. ÉVFOLYAM.

KOLOZSVÁRT, 1872, FEBRUÁR 29.

61—9. SZÁM.

Megjelenik minden csütörtökön egy iven. — Előfizetési ára egy évre 6 frt., félévre 3 frt., negyedévre 1 frt. 50 kr. — Szerkesztőségi iroda — hová a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők: külmagyarutca 237 sz. —

A lelkészi eskümintá.

(Folytatás.)

A Sweic különböző kantonjaiban szokásos papi köteleztetés ezen rövid áttekintésénél legelőször is szembevetendő az, hogy az csaknem minden kantonban más-más. Ezen jelenség teljességgel nincs ellentétben a protestantismus szellemével, a mely a szellem, nem pedig a formula egységben keresi a hitközösséget; s feltéve, hogy a nyilatkozó szellem ugyanaz, nem érzi magát ösztönöztetve, a kifejezés teljes ugyanazonosságra is törekedni. Másodszor, feltűnő azon nagy szabadság, vagy jobban mondva, teljes önállóság, melyet az, ugy nevezett, konfessiokkal szemben elfoglalnak. Három kantonban ugyan említik a konfessiokat, de ott sem olyan formán, mintha a lelkészt az azokban foglalt minden egyes tétel hű megtartására akarnák kötelezni; azon köteleztetésben csak az alaptételekről és alaptanokról van szó; tehát a lényegről, a melyhez a dolog természete szerint, ragaszkodni kell a ref. egyház minden tagjának, különben, eo ipso, tényleg megszűnnék ezen egyház tagja lenni, csak hogy épp ezen a lényeghez való ragaszkodás sokszor feltétlenül kötelez némely éppen a konfessiokban benne foglalt tantételtől való eltérésre, azon oknál fogva, mert azon tantételek nem egyeznek az egyház alapelvével; pl. én, mint ref. lelkész, a konfessionak betűje szerint, köteles lennék tanítani, hogy isten az emberiség egy igen nagy részét örök kárhozatra választá ki; de egyházam alapelve, a mely szerint istennek az emberekhez való viszonyát a Jézus értelmében és szellemében kell hirdetnem, s ennél fogva, istent mindenek szerető édes atyjának tartanom; ezen alapelv — mondom — arra utal, hogy azt hirdessem, hogy isten mindeneket akar üdveztetni; ha pedig ő akarja, ugy lehetetlen, meg nem történnie. A már említett három kantonon kívül, a többiben a konfessiok nem is említettnek a lelkészi fogadalomban. Vajjon, ez által megtagadták-e akár

atyáik hitével, a hitvallomást tevő régi egyházzal, akár a többi — a régi hitvallomást jelenleg is megemlítő — ref. egyházakkal való összeköttetésüket és szellemi egységüket? Nézetünk szerint, teljességgel nem; sőt meg vagyunk győződve, hogy a ref. egyház épp az által lenne hűtlen az elődökhöz, ha tagjait és lelkészeit a konfessiok minden tételeire kötelezni akarná. Ez által ugyanis; a) azon konfessiok összeállítóinak — csalatkozható embereknek — csalatkozhatlanságot igényelne; ily csalatkozhatlan emberi tekintélynek van helye a romai egyházban, de nincs a protestantismusban; b) a dolog természete szerint, törvényesitené a stabilismus elvét; holott protestáns elvek szerint isten és az ő tervei változhatlanok ugyan; de az embernek ismerete istenről és terveiről folyton tökélyesbülhet, s az általános profétaság protestáns elvével fogva, tökélyesbülnie is kell; c) megrontaná az egyház azon protestáns fogalmát, a mely szerint az egyház a hívők összességé, s az egyháznak bizonyos, a hívők hitén felül álló hivatalos hitet tulajdonitana; holott protestáns felfogás szerint, nem az egyház hiszen a hívők helyett; s a hitnek csak anynyiban van becse, a mennyiben az az egyén tulajdon sajátja, belsője közvetlen kifolyása; d) végül, mégsem akadályozhatná meg — a tapasztalat bizonyossága szerint — hogy tagjai egyéni hite azon hivatalos hittől el ne térjen; s ekkor vagy azon kötelezettség várna rá, hogy az eltérést kebeléből kirekeszse; vagy pedig azon következetlenségbe esnék, hogy kíván olyat, a minek megtartása felett nem őrködik. Már csak ezen utóbbi körülmény is elég arra, hogy napjainkban — midőn még a legdeklaráltabb orthodoxok is nagyon lényeges pontokban eltérnek a régi konfessioktól — a ref. egyházat viszzatartsa attól, hogy lelkészeit a konfessiokban foglalt minden tétel megtartására kötelezze. A sweici kantonok belátták ezt, s fel is hagytak vele. A mi a lelkészi fogadalomban megmaradt, az olyan, hogy azt szigoruan is megövetelhetni minden lelkésztől, miután azon fogadalmakban különböző kife-

jezések alatt a lelkész csak általában arra kötelezi magát, hogy tanításában, mint életében, a vallásos-ságot és erkölcsiséget hirdeti Jézus szellemében (vagy, „a keresztyén vallást“) és a ref. egyház alapelvei szerint (vagy a „protestáns egyház szellemében“); a mely lelkész pedig ezt nem tenné, vagy nem ezt tenné, azt az egyház nem csak elbocsáthatja a protestáns lelkiismereti szabadság megsértése nélkül, hanem a protestantizmus fennállhatása tekintetéből, kötelezve is van, elbocsátani.

Hátra volna még, hogy felmutassam, miként áll ezen ügy a magyarhoni testvér egyházkerületeknél. Azonban, kénytelen vagyok bevallani, hogy a felől nem tudtam kimerítő értesülést szerezni. Előttém áll a tiszán-inneni (sárospataki) superintendens segédlelkészi esküformája, a mely szerint, a s. lelkész esküszik, hogy — — „isten igéjét, a mint az a sz. írásban, s különösen az evangelisták és apostolok írásaiban foglaltatik, a reformált szentegyház, és a helvét hitvallás elvei szerint hirdeti és tanítja“; elég furcsa, hogy a ref. egyház elvei mellett még külön a „helvét hitvallás“ elveit is említi! Jelen voltam a dunamelléki superintendenciában (Pesten) egy papszentelésen. Emlékszem, hogy az esküformában ez állott: „isten igéjét hirdetem — — — tekintettel a heidelbergi kátéra, és a helvét hitvallomásra.“ Erre aztán, igazán elmondhatni, a mit Royards tanár Hollandban a „*qua tenus*“-féle értelmezésre mondott, hogy „semmitsem jelentő, s mint üres hang nem fér össze egy ünnepélyes fogadás (itt eskü) méltóságával.“ Azon kíváncsún, a melynek, mint láttuk, a hollandi és sweici pápi fogadalmak eleget tesznek, hogy t. i. a prot. lelkiismereti szabadságot sértetlenül hagyják; ezen kíváncsún viláért sem azt teszi, hogy a fogadalom határozatlan, vagy kétértelmű, vagy semmit jelentő legyen. A szabadság nem egy jelentésű a határozatlansággal! Olyan köteleztetés, a melyben tulajdonképpen semmire sem kötelezzük magunkat, nem köteleztetés; az egy komoly testülethez, mint az egyház, teljességgel nem illő játék. A protestáns egyháznak megvannak a maga szilárd, változhatlan elvei, a melyekkel a protestantizmus áll, vagy esik; megvan a maga alapja, a melyen kívül senki más alapot nem vethet. Ennélfogva, kötelessége is attól, a ki kebelében, mint lelkész akar működni, tiszta, határozott, félre nem magyarázható vallomást venni a felől, hogy azon alap-

elveket magáénak vallja, azok szerint akar működni, hogy amaz örök alapot elfogadja, azon áll.

Ugy hiszem, épp ezen gondolatok lebeghettek szemei előtt a tavalyi közzsínaton a már idézett indítványt tevő esperes aa.-nak, s ezen elveket osztotta az indítványt magáévá tevő közzsínat is. Azon lokusnak, hogy a közzsínat oly esküformát óhajt, „mely hitelveinknek megfelel ugyan, *) de ki akar kerülni minden oly kifejezést, mely netán öszszettközést idézne elő valamely dogma, és a lelkiismereti szabadság között“; ezen lokusnak csak is az az egy elfogadható értelme lehet. Ha ez így van, úgy közzsínatunk egészen azon szellemben nyilatkozott, melyet hollandi és sweici hitrokonainknál láttunk; s így a *quaeritur* még csak az, hogy mely formula felel meg leginkább ezen szellemnek?

Dr. Kovács Ödön.

(Vége következik.)

A népiskolai vallástanításról.

(Folytatás.)

4. Én a konfirmációt még hátrább teszem. S határozottan fejezem ki azon nézetemet, hogy hátrább kell az egyháznak is tennie. Protestáns vallási szertartásaink között hatásosabb egy sincsen a konfirmációnál. De hatásos csak ránk, nem a konfirmációban helyet foglaló gyermekekre nézve. Ki tagadja, hogy rájok is épp oly hatásos lenne, ha érettebbek volnának? Fájdalmas érzés az, ha látunk kell, hogy az, ki már konfirmálva van, pórban játszik még; eszébe sem jut soha, mire tett oly ünnepélyes fogadást; öntudatlan tagja egyházának most is, mint volt az előtt. Látjuk, hogy a külföldön a konfirmációval megvárják az ifjuság észrevehető érést. Sőt itt hazánkban is, a szászoknál, 15 éves kora előtt nem konfirmálják a gyermeket. Nincs is annak helye és értelme. És én határozottan azon nézetben vagyok, hogy a konfirmáció csak a 15 év betöltése után legyen.

5. Én a vallástanítást az egész gymnasiumi tanfolyamon végig viszem; egyfelől azért, mert csak a hatodik osztályig terjedő időbe beszorítani azt, a tárgy teljes kimerítésére hátrányos; másfelől azért, mert éppen akkor lenne vallástanításunknak maradandóbb sikere, mikor az érettebb lélek táplálkoznék azzal; s harmadik felől azért, hogy ne legyen éppen a vallás az a tantárgy, melyet egyszer csak elhagynak a többi mellől, míg ezeket tovább is vizik. És itt megjegyzem, hogy a vallásnak az érettségi vizsgákon teljesen mellőzése, nem mutat a vallás iránti tiszteletre.

6. Végre, én tanrendembe fölveszem a magyarországi protestáns egyház történetét és

*) Nézetem szerint, itt semmi helye sincs az „ugyannak.“
K. Ö.

alkotmányát. Ezen nézetemet — úgy hiszem — indokolni nem kell.

Ezek a Szász Domokoséitól eltérő nézeteim.

Ezekhez képest, s ezeknek alapján, már most én a vallástanítás egész sorát így rendezem be:

1. 8-tól 10 évig való gyermekek tanulják a patriarchák korát.

2. 10-től 12 évig való gyermekek tanulják a zsidóság korát.

3. 12-ről 15-ig való gyermekek tanulják Krisztust és az apostolokat; más szókkal, az ó és új szövetségi szent történeteket rendben, egymás után.

4. 15 éves korában van mindenkinél a konfirmáció. Ekkor, az egyházi tanító a már addig eltanultakból kiszedi a keresztyénség főbb, életre tartozó hitigazságait, rendbe-
szedi a hallott erkölcsi szabályokat; csak nagyjában fogalmat ad az egyházakról, azok között különösen saját egyházáról, s így a konfirmáció értelmesen végrehajthatik.

Megjegyzem: hogy a konfirmációt általában szünidőre kellene tenni azért, hogy a menynyire lehet, mindenki honn, saját egyháza kebelében konfirmáltassék. Nem ingadozom kimondani azt is, hogy a kanikulai szünidő volna erre fordítandó. Ekkor, minden vasárnapot, s még néhány oly napot, melyen pl. esőzés miatt dolgozni nem lehet, felhasználva, igen jól célt lehetne érni.

5. 15-től 17 évig való fiúk tanulják a vallásos eszmék fejlődésének történetét.

6. 17-től 19-ig valók a magyarországi protestánsok történetét, és egyház alkotmányát.

A népiskolai és gymnasiumi osztályokhoz alkalmazva ezen beosztást, így lenne az:

1. 3-ik 4-ik népiskolai, s ugyan anynyi gymnasiumi elemi osztályban tanulják a patriarchák korát.

2. 5-ik 6-ik népiskolai, s 1-ső és 2-ik gymnasiumi osztályban tanulják a zsidóság korát.

3. Ismétlő iskolában, s 3-ik és 4-ik gymnasiumi osztályban Krisztus és az apostolok korát.

4. Felnőttek, s 5-ik és 6-ik gymnasiumi osztályban tanulják a vallásos eszmék fejlődését.

5. Felnőttek, s 7 és 8 gymnasiumi osztályban a magyarországi protestánsok történetét, s egyház alkotmányát.

Ezen beosztás rendszeressége, a lélek fejlődési menetével párhuzamos menete, a könnyebbről a nehezebbre fokozatosan emelkedése, s magának az egész tárgynak rendszer összefüggésben felölélése oly világos, hogy minden további indokolást feleslegesnek tartok.

Van azonban itt két nevezetes kérdés, melyre kitérni, szükségesnek látom, t. i.:

a) Vajjon, elég-e a kiszabott tantárgy, pl. két évre a patriarchák kora, kettőre Mózes, és a proféták kora sat.?

b) Azok, kik időközben az osztályokból kimennek, nem maradnak-e vallásos-erkölcsi tudomány nélkül?

A két kérdésre együtt felelek meg — itt általánosságban csak — a következőkben: a vallástanítás nem olyan dolog, mint a más tantárgyak, hogy abban tananyagot kelljen adni a gyermeknek, tárggyal kelljen gazdagítani

lelkét; a vallástanítás csak alaki képzés, az én szokott hasonlatommal élve: nem magvetés, csak szántás. Egy órai helyes, alapos, hozzáértő tanítás tehet annyit a célra, mint heteken át folytatott nem oly jó tanítás. Mi vallástanítók mindnyájan csak cselédek vagyunk, kik szántunk, boronálunk, készítjük a földet; a magvető a gazda: az a bölcs isten. Dolgozzunk csak mi becsülettel a számunkra beosztott időben: ő, a jó gazda gondoskodik arról, hogy hátramaradás ne legyen.

Elég — bizonyosan — feldolgozni azt, mit én kimutattam az évekhez és osztályokhoz: csak jól dolgozzunk fel, hozzá értőleg kezeljük; növendékeinken pályaközben is meg fog látszani értelmes munkánk sikere; s ha félbe kell is hagyniok a tanulást: addig helyesen készített lelkők alkalmas lesz arra, hogy a vallásos-erkölcsi érzést megte-
remje.

Mehetünk azért aggodalom nélkül nagy kérdésünk másik ágára: a kimutatott felosztásban megadott tantárgyat miképpen tanítsuk?

Mielőtt tárgyamon tovább mennék, tartozom egy általános észrevételt tenni még az általam kimutatott rendszerre nézve.

Feltűnt — tudom — soknak az, hogy az én rendszeremben az új szövetségi szent történetek, s így Jézus történetei s tanításai a tulajdonképpeni népiskolai tanfolyamba nem esnek belé; hanem azon túlra vannak téve. Így sok gyermek Jézus életének meghatározó szép történeteit, s az ő felséges tanításait — melyek pedig, egyik mint a másik, vallástanításunknak éppen a koronája — nem tanulhatja, mivel a hat éves népiskolai tanfolyamot bevégezvén, tanulását félbehagyta azzal.

Itt van népoktatásunknak egyik sarkalatos hiánya, hogy lehet még arról beszélni, hogy valaki a hat éves népiskolai tanfolyam lejárásával tanulását bevégezte. Én ezzel merőben ellentétben állok, s azt mondom, hogy addig komolyan nem is szólhatunk népoktatásunk sikeréről, előhaladásáról, míg az egész népoktatást, t. i. elemi iskolai, ismétlő iskolai oktatást, és a felnőttek oktatását rendszeres összefüggésben nem vesszük fel. Teljesen semmit ér hat éves oktatásunk, ha azt nem követi az ismétlő iskolai oktatás; s nem válik még így is az életre gyümölcsözővé, ha nem jön utána még a felnőttek oktatása. Ez nem elmélet, hanem éveken átvitt tapasztalásból elvont következtetés, a miben igazat ad nekem mindenki, a ki tanításával foglalkozik.

Igy fogva fel az oktatást, látni való, hogy az én rendszerem nemhogy kihagyná az új szövetségi szent történeteket, de éppen ott ad helyet azoknak, hol a gyermek már tanulni tud, s hol azon felséges élet példák, s tanítások jelleme képződésére egyenes sikerrel hatnak.

Ezen általános észrevétellel már megyek tovább, fölteszem a kérdést: a kimutatott rendszerben miképpen tanítsuk a vallást, hogy tanításunk által sikeresen haladjunk a vallástanítás célja felé?

A felelet napnál világosabb, t. i. a vallástanításnak természetesen, egészen megérthetőnek, s mindenben igaznak kell lenni. Természetfelettségnek, mistikus homályos-

ságoknak, s önkényüleg fölvetett megfoghatatlan állításoknak a népiskolai vallástanításban helye nincsen. Olyat tanítani, mi a gyermek előtt nem természetes, s nem érthető: tiltja a paedagogia első tétele; olyat mondani növendékünknek, a mi nem igaz: tiltja tanítói tekintélyünk. Ki tenné ki magát annak, hogy ma tanítson a vallásból valami olyat, a mi holnap a természettanból meg kellend cáfolnia? Olyat tanítani, a mi megfoghatatlan: tiltja a mostani kornak oktatás ügybeni emelkedett szelleme. Nekünk már ma kerülnünk kell azt, hogy növendékeink majd nagy kccrukban gunyosan nevetve mondják el, hogy őket még az iskolában így tanították a vallásra.

E megtisztult, világos, határozott véleményem nem azt teszi, hogy mi tanításunkkal ellene dolgozzunk az igaz isten-félelemnek, romboljunk a Jézus iránti buzgó tisztelet mezején, s döntsük meg a biblia tekintélyét. Távol legyen! Éppen úgy tanítva a vallást, a mint véleményezem: lesz tanításunk hatásos eszköz arra, hogy növendékünkben valódi, szívből emelkedő tiszta és állandó isten-félelem, Jézus követésére határozott erős készség, s a biblia iránt benső tisztelet, egyáltalán evangéliumi vallásos jellem ébredjen, fejlődjék, és állapotdjék meg.

Demeter Sámuel.

(Vége következik.)

Felelet a pecsétisme érdekében.

E lap lap 59—7 számában Timár Lajos lelkész aa. pecsétisme nyílt kérelmem szövegére utalva, mely másképp hangzik e közlönyben, mint a „Prot. Egyh. Isk. Lap“-ban; azt kérdezi tőlem, hogy van-e szükségem az unitarius pecsétre is, s ha igen, nem lenne-e célszerű „mindkét vallásu protestáns“ helyett, „mindhárom vallásu protestáns“ kifejezést használni?

E kérdésre a következőkben kívánok válaszolni.

Én általában egyházi pecsétet gyűjtök, s ezért bármiféle egyház pecsétjét, legyen az reformatus, lutheranus, unitarius, katolikus, vagy zsidó sat. örömmel fogadom; hogy a gyűjtés körüli segédkezésre prot. közlönyökben csak prot. lelkész-társaimhoz szólottam, azt, úgy hiszem, mindenki természetesnek fogja találni. Az unitarius

testvérek egyházi és iskolai pecségeit különösen a mi illeti, azok iránt én Kriza püspök urhoz magán levelet ugyanakkor irtam, midőn a Királyhágón-inneni superintendensekhez, s Kriza ur éppen a napokban kegyeskedett gyűjtésének eddigi eredményét hozzám elküldeni, miért neki e helyen is szives köszönetet nyilvánítok.

A mi a „mindkét vallásu protestáns“ kifejezést illeti, ez nálunk, Királyhágón-innenieknél, igen megszokott, s törvényileg is használt szólásmód, melynek magyarázatául tudva levőleg azon körülmény szolgál, hogy nálunk unitarius egyházak nem lévén, a protestánsok csakugyan két felekezetet számlálnak. Ferenc József lelkész aa.-nak azon állítása tehát, hogy „a protestáns név alatt rendszeren a helvét és ágostai két hitfelekezet tagjait értik“: nálunk szóról-szóra igaz. Erdélyre nézve azonban, hol eleitől fogva vannak unitarius egyházak, ama kifejezés nem szabatos, s elismerem, hogy erdélyi lapban, céломhoz képest, jobb lett volna „mindhárom vallásu protestánsok“-ról szólnom, miután a theologiai nyelvhasználat, és a dolog természete szerint az unitariusokat én is protestánsoknak tartom.

A mi egyébiránt Ferenc József t. barátom álláspontját a „protestáns“ fogalommal szemben illeti, én azt úgy értem, hogy ő az ellen akkor tett kifogásokat, midőn az országos „Protestáns-egylet“ által kitűzött célokról beszélt, s őt és igen sokunkat a protestántizmus azon régi formája nem elégti ki, melyet a stagnálás és a szükkeblűség bélyegez; de nincs kifogása neki azon protestántizmus ellen, mely, midőn istennel való közösségre törekszik, egyszerűs mind a haladás, és a szabadság ígét követi.

Egyébiránt nem akarok ítéletet mondani a közte és a „Csak egy pár szót“ című cikk t. szerzője közt fenforgó vitás kérdésben; lehetetlenné tevén ezt rám nézve azon tisztelet és szeretet, melylyel a vitázó felek mindenkéhez egyiránt viseltetem.

Maradjunk tehát ezuttal csak a pecsételnél. Ezekre vonatkozólag kérelmem az, hogy az unitarius testvérek is minél nagyobb számmal sziveskedjenek pecsét-lenyomataikkal megörvendeztetni.

H.-M.-Vásárhely, február 23-án, 1872.

Szeremlei Samu.

TÁRCA.

„Könyvismertetés.“

(Protestáns egyházi beszéd-tár. Szerkeszti Margócsi József, irsai evang. lelkész. IV. kötet. Pest. 1871. Petrik Géza.)

Fen jelzett címen, most egy éve, indult meg egy évnegyedenként megjelenő vállalat Margócsi József szerkesztése mellett, különböző szerzőktől hozva beszédeket, az egyházi év minden vasárnapjára és ünnepére. Megvalljuk, hogy e folyóirat megindulásakor némi kételyt tápláltunk az iránt, ha vajjon nem bukik-e el útja felén az indifferentizmus köve miatt, mely mainapság még a jobb vállalatoknak is gyakran szegi útját. Hogy példával is szol-

gáljunk, elég felemlíteni a közelmúltból a „Buda-pesti szemlé“-t, a tudományos irodalom e hézagpótló és páratlan folyóiratát, melynek az indifferentizmus miatt való elbukása szegényünk marad mind addig, míg hamvaiból újra nem támadhat. De említett kételyünkben, hála a közönység pártolásának, örvendetesen csalódtunk; mert szóban forgó vállalat — a szerkesztő ígérétehez képest — a meny nyiben az utolsó kötet is kezünk közt van, bizton futhatta meg pályáját; kivéven azt a késedelmet, mely az egyes köteteket különösen az utóbbit — a megjelenésben a szerkesztő által kijelölt határidőtől kissé visszatartotta. S

pedig, ha igazságot akarunk szólani, bármely vállalatnál a szerkesztő részéről történt mulasztás, ha indokolva nincs, a közönségre nem kellemes hatású, és így a jelen bajosan teremt erős biztosítékot a jövőre. . .

Mint hogy e folyóirat megelőző kötetei a pesti egyházi lapban szélesen voltak ismertetve, fölöslegesnek tartjuk azokról — még általánosságban is — szólni. Ismertetésünk tárgya, ez alkalommal, a most megjelent IV-ik, vagy utolsó kötet lesz; ide nem számítva az alkalmi beszédvár második kötetét, mely a negyedikkel képezi az ez évre szóló utolsó kiadványt. Ismertetésem folyamán azon sorrendet tartom szem előtt, a mint a szerkesztő egymás mellé helyezte az egyes beszédeket.

Az előttünk fekvő, s husz beszédet tartalmazó füzetet Szabó József, szalonnai lelkész, nyitja meg 1. Ján. 3. 7. alapján dolgozott: „Biztosíték az élet kísértetei ellenében“, tárgyú beszédével. E tárgy sokkal méjjebb, sem hogy behatódott tárgyalást ne érdemelt volna, mint a minőben előnkbe tárul öt lapnyi teren. Az élet kísértetei ellen szolgáló biztosítékok következő négy intésben vannak előadva: 1. „Kerüld a bűnre vezető alkalmat; s imádkozzál! 2. Higyj; de jól megnézd kinek! 3. Gondold meg keresztyén ember, hogy a mindenütt jelenvaló isten szemei látnak tégedet! 4. Ne feledkezzél meg soha erkölcsi magad s rendeltetéséről!“ Ezen felkiáltójelekkel körül támogatott intések közül egy sincs teljesen kifejezve, okadatolva, s épp azért a meggyőző erő hiányzik belőlük. Legszembeszökőbb a harmadik rész hiányossága, a meny nyiben ennek kikerekítésére szerző csak 17 és 1/2 sort szentel. Máskülönben, irálya eléggé érthető. Az ezt követő beszédben Görömbei Pál azt tárgyalja, hogy: „minden véték, minden bűn egy-egy Góliát az élet mezében. Ilyenekül előszámálja a „kevéltséget, önhiétséget, gyűlölséget.“ Hogy mindezek megannyi Góliátok, melyeket legyőzni kell, az kétséget nem szenved. De itt épp az nincs kifejtve, hogy mikint lehet legyőzni ezeket, azon parityákat kell vala szerzőnek felmutatnia, melyek ezeket legkönnyebben földre terelik. A textus — 1. Sám. 17. 45—szellemével is megegyezőbb lett volna ily irányu fejtegetés. Szerző fáradsága sikeresb lett volna, ha beszéde végéhez csatolt commentár szerint jár el. Ámbár, nem szándékunk aprólékos megjegyzésekkel szűkíteni a tért, de itt még sem hagyhatjuk érintetlenül, miszerint sok olyan dolog van, mely magában véve ártatlan ugyan, de még sem illik egy komoly szónok szájába, mint minő a következő is: „a mely tyuk sokat kárál, keveset tojik.“ Alig hiszem, hogy a legaesthetikálanabb hallgató is le ne mosolyogna, annyira aláéjti az ihletett. Holles Dániel I. Kor. 10. 1—13 alapján erről elmélkedik: „éljen lelkeinkben Jézus a szilárdság, hogy legyünk szilárdak az erényben, a bűn elleni harcban, a szenvedések között, s az örök igazságtétel reményében.“ Exordiuma rövid; de szép. Az egészben van némi emelkedettség, de nem mindig tárgyaról beszél az egyes részekben; gyakran találkozunk szükségtelen kitéréssekkel, főleg a második rész elejtett valami. Könnyebben

elbánuhatott volna szerző tárgyával, ha a két első részt egybeöntve fejtegeti; mert az erény már magában is erély, küzdelem. Margócsi tollából: „Jeruzsálem romjai a legszebb meghagyások betűi“; átgondolt beszéd; látszik, hogy szerző, midőn dolgozó asztalához ült, tisztában volt tárgyával. „Izra el romlását“ Györytől, gyönyörrel olvastuk végig, nem mintha remeket látnánk, de az a tiszta, átlátszó nyelvezet önkénytelenül magához édesget, megveszteget. A mi a beszédírő tollának megadja az erőt: az emberismeret Györynél nem hiányzik, mely őt jó beszélyírővá is teszi. Sőt a beszélyírő a beszédírő felett áll személyében. „Az ur mindeneket jól cselekedett“, feliratu beszédéről nem sok mondani valónk van. Nekünk kissé vontatottnak tetszik. Bauer Adolftól Luk. 10. 23—37. alapján, „mit szól a szeretet szemben a szerencsétlennel?“ felesleges ismétlésekkel teletömött, s a végén több tanuságot alig adható beszéd, mint a meny nyit az alapige hallásából nyer a hallgató. Ide jegyezzük az előbeszéd e definitioját: „a szeretet a legfőbb parancsolat is egyszersmind. Rövid parancsolat magábanvéve, és mégis terjedelmes; egyes parancsolat, s mégis sok parancsolatok öszszege; sőt nem is parancsolat, s mégis minden parancsolatok teljessége. Rövid, és egyszerű parancsolat ez.“ E mondatok ilyenén öszszefűzése irtó báborut indit az ártatlan consequentia ellen. S a játszó gyermek azon jelenetére emlékeztet, midőn az a létrán két lépcsőt kiválasztva, ugrál alá s fel, mig beleun a nélkül, hogy egy lépést is haladna helyéből. Szerző is e két lépcsőn ugrál: parancsolat, nem parancsolat. S a végén, igazán nem tudhatjuk, hogy már vajjon parancsolat-e, vagy nem parancsolat?

Gönci János,

babuc-fodorházi ref. lelkész.

(Vége következik.)

VIDÉKI ÉLELT.

Kutyfalva, febr. 20-án, 1872.

Nagytisztelőtű szerkesztő ur!

Azon napon, mikor a háromszéki prot. fiók-egylet tagjai nagy, nemes, és szent cél küzdelmére lelkesült táborrá tömörültek; azon napon, február 19-én, egy szerény kis munkás csoport gyült egybe, a küküllői ref. egyházmegye, marosmenti iskola járásának, Ugra nevű egyházközségébe. E munkás csoport egyszerű falusi lelkészek, és tanítók egybegyűlése volt. És e szerény gyűlésnek is volt, és van nemes, szent törekvése; volt és van egy kitűzött célja, mely nagy és örök, mint a tökéletesedés, mely a legnagyobb mester által hagyatott az utána következő mesterekre; mely el nem némithatólag hangzik mindenkor: tanitsatok minden népeket. A mi munkálkodásunk sem hiába való, mert tanítani és tanulni gyültünk egybe, elhozva ki-ki — a nevelés tág mezében szerzett — tapasztalatait, nézeteit, kiválóbb jobb gondolatait.

Gyűlésünk megnyitása után, a helybeli ref. iskola megtekintésére indultunk.

Ugra magyar falu, népe tiszta ref. vallásu. Iskola épülete gyenge ugyan, de egy célszerűbbnek építése van tervezve a közelebbi időben. Ezen hiányt dúsán kárpótolja az iskola szellemi élete. A tankötelesek, egy pár kivételével, mind feljárnak, nagyobb része igen értelmesen és jól olvas. Általában gyűlésünket meglepte a növendékek — több tantágyból — jól meggondolt felelete, ügyes számitása, és kedves csengésű szabatos éneke. Látszott a még el nem korcsosult faj ép hajtása, látszott a jó pásztor és tanító buzgó fáradozása, látszott egy szebb jövő derengő hajnala. A gyűlés tagjai közül többen, gyakorlatilag, mutatták be az újabb tanítási módokat.

Innen a papiházhoz tértünk a gyűlés folytatására, hol a m.-bogáti tanító és járási jegyző, Pásztor Sándor ur tartott a gyümölcs tenyésztésről érdekes előadást, egy-szersmind ígérve a jövő gyűlés alkalmával az oltás különböző műveleteinek bővebb ismertetését.

Végre, iskolajárás-gyűlésünk egyhangulag oda nyilatkozott, hogy e testület többé nem lehet vándor-iskola rendőri hatóság. Az idő túlszárnyalt, és az egyházi életben megszokott nehézkes mozgásból ki kell bontakoznunk. Járásgyűlésünk, lehet azért járásgyűlés, de más alapon, több és eredményesebb munkálkodással. Szép mondas az: „nem illik az új posztót ócska ruhára varni.“

Ezek után — a házigazda, t. Erődsi Pál felkész-társunk szives vendégszeretét élvezve eloszlottunk; azon erős hitttel és meggyőződéssel, hogy egy év letelte után — a népnevelés terén — ha babérokat nem is arathattunk, de harcolni tudunk és akarunk.

Nagy Domokos,
isk. járásgyűlés elnöke.

Felhívás,

(a széki egyházmegye szamosmenti kerülete értelmiségéhez és papságához!)

A nap bár mindenfelé jótékonyan, termékenyítőleg küldi sugarait a földszinére, de hasznos tenyészetet csak ott eszközölnek a sugarak, hol munkások vannak, kik kelőleg megmivelik, elkészítik a földet.

Protestáns anyaszentegyházunk életben termékenyítő sugarakat szétlővellő nap kellene hogy legyen az újonnan megalakult „Magyarországi prot. reform-egylet“, azonban sugarai az irányeszmék, tapasztalati utasítások, sat. csak úgy fognak hasznos tenyészetet, gyümölcsözést eszközölni a vidéken, ha a prot. élet mezején mindenütt szorgalmas munkások lesznek a talaj elkészítésére. Föl tehát mindnyájan a munkára! Föl a munkára, különösen a széki egyházmegye szamosmenti kerületének t. papsága és értelmisége, mert ha valahol szükség van az ily célu egyesülésre, itt bizonynyal van! Itt — némely egyházakban — nem csak a prot. szellem hanyatlásáról, hanem prot. magyar néptünk eloláhosodásáról van szó. Föl! Vegye kezébe valaki a kezdeményezést, s hívja föl az értelmiséget, a papságot fiók-egylet alakítására. Föl, hogy részesei lehessünk azon ígéretnek: légy hiv én szolgám, neked adom az életnek koronáját!
Egy szamosmenti pap. *)

*) Sajnáljuk, hogy e felhívást igen kevesen fogják tudomásul venni, miután sem a papság, sem az értelmiség nem fejtett ki semmi tevékenységet lapunk elterjedésében. . . Piscis a capite.

Szerk.

Nyílt levél.

Kr. Mihályfalva, jan. 11-én, 1872.

(Folytatása és vége.)

De viszzatérék ismét közpénztárunkra. Nagy szivattyuja ennek az egyházi tartozások hanyag fizetése. Tudjuk, ki vannak vetve az egyes egyházak, papok, tanítók által fizetni kellett összegek; s azokból évenként feles elmarad; s a köz szent zsinatra felmenő officialisaink pedig felviszik hiány nélkül: fedezi a hiányt a közpénztár; a ki elmarad, senki se szólítja érette; s innen van az, hogy akadnak személyek, kik a fizetésre szólítottván, azzal mentik magukat, ők soha sem fizettek.

Nagy szivattyuja továbbá az a határozat, mely által kimondatott, hogy a közgyűlés minden tagja külön levél által hivatassék meg a gyűlésre; természetes, e nagy terhet az esperesi hivatal magára nem vállalhatván, kinyomatni határozatott: fizesse a közkassa. Kérem, a körlevél utján tudatván a gyűlés napját az esperesi hivatal: nem tudathatná-e a lelkész képviselő társával. *)

Keletkezett az őszön ismét egy kis kiadási forrás, az t. i. hogy ezután a rovatokat ne a can. visitatio szedje fel; az indítvány a gyűlés utolsó óráiban kerülhetett szőnyegre, a diktaturai jegyzőkönyv arra sem méltatva, hogy helyet adhasson ezen írásba tett indítványnak, az indítványt illető határozatot megtudhatnom, csak is e jelen év január 4-iki körlevél által sikerült kimondja a határozat, hogy a can. visitatio nem szedi, nem szedheti; mert ennek szedése a visitatiót valóságos hivatásában gátolja. Ugyan kérem, menynyiben gátolja az, hiszen a felszedendők csak percek művei; a kik fizetni szoktak, készen állnak tartozásuk lerovására; az ellenkezők: „nincs pénzem, vagy nem szoktam fizetni“-vel felelnek; legfelebb csak egy kis alkalmatlanság, nyugtákat irni, s magának feljegyezni; ismét a pénzt a maga idejében beszámolni kimutatás mellett; kinek e kis munka terü, ne vállalja el a visitátorságot; nem ez, uraim, nem ez vesz el sok időt, hanem a számadás, ott, hol a számadást a visitátornak újból kell készíteni; itt az idő rablás; vagy tán a napidij kevés a munkához? igaz, kevés; de mégis több a semminél; ha ezen indítvány életbe lép, a csehi, zilahi, a tasnádi és krasznai lelkészek, kik összeszedők lennének, fáradságukért mit kapnak, semmit; sőt fáradságuk mellett fizessenek is; igen, mert ki van mondva, hogy március 31-én a begyűlt pénzt a pénztárnokhoz küldjék el; embert fogadjanak-e? így a tasnádi tiszteletes számoljon legalább is öt napidijra; vagy postán küldje, így, az igaz, kevesebbe kerül; de mégis csak kerül, illetőleg fizet, hogy szerencsés, hogy a kollektorsággal megtiszteltetett; de tovább megyek, hátba valami nem vélt adná magát elő, mint pl. a sz.-csehi lelkész urnál a mult télen láttam a posta-vevényeket, melyek tanuskodnak, most kevesebb, majd több összeget küldött az illető helyre, de kiktől valókat küldötte, arról hallgat a recepisse; bizonyítsa: eddig az egyházi rovatoknak egy negyede kin maradt, akkor, midőn a visitatio helybe kérte a rovatot, így künn fog maradni fele, fizesse a közpénztár az elmaradt hiányt; ki van mondva

*) Hát, miért nem használják fel lapunkat e célra? Ha a közgyűlés minden tagja jártná lapunkat, úgy hiszzük, e költséget a közkassa megkímélhetné.

Szerk.

az igaz: a pénztárnokok a mint veszik a kollektortól a kimutatást, a hátralékosok névsorát küldjék a direktorhoz, s az. perelje be, vagy ön pénzt soha se látom fejébe hányja ki; itt elősorolnám a direktori dignitás mellett kiadott fuvarbéremet; de csak egyet említek, a zalnoki leányegyház pénze veszendőben volt, meg voltam bizva az oda kiszállással, s a kötlevelek kezembe vételével; fizettem 5 o. é. frtot a szekeresnek, a kötleveleket kezemhez vettem, s velők a gyűlésben számoltam; itt ismét reám bízott a nem biztos helyeken levő pénzért pert indítani az illetők ellen, ügyvéd kézre adtam hát, a perre költségül 30 frtot az egyházmegye pénzből, gondoltam, megbízatosomnak eleget tettem, s egyszer jön reám szinte 40 frt. bélyegbüntetés, a menyinyiben a beadott kötlevelek bélyegtelenek, és nem szabályszerű papiroson voltak kiállítva, hát oka voltam-e én, hogy Fodor Nagy Zsigmond a kötleveleket regest papiroson állította ki, és hogy évenként a bevett kámatokról egy bélyegtelen kötlevelet tett be az egyház kötlevelei közé; de végre is a megtiszteltetés saját zsebemre szinte 9 o. é. frt. áru. A tudomány ez: szedik fel a vizitátor urak a felszedendőket, ne nyiljon új forrás közpénztárunk apasztására; de kimélik meg az egyes egyházak pénztárait, mert tapasztaltuk azt, hogy legtöbb egyházakban az ily fáradságot díjért szokták megtenni; de kimélik meg paptársainkat is, mert az efféle pénzek elküldése reájok nehezedik, pedig különben is van elég ingyen teendőjük.

Költő László,
a kinevezett bizottság elnöke.

Nyílt kérdés.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület szervezeti törvénye II. c. b. pontja szerint a közjegyző és közügyigazgató; a d. pont szerint az egyházmegyei esperesek és jegyzők az egyházkerületi közgyűlés tagjai. Kérdés már: hogy azon egyházmegyék, melyeknek esperesei a b. pont alatti hivatalokat töltik be (ez idő szerint a gy. fejevári, és n-enyedi), küldenek-e a közgyűlésre esperesi helyettes?

Véleményem szerint — **igen**, mert a közjegyző és közügyigazgató, mint az egyházkerület hivatalnokai; az esperesek pedig, mint az egyházmegyék képviselői vesznek részt a közgyűlésben. Az egyházmegyék pedig képviseletlen nem maradhatnak.

Horváth Sándor.

— E nyílt kérdésre legjobb meggyőződésünk felelete. **nem**. Mert, ha a közjegyző és közügyigazgató az egyházkerület hivatalnokai: akkor — per analogiam — az az esperes az egyházmegye — hivatalnoka, s mint ilyen, nem volna szabad, hogy tagja legyen a superintendentialis gyűlésnek; (holott éppen, mint hivatalnok, és nem mint képviselő tagja, a szervezeti törvény értelmében, ez idő szerint) hanem; a hivatalnokot mellőzve, helyette képviselőt kellene választani. Nem mondjuk, hogy nem ez volna helyes, a képviselet fogalmából kiindulva; de, ha

meggondoljuk, hogy minden egyházmegyének minden dolgait legjobban kell-(**ene**) ismernie ez esperesnek, hogy érdekét igazán képviselje; ha meggondoljuk, hogy az esperes is a szabad választás, és így az általános közvélemény kifolyása: mi azt hisszük, hogy azon egyházmegye, melynek kebeléből töltetett be ama két kardinalis hivatal, és pedig ugyancsak választás által: megtisztelve kell hogy érezze magát ez által; és nem bánthatja meg őket azzal a föltevessel, hogy — mint esperes — közmegnyugvásra tölti be helyét; de — mint közjegyző, vagy közügyigazgató — már elárulója legyen egyházmegyéje jobb meggyőződésének. Meg aztán, protestáns értelemben, nekünk nincsen hivatalnokunk, (gyakorlatban használjuk ugyan a szót, de nem abban az értelemben, mely oly ominosussá vált a burocratiában) kit ez állás már függővé tett volna bármi nemű érdek által; hanem, vannak megbízottaink, kik a jó rend és előhaladás érdekében, meg vannak tisztelve azzal a kötelesség-teljesítéssel, hogy közügyeinket evidentiában tartják és alkalom szerint, a szükségeseket elintézik. Mindnyájan „szent nép és királyi papság“ vagyunk, és mihelyt mi különböztetünk, azonnal helyet adunk annak a lehető tévedésnek, hogy az emberi gyöngeség önmaga becses személye számára tőkét csinál egy oly méltóság igénybe vételére, melyet mi ugyan soha el nem ismernénk.

Szász Gerő.

KÜLÖNFÉLÉK.

— A kultusz-miniszterium költségvetése a február 20-iki ülésen tárgyalatott a főrendiházban, mely alkalmat adott Paulernek, hogy magát szabadelvűnek mutassa be. Abban a nagy (!) viharban, mely egy pohár-vizben keletkezett, beszéltek „de omnibus rebus et quibusdam aliis.“ A méltóság főrendek ugyan elfogadták a költségvetést; de Haynald érsek felhasználta az alkalmat, hogy a jus placeti-t elkárhoztassa; szabadelvűséget csillogtasson, s követelje egyházának szabadságát (természetesen, az ultramontan csalhatatlansági üzelmek javára); megtámadta a közös-iskolákat is (s ez majdnem kétes értékűvé devalválja a mi ragaszkodásunkat iskoláinkhoz; mert „timeo Danaos et dona ferentes“, s bizony, nehéz dolog ő érsekségével egy uton törekedni azon idealis nemes cél felé, mely lelünkben él). — Beszélt Vay Miklós báró — református — tisztán a tárgyról; s a lutheranus Prónay a közös iskolák ellen, s a tanfelügyelők intézményéről azt mondva, hogy az „politikai érdemek jutalmára“ állított fel, és így lehet, hogy más célból, de Haynaldal volt egy véleményben. Szólt Czirák is, e megcsontosodott ultramontan főur, elképzeltetik olvasóink, hogy minő értelemben. Szóval, a főurak határozottan oda nyilatkoztak, hogy politikailag a kormány álláspontját foglalták el, de nem vonakodtak kifejezni, hogy egyházi téren nincsenek megelégedve. Nem akarunk gyanúsítani, de nekünk úgy tetszik, mintha így szólt volna a határozott többségben levő klerikális főrendiház: jön a követválasztás; adj koncessziókat kormány; mert különben sat. sat.

= Gr. Apponyi György pedig éppen egy új kérdést dobott a felszínre, midőn egy „katholikus párt” alakítását hozza javaslatba, melyet így jellemez: „politikainak nevezetethetik el a kath. párt csak annyiban, a menyinyiben a politikai küzdőterén leendő hivatva egyházának sértetlen jogait védni; egyébiránt, pedig már katolikus jelleménél fogva is, erős és szilárd támaszát képezendi azon politikának, mely a jogosság, a rend, és a józan haladás igényeinek megfelel. Hinnem kell, hogy a jövő jobboldali, vagy kormánypárt ilyen politikát fog követni; máskülönben, a tőle való elszakadás miatt senkit sem lehetne kárhóztatni.” Ez utolsó passus nagyon ruganyos és fenyegetéssel saturált, melynek intentiója a kancsal embert juttatja eszünkbe. Szó sincs róla, hogy Magyarország buján termő földjében — hol minden abszurdum gyökeret verhet — e párt is megkapja élet feltételét; és mint eddig volt egy pártunk, mely a szárazságot, vagy a fagyot is a delegationnak tulajdonította: így most lesz egy másik, mely a codificatio száraz paragrafusait szenteltvízzel fogja behinteni; s minden vasúti pálya kiépítésénél arra lesz tekintettel, hogy vajjon az — Roma-ba visz-e? „Rosz időket élünk; roszt csillagok járnak...”

= (A ploesti ref. magyar egyház érdekében.) A Rumániában levő ploesti magyar ref. egyház javára felajánlott „Grey Johanna” című mű néhány nap alatt a sajtó oldal kikerül. Ismét melegen hívom fel e haza nemes keblű fiait és leányait figyelmét arra, hogy — miután a mult keserű tapasztalatai után eléggé okultunk — egyesült erővel hassunk ma oda, hogy közakarattai itt belől hazánkban vessük meg az alapot, külföldön élő testvéreink érdekében, mert csak így nevezhetjük magunkénak ez ügyet, melyet eddig is, nemzeti szempontból, sajátunknak szerettünk tartani.

Az említett mű előfizetése 1 o. é. forint csupán, s a tiszta jövedelem kezdeményezési letét, az említett célra.

Az előfizetők, vagyis alapletevők nevei a kolozsvári „Erdélyi Prot. Közlöny” „Arany-könyvé”-ben fognak közzé tétetni.

Kéretnek az előfizetők, hogy Kolozsvárra az „Erdélyi Prot. Közlöny” szerkesztőjéhez, ut. Szász Gerő urhoz, ivaikat beküldeni sziveskedjenek.

Mutassuk meg e nemzeti ügy meleg felkarolásával, hogy azt igazán megértve, magunkévá tudtuk tenni, s fejtsünk ki őszinte tevékenységet e mindnyájunkat közösen érdeklő ügyért. Nagy-Enyed, febr. 21-én, 1872. Vincze Dániel.

= A pápa közelebről ismét tartott egy oratiót egy küldöttség előtt, mely Péter fillérek volt szives kézbesíteni ő szentségének, a melyeket — köztudomás szerint — soha sem vonakodik elfogadni. Beszédében felhívta a küldöttséget a következőkre „a) imádkozatok velem együtt először is az általam említett forradalmárokért (ez az olasz hadsereg; s egyáltalában Olaszország, sőt minden szabadon gondolkozó ember); b) imádkozatok egy nagy nemzet (Franciaország) nemzetgyűléseért, melyben a közelebbi napokban a mi viszonyainkról lehet szó, s melyben többen

a mi pártunkon fognak sikra szállani; c) imádkozatok a németországi katolikusokért, hogy tántoríthatatlanul megmaradhassanak hitőkben; és végül d) imádkozatok az egyháznak a föld egész kerekességén való szélesebb elterjedéseért.” — Olvasóink közt egyetlen egy sincs, ki méjjen meggyőződve ne volna az imádság áldásos, felemelő hatásáról szívünk nemesítésére, s lelki életünkre; de protestans fogalmunk szerint, úgy hiszszük, hogy e sok mindenféleért való imádkozás éppen annyit fog használni az ultramontanizmusnak: mint a menyinyit ártott a nagyobb kiátkozás Victor Emmanuelnek! — Nem azt mondjuk, hogy „beati possidentes”; hanem azt, hogy ha nem az igazság, a világosság, az előhaladás és Krisztus evangyelioma áll előttem, mint egyetlen, örök cél: imádkozásokat bűnné, botránnyá valik ajkaitokon!

„ARANY-KÖNYV.”

Nagytitiszteleű szerkesztő ur! A n.-sajói ref. káptalannak jelen évi egyház-vizsgálata alkalmával bejelentett következő adományozásokat sziveskedjék az „Erdélyi Prot. Közlöny” „Arany-könyvé”-be feljegyezni.

Alsó-Balázsfalván: egyházmegyei főgondnok méltóságos Cserényi Dániel ur a papi telken csűr építéshez talapnak 5 szál cserefát ajándékozott; azt haza szállította, és egy fél öl követ hordatott.

Besztercén a templom falainak befedésére: Gircsis Ferenc 5 frt., Bodó István 1 frt., Képiró Mihály 1 forint, Gáspár Gergely 50 kr., Tordai János 1 frt., Bisztrai Miklós 1 frt., Székely János 50 kr., Varró Márton 40 kr., Fodor József 50 kr., Fogarasi József 1 frt., Fogarasi Károly 10 kr., Tóth József 50 kr., Szakács Zsuzsa 50 kr., özvegy Képiróné 40 kr., Kovács György 50 kr., Barcsai József 50 kr., és az egyh. vizsgálat színén id. gróf Bethlen Sándor, káptalani főgondnok ur, 2 frtot. Összesen 16 frt. 40 krt adományoztak.

Galacón: gazdatiszt, és egyházközségi gondnok t. Darkó Károly ur a mult évben kölcsön magtárt alapítván, az jelenben 34 véka törökbuzából áll.

N.-Sajón: Vitéz Jánosné, született Putnoky Ilona, egy fél-selyem és teveszőr urasztali terítőt adományozott.

Bár a tett jutalma az öntudatban rejlik, fogadják az adományozók az illető egyházközségek köszönete mellett, az egyh. vizsgáló bizottság elismerését is. N.-Sajó, február 19-én, 1872. Szász János, egyházmegyei jegyző.

211—1872.

KÖRÖZTETIK.

Udvarhelyszéki egyházmegyénkben a kis-galamfalvi első osztályú lelkészi állomás (évi fizetése 520 frt. 19 kr. o. é.).

Pályázati határnap április 10-ike.

A folyamodványok t. t. Karácson Mózses udvarhelyszéki esperes a.a.-hoz, Sz.-Kereszturra küldendők.

Kolozsvárt, február 26-án, 1872.

Nagy Péter,
erdélyi ev. ref. püspök.

Főmunkatárs: SZÁSZ DOMOKOS.

Felelős szerkesztő és kiadó: SZÁSZ GERŐ.